वार्षिक प्रगति पुस्तिका

आ.व. २०७२/०७३

नेपाल सरकार

पशुपन्छी विकास मन्त्रालय

पशु सेवा विभाग

पशु उत्पादन निर्देशनालय

केन्द्रीय गाईभैंसी प्रवर्द्धन कार्यालय

हरिहरभवन, ललितपुर

फोन : ०१ ५५३०८४६, फ्याक्स : ९७७-१-५५३८९०२

इमेल : ccbpo1@gmail.com | वेब : www.ccbpo.gov.np

डिसिआईपिमा लजिस्टीक सहयोग

उत्पादनशील बकेर्नो/थारा भैसी संरक्षण कार्यक्रम, नवलपरासी

मासुका लागी पाडा हुर्काउने कार्यक्रम

वार्षिक प्रगति पुस्तिका

आ.व. २०७२/०७३

नेपाल सरकार

पशुपन्छी विकास मन्त्रालय

पशु सेवा विभाग

पशु उत्पादन निर्देशनालय

केन्द्रीय गाईभैंसी प्रवर्द्धन कार्यालय

हरिहरभवन, ललितपुर

फोन : ०१ ५५३०८४६, फ्याक्स : ९७७-१-५५३८९०२

इमेल : ccbpo1@gmail.com | वेब : www.ccbpo.gov.np

दुई शब्द

देशलाई दुध, मासु र अण्डामा आत्मनिर्भर बनाउने पशु पन्छी विकास मन्त्रालयको प्रतिवद्धता अनुरूप केन्द्रीय गाई भैंसी प्रवर्द्धन कार्यालयले पनि आ.व २०७४/०७५ सम्म मासुमा र २०७५/०७६ सम्म दुधमा आत्मनिर्भर हुन सक्नेगरी कार्ययोजना र कार्यक्रम तयार गरी विभिन्न जिल्ला पशु सेवा कार्यालयहरू मार्फत कार्यन्वयन गर्न सहजीकरण गरिरहेको छ ।

प्रति व्यक्ति प्रतिवर्ष दुधको उपभोग कम्तिमा ९१ लिटर र मासुको उपभोग १४ किलो ग्राम तोकिएको अवधि भित्र देश भित्रै उत्पादन गरी आयात प्रतिस्थापन गर्नु निकै चुनौतीपूर्ण पक्ष हो । भने गुणस्तारिय दुध र मासु तथा दुग्धजन्य र मासु जन्य पदार्थहरू उपभोक्ताहरू लाई उपलब्ध गराउनु भनै महत्वपुर्ण छ । पशुपालक कृषक, व्यवसायी, उधमीहरू, प्राविधिक सहजकर्ताहरू र नियमनकारी निकायहरू सबैको संयुक्त प्रयास बाट मात्रै गोठ देखि ओठ सम्म स्वच्छ र स्वस्थ दुध तथा बधशाला देखि भान्सा सम्म स्वच्छ र स्वस्थ मासुको अभियान सफल हुनेमा म विश्वस्त छु ।

आ.व २०७२/०७३ मा केन्द्रीय गाई भैंसी प्रवर्द्धन कार्यालयले देशका विभिन्न जिल्ला पशु सेवा कार्यालयहरू मार्फत उन्नत गाइभैसी श्रोतकेन्द्र विकास, गाईको वंशज सुधार, उत्पादनशिल थारा/बर्केनो भैंसी, मासुका लागी पाडा हुर्काउने कार्यक्रम लगायत विभिन्न जनचेतनामुलक तथा क्षमता अभिवृद्धिका कार्यक्रम संचालन गरेको थियो । उक्त कार्यक्रमहरूको विस्तृत प्रगती, कार्यक्रम संचालनमा आइपरेका समस्या लगायत विविध जानकारी सहित यो पुस्तक पाठकहरूको हातमा परेको छ । यस पुस्तक बाट एकातर्फ सुचनाको प्रत्याभूति हुनेछ भने अर्को तर्फ गाइभैसी पालनका जिज्ञासुहरूका लागी उपयोगी हुने अपेक्षा गर्न सकिन्छ ।

निकै मेहेनत गरी छरिएका सुचनाहरूलाई एकीकृत गरी पुस्तक आकारमा ल्याउन मुख्य भूमिका खेल्ने पशु विकास अधिकृत बासुदेव नाथ र कार्यालयका स्वीकृत कार्यक्रम सम्पन्न गर्न अहोरात्र खटिने अन्य कर्मचारी साथीहरू र जिल्ला पशु सेवा कार्यालयहरू लाई विशेष धन्यवाद दिन चहान्छु।आ.व २०७२/०७३ मा कार्यक्रमहरू सम्पन्न गर्न हौसला दिनुहुने पशु उत्पादन निर्देशनालयका कार्यक्रम निर्देशक ज्यू र पशु सेवा विभागका महा निर्देशक ज्यू प्रति विशेष आभार व्यक्त गर्दछु । अन्तमा पाठक वर्गबाट सुझावको अपेक्षा सहित ।

धन्यवाद !!!

डा. रेशमराज ज्ञवाली
वरिष्ठ पशु विकास अधिकृत

विषय सूची

खण्ड (क)

१. परिचय : १

१.१ नेपालमा पशु विकासको संक्षिप्त विवरण १

१.२ केन्द्रीय गाईभैंसी प्रवर्द्धन कार्यालयको परिचय २

१.३ केन्द्रीय गाईभैंसी प्रवर्द्धन कार्यालयको कार्य तथा जिम्मेवारीको विवरण २

१.४ केन्द्रीय गाईभैंसी प्रवर्द्धन कार्यालयको संगठनात्मक ढाँचा ३

१.५ हाल कार्यरत जनशक्तिको विवरण ४

१.६ गाईभैंसी पालनको प्राथमिकताको आधारमा जिल्लाको वर्गिकरण ४

१.७ विगत देखि हालसम्म कार्यरत कार्यालय प्रमुखहरूको नामावली एवं कार्य अवधि ५

१.८ केन्द्रिय गाई भैंसी प्रवर्द्धन कार्यालय, हरिहरभवनको नागरीक वडापत्र ६

खण्ड (ख)

२. सञ्चालित कार्यक्रम र प्रगति स्थिति ८

२.१ आ.व.०७२/०७३मा विभिन्न कार्यक्रमको वार्षिक प्रगति विवरण : ८

२.२ आ.व २०७२/०७३ को स्विकृत बजेट तथा कार्यक्रम (चौमासिक विभाजन) १२

२.३ आ.व.२०७२/७३ को विनियोजित वजेट, खर्च र बेरूजु विवरण १७

२.४ चौरीको पारामिटर रेकर्ड १८

२.५ स्विकृत कार्यक्रम बाहेक सम्पन्न गरिएका अन्य कार्यक्रम :
डेरी पसल अनुगमन मा संयोजन १९

२.६ आ.व.२०६३/६४ देखि आ.व.०७२/०७३ सम्म प्राकृतिक गर्भाधानको
लागि वितरित राँगो/साँढेको विवरणः २०

२.७ उन्नत गाई स्रोत केन्द्र स्थापना कार्यक्रम विवरण २२

२.८ उन्नत भैंसी स्रोत केन्द्र स्थापना कार्यक्रम विवरण २३

२.९ दुधालु गाईको नश्ल सुधार (डि.सी.आई. पि.) २५

२.१० उत्पादनशील बकेर्नो । थारा भैसी संरक्षण कार्यक्रम २६

२.११ मासुका लागी पाडा हुर्काउने कार्यक्रम २७

२.१२ व्यवसायिक गाई भैसी फार्म इन्भेन्ट्री २७

२.१३ आ.व. २०७२/०७३ अवधिमा केन्द्रीय गाई भैंसी प्रवर्द्धन कार्यालय, हरिहरभवन र अन्तरगत सञ्चालित जिल्लाहरूबाट वितरण गरिएको अनुदान रकमको विवरण : ३०

२.१४ आ.व २०७२/०७३ मा जिल्ला स्तरमा संचालित विभिन्न कार्यक्रमको प्रगति स्थिति : ३४

२.१५ आ.व.२०७२/०७३ मा जिल्लास्तरमा संचालित कार्यक्रमहरूको बार्षिक बिनियोजित बजेट,खर्च तथा भारित र वित्तिय प्रगति प्रतिशत ६०

२.१६ कार्यक्रम संचालनमा आइपरेका मुख्य मुख्य समस्याहरू र समाधानका लागी सुझावहरू ६३

खण्ड (ग)

३) विविध ६४

३.१ राष्ट्रिय कृषि नीति, २०६१ ६४

३.२ दूग्ध विकास नीति, २०६४ ७१

३.३ केन्द्रीय गाईभैसी प्रवर्द्धन कार्यालय हरिहरभवन खर्चभएर नजाने जिन्सी सामानहरू ७६

३.४ नेपालमा गाईभैंसीको दूध उत्पादन, उत्पादकत्व र उपलब्धताको अवस्था ७८

सन्दर्भग्रन्थ : ८९

खण्ड (क)

१. परिचय :

१.१ नेपालमा पशु विकासको संक्षिप्त विवरण

- नेपालको कृषि प्रणालीमा पशु व्यवसायको महत्व अनादिकालदेखि आजसम्म रहिआएको छ ।
- पशु विकासको प्रारम्भिक कार्य वि.सं.१९१७ सालमा श्री ३ जंग वहादुर राणाको पालादेखि सुरूवात भएको पाईन्छ । बेलायत र भारतजस्ता मुलुकबाट केही उन्नत नश्लका गाईहरू आफ्ना परिवारका सदस्यहरूले मात्र दूध सेवन गर्ने उद्देश्यले आयात गरेको पाईन्छ ।
- तात्कालिन श्री ५ को सरकारले कृषि तथा पशु विकास गर्ने उद्देश्यले वि.सँ.१९८२ सालमा कृषि बोर्डको गठन भएतापनि यसको कार्यक्षेत्र उपत्यका वरिपरि मात्र केन्द्रीत रहेको थियो ।
- पशु सेवामा क्रमिक रूपमा विस्तार र आधुनिकिकरण हुँदै गई वि.सं. १९९६ मा पहिलो पटक काठमाण्डौमा एलोप्याथिक प्रणाली अनुसार एक भेटेरिनरी डिस्पेन्सरीको स्थापना भएको र उक्त डिस्पेन्सरी वि.सं. १९९७ मा पशु चिकित्सालयमा परिणत भएको पाइन्छ ।
- वि.सँ. २०१० सालमा कृषि बोर्डलाई कृषि विभागमा परिणत गरी साना पशु तथा दूग्ध विकास शाखाको स्थापना भई पशु विकास कार्यमा ठोस कार्यक्रमको तर्जूमा र कार्यान्वयनको सुरूवात भयो ।
- वि.सं. २०१४ सालसम्ममा १० जिल्लाहरूमा पशु अस्पतालहरूको स्थापना भैसकेको पाइन्छ ।
- यसैगरी पशु सेवाको आवश्यकता बढ्दै गएकोले भारत, FAO/OXFAM को सहायतामा देशव्यापी रूपमा सेवा पुऱ्याउन ३३ वटा पशु चिकित्सालय, २१ डिस्पेन्सरी र १८ वटा चेकपोष्ट वि.सं. २०२१ सालसम्ममा स्थापना हुन पुगे । यसै समयमा ५ वटा पशु विकास फार्महरू पनि खोलिए ।
- वि.सँ.२०२३ सालमा कृषि विभागबाट अलग्गै पशु सेवा विभागको स्थापना भई यस अन्तरगत पशु स्वास्थ्य, पशु आहारा, पशु प्रजनन् तथा पशु व्यवस्थापन सेवालाई एकिकृत रूपमा संचालन गरी कृषकहरूको कार्यथलोमा नै सेवा पुऱ्याउने कार्यको सुरूवात भयो ।
- एकद्वार प्रणाली अन्तरगत कृषिसँग घनिष्ट सम्बन्ध राख्ने सम्पूर्ण कार्यहरू समन्वयात्मक रूपमा कार्यान्वयन गर्ने उद्देश्यले वि.सं.२०२९ सालमा पशु विकास तथा पशु स्वास्थ्य विभागलाई पुनः कृषि विभागमा गाभियो । यसै वर्षदेखि ललितपुरको खुमलटारमा पशु विकास शाखा-एक र पशु विकास शाखा-दुईको स्थापना गरी यी शाखाहरूबाट ठूला पशु र साना पशुहरूको विकास गर्ने कार्य भएको थियो ।
- पशुपालन व्यवसायको बढ्दो माग पुरा गर्न पशु सेवामा आएका कमी कमजोरीलाई महशूस गरी वि.सं.२०३६ सालमा पुनः पशु विकास तथा पशु स्वास्थ्य विभागको स्थापना भयो । यस विभागलाई पुनर्गठन गरी पछि पशु सेवा विभागको नाम दिइयो ।
- त्यसपछि क्रमिक रूपमा ७५ वटै जिल्लाहरूमा पशु सेवा कार्यालयहरू, ग्रामिणस्तरमा पशु सेवा केन्द्र तथा उपकेन्द्रहरूको समेत स्थापना भयो । यसका साथै पशु स्वास्थ्य प्रयोगशालाहरू र पशु विकास फार्महरूको सुदृढीकरण र केही नयाँ फार्महरूको स्थापना समेत भए भने पशु सेवा कार्यक्रमलाई टेवा दिन केन्द्रीयस्तरमा महाशाखा र शाखाहरू समेत गठन भए ।
- वि.सं.२०४९ सालमा कृषि क्षेत्रका सवै सेवात्मक निकायहरूलाई समेटी कृषि विकास विभागको गठन

भयो । तत्पश्चात व्यवस्थापन पक्षमा जटिलता र पशु सेवामा शिथिलता आएकोले कार्यक्रमहरू प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुन सकेन । यस तथ्यलाई महशूस गरी पशु सेवामा आएको शिथिलतालाई उर्जा दिने उद्देश्यले वि.सं. २०५२ साल श्रावण १ गतेका दिन पशु सेवा विभागको स्थापना भयो ।

- यसै समयमा पशु सेवा विभाग अन्तर्गत चार (पशु स्वास्थ्य, पशु उत्पादन, पशुपंक्षी वजार प्रवर्द्धन र पशु सेवा तालिम तथा प्रसार) महाशाखाहरूको स्थापना भयो ।
- यसै क्रममा वि.सं. २०५७ सालमा महाशाखाहरूको नाम परिवर्तन गरी निर्देशनालयको रूपमा पशु सेवा विभाग अन्तर्गत चार वटा निर्देशनालयहरूको स्थापना भयो जसअनुसार पशु उत्पादन एक महत्वपूर्ण निर्देशनालय रूपमा रहेको छ ।
- वि.सं. २०६१ सालमा पशु उत्पादन निर्देशनालय अन्तरगत नेपालका मुख्य मुख्य पशु तथा पंक्षीहरूलाई सम्बोधन गर्न (बँगुर तथा कुखुराको लागि केन्द्रीय बँगुरकुखुरा प्रवर्द्धन कार्यालय, भेडाबाख्राको लागि केन्द्रीय भेडाबाख्रा प्रवर्द्धन कार्यालय तथा गाईभैंसीको लागि केन्द्रीय गाईभैंसी प्रवर्द्धन कार्यालय) तिन केन्द्रीय स्तरका कार्यालयहरूको स्थापना भएको हो ।
- नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद) को मिति २०७२ पौष ९ गतेको निर्णयद्वारा पशुपन्छी विकास मन्त्रालयको गठन भई मिति २०७२ पौष १३ गते देखि कार्य प्रारम्भ भयो ।

१.२ केन्द्रीय गाईभैंसी प्रवर्द्धन कार्यालयको परिचय

केन्द्रीय गाईभैंसी प्रवर्द्धन कार्यालय, हरिहरभवन, पशुपन्छी विकास मन्त्रालय, पशु सेवा विभाग, पशु उत्पादन निर्देशनालय अन्तरगतको एक केन्द्रीयस्तरको कार्यालय हो । आ.व.०६०/६१ सम्म यस कार्यालयले पशु उत्पादन निर्देशनालय अन्तरगतको दूग्ध उत्पादन शाखाको नामबाट कार्य सञ्चालन गर्दै आएको थियो । तत्पश्चात कार्यालयको कार्यक्षेत्र र कार्यभारमा बढावा दिई उन्नत एवं स्थानीय नश्लको गाईभैंसीको उत्पादन एवं उत्पादकत्वमा वृद्धि गर्नुका साथै घाँसमा आधारित पशुपालन व्यवसायलाई प्रश्रय दिई रोजगारीको अवसर श्रृजना गर्ने उद्देश्यले तात्कालिन श्री ५ को सरकार, मन्त्रीपरिषदको मिति २०६०/८/४ को निर्णय बमोजिम पशु सेवा विभागको साँगठानिक पुनसँरचना अनुरूप तात्कालिन दूग्ध उत्पादन शाखालाई मिति २०६१/१/१ देखि लागू हुने गरी केन्द्रीय गाईभैंसी प्रवर्द्धन कार्यालयमा परिणत भै पृथक रूपमा कार्यक्रमहरू सन्चालन गर्दै आईरहेकोछ ।

१.३ केन्द्रीय गाईभैंसी प्रवर्द्धन कार्यालयको कार्य तथा जिम्मेवारीको विवरण

१. गाईभैंसीपालन सम्बन्धि राष्ट्रिय नीति तथा कार्यक्रमहरूको तर्जुमा गर्ने ।
२. गाईभैंसीपालन व्यवसायका लागि प्राविधिक मापदण्डहरू (Technical Parameters) तयार गरी सम्बन्धित सरोकारवालाहरूलाई उपलब्ध गराउने ।
३. जिल्लास्तरमा सञ्चालित गाईभैंसीपालन कार्यक्रमहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने, विषयगत प्राविधिक तथा आर्थिक नर्मसहरूको तयारी तथा समसामयिक सुधार गर्ने ।
४. गाईभैंसीसँग सम्बन्धित आवस्यक राष्ट्रिय मापदण्ड, गुणस्तर र सो सम्बन्धि सूचना प्रवाह गर्ने कार्यमा पशु उत्पादन निर्देशनालयलाई आवस्यक पर्ने सहयोग गर्ने ।
५. राष्ट्रियस्तरका संघ, संस्थाहरूसँग सम्पर्क एवँ समन्वय गरी गाईभैंसी व्यवसाय सम्बन्धि प्रविधिको हस्तान्तरण गर्ने ।

६. गाई तथा भैंसीहरूमा जातीय सुधार कार्यक्रमहरूको सञ्चालन गरी वंशावलीमा आधारित क्षमताको सुधार तथा अभिलेखिकरण (Pedigree Performance Recording System, PPRS) का माध्यमद्धारा उत्कृष्ट राँगो तथा साँढेहरूको छनौट गरी कृत्रिम तथा प्राकृतिक प्रजनन्मा प्रयोग गराई विदेशबाट भिकाइने राँगो, साँढे तथा जमेको विर्यलाई क्रमशः प्रतिश्थापन गर्दै जाने ।

७. गाईभैंसीमा उन्नत पशु प्रजनन् सेवाको पहुँच पुऱ्याउने उद्देश्यले, कृत्रिम गर्भाधानको सेवा नपुगेका जिल्लाहरूमा, उन्नत नश्लका साँढे तथा राँगाहरूको वितरण गर्ने ।

८. गाई तथा भैंसीसंग सम्बन्धित जैविक विविधता संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्ने गराउने तथा सो कार्यको अनुगमन गर्ने ।

९. मासुका लागि पाडापालन जस्ता कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकताका साथ अगाडी बढाई मासुको आपूर्तिमा सुधार ल्याउनाको साथै उत्पादनसील थारा भैंसीहरूलाई मासुको रूपमा प्रयोग हुनबाट जोगाउने ।

१०. व्यवसायिक गाईभैंसी फार्महरूको तथ्याङ्क संकलन, विश्लेषण गरी अभिलेख अध्यावधिक गरी राख्ने ।

११. सफा दुध उत्पादन तथा दूधको वजारमा विविधिकरणको लागि सहयोग गर्ने गराउने र सो कार्यको अनुगमन गर्ने ।

१२. उत्तरी भेगका चीज उत्पादन क्षेत्रहरूमा याक तथा चौरी संरक्षण तथा विकास कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न प्राविधिक सेवा पुऱ्याउने ।

१३. स्थानीय याक, नाक तथा गाईभैंसी पेशामा संलग्न कृषकहरूको संस्थागत सहयोग गर्ने ।

१४. गाईभैंसीका उन्नत नश्ल विकास गर्न नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद तथा अन्य संस्थासँग Collaborative Research गर्ने र प्रविधि हस्तान्तरण गर्ने कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।

१५. गाईभैंसीपालन व्यवसायलाई अझै उपयोगी तथा फलदायी बनाउनको लागि प्राविधिक प्रस्तावहरू तयार गरी पशु उत्पादन निर्देशनालय तथा पशु सेवा विभागमार्फत विभिन्न दातृ संस्थाहरूमा पेश गरी आवस्यक कार्यक्रम तथा वजेटको व्यवस्थाको लागि पहल गर्ने ।

१.४ केन्द्रीय गाईभैंसी प्रवर्द्धन कार्यालयको संगठनात्मक ढाँचा

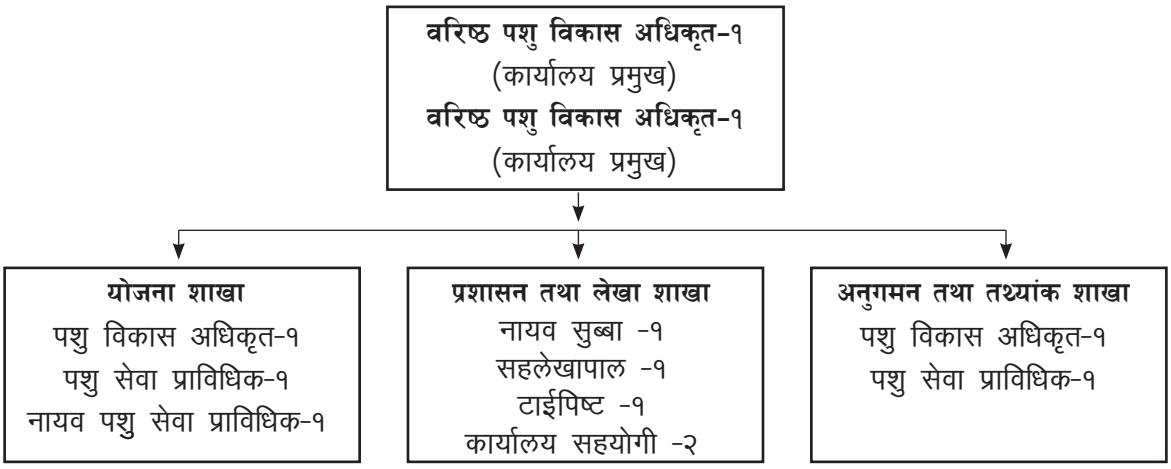

१.५ हाल कार्यरत जनशक्तिको विवरण

क्र.सं	कर्मचारीको नाम, थर	पद	श्रेणी	शैक्षिक योग्यता	कार्यरत मिति
१	डा. रेशमराज ज्ञवाली	व.प.वि.अ.	रा.प.द्वि (प्रा.)	एम.एस्सी.एनिमल साईन्स	२०७२/७/८
२	श्री बासुदेव नाथ	प.वि.अ.	रा.प.तृ. (प्रा.)	एम.पि.ए/बि.एल/जे.टी. तालिम	२०७०/९/१
३	श्री गौरी शंकर प्रसाद सिंह	प.वि.अ.	रा.प.तृ. (प्रा.)	जे. टी. तालिम	२०७३/२/११
४	श्री हुमाकान्त पाण्डे	प.से.प्रा.	रा.प.अनं.प्र. (प्रा.)	जे.टि.तालिम	काजमा KUBK
५	श्री सुमन कुँवर	प.से.प्रा.	रा.प.अन.प्र. (प्रा.)	जे.टि.ए.तालिम, वि.ए.	२०६२/४/१०
६	श्री मनहरि खत्रि	ना.सु.	रा.प.अनं.प्र. (प्र.)	वि.ए.	२०७०/८/८
७	श्री पुष्पराज सिग्देल	ना.प.से.प्रा.	रा.प.अनं.द्वि. (प्रा.)	जे.टि.ए.तालिम, वि.ए	२०७०/१०/१०
८	श्री रचना दुरा आचार्य	सह-ले.पा.	रा.प.अनं.द्वि. (प्र.)	आई ए	२०७१/१/१०
९	श्री हरि बहादुर श्रेष्ठ	का.स.	श्रेणी विहीन	साधारण लेखपढ	(करार सेवा)
१०	श्रीमती पुनम पोंडे	का.स.	श्रेणी विहीन	साधारण लेखपढ	(करार सेवा)
११	श्री बिष्णु पोखरेल	ह.स. चा.	श्रेणी विहीन	साधारण लेखपढ	(करार सेवा)

१.६ गाईभैंसी पालनको प्राथमिकताको आधारमा जिल्लाको वर्गिकरण

क) व्यवसायिक गाई विकासः

पहिलो प्राथमिकताः

इलाम, झापा, मोरङ्ग, धनकुटा, सुनसरी, सप्तरी, सिरहा, धनुषा, सर्लाही, रौतहट, बारा, पर्सा, चितवन, धादिङ्ग, काठमाण्डौ, भक्तपुर, ललितपुर, काभ्रे, दोलखा, नवलपरासी, रूपन्देही, पाल्पा, स्याङ्गजा, कास्की, कपिलवस्तु, बाँके, कैलाली र कञ्चनपुर ।

दोश्रो प्राथमिकताः

पाँचथर, महोत्तरी, लमजुङ्ग, पर्वत, गुल्मी, अर्घाखाँची, दाङ्ग, बर्दिया, अछाम र डोटी ।

ख) व्यवसायिक भैंसी विकासः

पहिलो प्राथमिकताः

कैलाली, कञ्चनपुर, सुर्खेत, बाँके, बर्दिया, दाङ्ग, कपिलवस्तु, रूपन्देही, नवलपरासी, पाल्पा, स्याङ्गजा, कास्की, पर्वत, बाग्लुङ्ग, लमजुङ्ग, धादिङ्ग, नुवाकोट, काठमाण्डौ, भक्तपुर, ललितपुर, काभ्रे, सिन्धुपाल्चोक, चितवन, बारा, पर्सा, रौतहट, सर्लाही, सिरहा, महोत्तरी, धनुषा, सप्तरी, उदयपुर र सुनसरी ।

दोश्रो प्राथमिकताः

ताप्लेजुङ्ग, संखुवासभा, तेह्रथुम, धनकुटा, भोजपुर, सोलुखुम्बु, खोटाङ्ग, ओखलढुंगा, दोलखा, रामेछाप, सिन्धुली, मकवानपुर, गोरखा, तनहुँ, गुल्मी, अर्घाखाँची, रूकुम, रोल्पा, प्यूठान, सल्यान, दैलेख, अछाम, डोटी र डडेल्धुरा

ग) व्यवसायिक याक/चौंरी विकास

ताप्लेजुङ्ग, संखुवासभा, सोलुखुम्बु, दोलखा, सिन्धुपाल्चोक, रामेछाप, रसुवा, गोरखा, मनाङ्ग, मुस्ताङ्ग र हुम्ला ।

१.७ विगत देखि हालसम्म कार्यरत कार्यालय प्रमुखहरुको नामावली एवं कार्य अवधि

क्र.सं.	कार्यालय प्रमुखहरुको नामावली	पद एवं श्रेणी	कार्यारत अवधि
१	श्री जुद्ध प्रसाद बज्राचार्य	प.वि.अ. (रा.प.द्वि.प्रा.)	२०५२/११/२८ देखि २०५४/१०/१० सम्म
२	श्री जितेन्द्र प्रसाद थिके	प.वि.अ. (रा.प.द्वि.प्रा.)	२०५४/११/१ देखि २०६१/९/१३ सम्म
३	डा. भुवनेश्वर शर्मा	व.प.वि.अ. (रा.प.द्वि.प्रा.)	२०६१/९/१४ देखि २०६३/९/१९ सम्म
४	श्री उत्तम प्रसाद भट्टराई	व.प.वि.अ. (रा.प.द्वि.प्रा.)	२०६३/९/२३ देखि २०६५/१२/११ सम्म
५	श्री प्रशन्न कुमार कोईराला	व.प.वि.अ. (रा.प.द्वि.प्रा.)	२०६५/१२/२६ देखि २०६६/३/२० सम्म
६	डा. श्री लोक नाथ पौडेल	व.प.वि.अ. (रा.प.द्वि.प्रा.)	२०६६/३/२८ देखि २०६९/७/२० सम्म
७	श्री मणिकुमार श्रेष्ठ	व.प.वि.अ. (रा.प.द्वि.प्रा.)	२०६९/७/२० देखी २०७१/७/१० सम्म
८	श्री दामोदर न्यौपाने	व.प.वि.अ. (रा.प.द्वि.प्रा.)	२०७१/७/१९ देखी २०७२/३/३१ सम्म
९	डा. श्री जगदीश पाण्डेय	प.वि.अ.(रा.प.तृ.प्रा.)	२०७२/४/१ देखी २०७२/७/७ सम्म
१०	डा. श्री रेशमराज ज्ञवाली	व.प.वि.अ. (रा.प.द्वि.प्रा.)	२०७२/७/८ देखी हाल सम्म

१.८ केन्द्रिय गाई भैंसी प्रवर्द्धन कार्यालय, हरिहरभवनको नागरिक वडापत्र

क्र.स.	कार्यालयवाट प्रदान गरिने सेवाहरु	सेवाका लागि सम्पर्क कर्मचारी	सेवा प्राप्त गर्न लाग्ने समय	जन गुनासो सुन्ने अधिकारी
१	उन्नत प्रविधिबाट गाई भैंसीपालन गर्नेबारे प्राविधिक सर–सल्लाह उपलब्ध गराउने	प.वि.अ.गौरी शंकर प्रसाद सिंह प.वि.अ.श्री बासुदेव नाथ	१५ मिनेट देखि १ घण्टासम्म	कार्यालय प्रमुख
२	उन्नत गाईभैंसी श्रोत केन्द्र कार्यक्रम सम्बन्धी जानकारी	प.वि.अ.श्री बासुदेव नाथ	१५ मिनेट देखि १ घण्टासम्म	कार्यालय प्रमुख
३	प्रजनन्योग्य उन्नत राँगो/साँढे वितरण सेवा सम्बन्धी जानकारी	प.से.प्रा. श्री सुमन कुँवर	१५ मिनेट देखि १ घण्टासम्म	कार्यालय प्रमुख
४	गाईभैंसी सम्बन्धि प्राविधिक पुस्तिका, पाम्पलेट/लिफलेट तथा म्यानुअल वितरण	ना.प.से.प्रा.श्री पुष्पराज सिग्देल र अन्य कर्मचारीहरू	तुरून्त	कार्यालय प्रमुख
५	पशु आनुवाँसिकी श्रोतको संरक्षण, संवर्द्धन, दिगो विकास र सदुपयोग बारे जानकारी	प.वि.अ.श्री बासुदेव नाथ	१५ मिनेट देखि १ घण्टासम्म	कार्यालय प्रमुख
६	उत्पादनशील बर्केनो भैंसी संरक्षण कार्यक्रम सम्बन्धि जानकारी	प.वि.अ.श्री बासुदेव नाथ	१५ मिनेट देखि १ घण्टासम्म	कार्यालय प्रमुख
७	मासुका लागि पाडा हुर्काउने कार्यक्रम सम्बन्धी जानकारी	प.वि.अ.गौरी शंकर प्रसाद सिंह	१५ मिनेट देखि १ घण्टासम्म	कार्यालय प्रमुख
८	दुधालु गाई भैंसीको वंश सुधार कार्यक्रम सम्बन्धी जानकारी	प.वि.अ.गौरी शंकर प्रसाद सिंह	१५ मिनेट देखि १ घण्टासम्म	कार्यालय प्रमुख
९	गाई भैंसी प्रवर्द्धनको लागि राष्ट्रिय नीति तथा कार्यनीति बारे जानकारी दिने	प.वि.अ.गौरी शंकर प्रसाद सिंह	१५ मिनेट देखि १ घण्टासम्म	कार्यालय प्रमुख
१०	कार्यलयको प्रशासन तथा जिन्सी सम्बन्धी जानकारी	ना.सु.श्री मनहरी खत्री	तुरून्त	कार्यालय प्रमुख
११	कार्यलयको लेखा सम्बन्धी जानकारी	स.ले.पा.श्री रचना दुरा (आचार्य)	तुरून्त	कार्यालय प्रमुख

पुनश्च :

१. प्राविधिक पुस्तिका,पाम्पलेट्स,बुकलेट्स,पोष्टर, आदि कार्यालयको वार्षिक लक्ष्य अनुसार निश्चित संख्यामा प्रकाशन हुने भएकोले कार्यालयमा मौज्दात रहेको अवस्थामा मात्र ब्यवहारिकता हेरी, संख्या एकिन गरी, उपलब्ध गराइने छ ।

२. कार्यालयमा सम्बन्धित कामको सम्बन्धमा केही गुनासो भएमा कार्यालय प्रमुखसंग प्रत्यक्ष भेट गरी वा कार्यालयको गुनासो पेटिकामा लेखी राखी दिनु हुन समेत अनुरोध छ ।

खण्ड (ख)

२. सञ्चालित कार्यक्रम र प्रगति स्थिति

कार्यालयबाट सञ्चालित कार्यक्रमहरु :

२.१ आ.व.०७२/०७३ मा विभिन्न कार्यक्रमको वार्षिक प्रगति विवरण :

क्र. स.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	इकाई	वार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		प्रगति प्रतिशत
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	
क)	पूजीगत खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू (३१२१२६४)							
१	फर्निचर खरिद (दराज २, टेबुल ४, कुर्चि ४ आदि)	पटक	१	१।१६	१५०	१	१।१६	१००
२	ल्यापटप खरिद (एच. पि. आइ. फाइभ)	सेट	१	०।७	९०	१	०।७	१००
३	डेस्कटप कम्प्युटर तथा प्रिन्टर सेट खरिद (एसर र क्यानन)	सेट	२	१।६३	२१०	२	१।६३	१००
पूजीगत खर्च अन्तर्गतको जम्मा :				३।४९	४५०		३।४९	
ख)	चालु खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू (३१२१२६३)							
१	मासुका लागि पाडा हुर्काउने कार्यक्रम							
१.१	झापा, मोरङ, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, धनुषा, महोत्तरी, सर्लाही, रौतहट, बारा, पर्सा, मकवानपुर, चितवन, नवलपरासी, रूपन्देहि, कपिलबस्तु,, दाङ्ग, बांके, बर्दिया, कैलाली, कन्चनपुर,, ललितपुर, धादिङ्ग, नुवाकोट र काभ्रेमा संचालित मासुका लागि पाडा हुर्काउने कार्यक्रम का कृषकहरूलाई २ दिने अभिमुखिकरण गोष्ठी	पटक	१	१।९४	२५०	१	१।९४	१००
२	उन्नत गाईभैंसी श्रोतकेन्द्र स्थापना (फलोअप)							

क्र. स.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	इकाई	वार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		प्रगति प्रतिशत
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	
२.१	दुधालु गाईभैसीको दुध उत्पादन तथ्याङ्क संकलन, डाटाईन्ट्री, प्रशोधन, विश्लेषण गर्ने (१० श्रोत केन्द्रहरूको : सप्तरी, चितवन, नवलपरासी, दाङ्ग, कञ्चनपुर, धनुषा, सर्लाही, कपिलवस्तु, रूपन्देही र मोरङ्ग तथा पशु विकास फार्म पोखरा र जिरि)	पटक	१२	५।८२	७५०	१२	५।८२	१००
२.२	मिल्क प्रिजर्भेटिभ, औषधी, भ्याक्सीन खरिद तथा वितरण (१० श्रोत केन्द्रहरू तथा पशु विकास फार्म पोखरा र जिरि)	पटक	२	४।६६	६००	२	४।६६	१००
२।३	दुधालु गाईभैसीको तथ्याङ्क सङ्कलनको लागि रेकर्ड छपाई गर्ने	पटक	२	३।१	४००	२	३।१	१००
३	उत्पादनशील बकेर्नो भैंसी संरक्षण							
३.१	उत्पादनशील बकेर्नो भैंसी संरक्षण केन्द्र स्थापना तथा कार्यक्रम संचालन सम्बन्धि अभिमुखिकरण कार्यक्रम	पटक	१	२।२५	२९०	१	२।२५	१००
४	दुधालु गाई भैसीको बंश सुधार कार्यक्रम							
४।१	तरहरा फार्ममा संचालित बि.जि.आइ.पि. कार्यक्रममा सपोर्ट (पशु स्वास्थ्य तथा पशु उत्पादन प्याकेज)	पटक	२	१।२४	१६०	२	१।२४	१००
४.२	मदन स्मृति प्रतिष्ठान उर्लाबारीमा संचालित डि.सि.आइ.पि. कार्यक्रममा सपोर्ट (पशु स्वास्थ्य तथा पशु उत्पादन प्याकेज)	पटक	२	२।३३	३००	२	२।३३	१००
५	नश्ल सुधारको लागि प्रजननयोग्य उन्नत राँगा, सांढे छनौट, खरिद, ढुवानी एवं वितरण तथा अनुगमन (ट्यागिङ्ग, परजिवी नियन्त्रण, फिड सप्लीमेन्ट तथा गोठ सुधार अनुदान सहित) : सरकारी फार्म तथा श्रोत केन्द्रहरूबाट खरिद गर्ने	संख्या	७०	२८।५	३६७९	७०	२८।५	१००

क्र. स.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	इकाई	वार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		प्रगति प्रतिशत
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	
६	जिल्लास्तरीय व्यवसायीक गाई भैसी फार्महरूको इन्भेन्ट्री तयार गर्ने तथा वेबवेस डाटा ईन्ट्रि	जिल्ला	७५	३।८८	५००	७५	३।८८	१००
७	गाइभैंसी पालक कृषक पाठशालाको म्यानुअल तयारी	पटक	१	०।७८	१००	१	०।७८	१००
८	केन्द्रीय गाईभैसी प्रवर्द्धन कार्यालयबाट जिल्लाहरूमा सन्चालित कार्यक्रमहरूको अनुगमन तथा प्रतिवेदन	पटक	१४	६।९८	८९९	१४	६।९८	१००
९	पम्पलेट, लिफ्लेट, फ्लेक्स, फोल्डर हरूको प्रकाशन र वितरण	पटक	२	१।५५	२००	२	१।५५	१००
१०	कार्यालय सहयोगीको रिक्त पदको सेवा करारमा लिने	जना	२	२।४२	३१२	३	२।४२	१००
११	प्राविधिक पुस्तिका प्रकाशन र वितरण (२००० प्रति)	पटक	१	२।३३	३००	१	२।३३	१००
१२	वार्षिक पुस्तिका तयारी र वितरण	पटक	१	०।३९	५०	१	०।३९	१००
१३	व्यवसायिक गाईभैंसी पालन तालिम (श्रोत केन्द्र तथा उत्पादनशिल बकेर्नो भैंसी संरक्षण केन्द्रका कृषकहरूलाई) १ हप्ते	पटक	६	६।२१	८००	३	६।२१	१००
१४	श्रोत केन्द्र संचालन सम्बन्धि अभिमुखिकरण कार्यक्रम	पटक	१	२।२५	२९०	१	२।२५	१००
१५	डेरी समाचार प्रकाशन	पटक	३	०।५८	७५	३	०।५८	१००
१६	रेडियो, टि.भि., पत्रपत्रिका मार्फत प्रविधि प्रसार	पटक	३	१।१६	१५०	३	१।१६	१००
१७	कार्यालयमा संचालित वेबसाइट तथा सफ्टवेयर ब्यवस्थापन	पटक	१	०।७८	१००	१	०।७८	१००
१८	क्षेत्रिय स्तर समिक्षा तथा योजना तर्जुमा गोष्ठिमा भाग लिने	पटक	३	१।५२	१९६	३	१।५२	१००
१९	राहत तथा पुर्नस्थापना कार्यक्रम : युरिया मोलासेस मिनरल ब्लक वा मिनरल मिक्स्चर वितरण कार्यक्रम	पटक	२	४।४८	५७८	२	४।४८	१००

क्र. स.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	इकाई	वार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		प्रगति प्रतिशत
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	
२०	राहत तथा पुर्नस्थापना कार्यक्रम : आन्तरिक तथा बाह्य परजिवि नियन्त्रण, खोप सेवा कार्यक्रम	पटक	२	३।५७	४६०	२	३।५७	१००
२१	कार्यालय सरसफाइ तथा अन्य सेवाहरू	पटक	१२	०।३९	५०	१२	०।३९	१००
२२	प.उ.नि. बाट छनौट गरिएका इलाईट हर्डहरूमा पशु स्वास्थ्य तथा पशु उत्पादन प्याकेज (२० हर्डका लागि)	पटक	२	२।३३	३००	२	२।३३	१००
२३	प.उ.नि. बाट छनौट गरिएका मल्टिप्लायर हर्डहरूमा पशु स्वास्थ्य तथा पशु उत्पादन प्याकेज (२० हर्डका लागि)	पटक	२	३।१	३९९	२	३।१	१००
२४	स्टेरिङ कमिटि बैठक तथा अन्य बैठकहरू संचालन	पटक	६	१।१६	१५०	६	१।१६	१००
२५	टेक्निकल पारामिटर तयारी : याक नाक चौरीको	पटक	१	०।७८	१००	१	०।७८	१००
चालु खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमको जम्मा :					१२४३८		९६।४८	
कार्यक्रम खर्च तर्फको जम्मा (क+ख) :					१२८८८		९९।९७	

भारित प्रगति प्रतिशत : ९९।९७

वित्तिय प्रगति प्रतिशत :९३।४२

२.२ आ.व २०७२/०७३ को स्विकृत बजेट तथा कार्यक्रम (चौमासिक विभाजन)

वार्षिक विकास कार्यक्रम

१. आ.व.०७२/०७३

२. बजेट उपशिर्षक नं.३१२१२६-३-४

३. मन्त्रालय : कृषि विकास

४. विभाग/संस्था : पशु सेवा

५. कार्यक्रम/आयोजनाको नाम : पशु विकास सेवा कार्यक्रम (गाई, भैंसी, बाख्रा तथा अन्य)केन्द्रीय गाईभैंसी प्रवर्द्धन कार्यालय, हरिहरभवन

६. स्थान

क) जिल्ला :- ललितपुर

ख) गा.वि.स / न.पा. / बडा नं.

आयोजना शुरू भएको मिति :-

आयोजना पुरा हुने मिति :- सालबसाली

आयोजना प्रमुखको नाम :- श्री दामोदर न्यौपाने

आयोजनाको कुल लागत शुरूको संशोधित

क) आन्तरिक : १. नेपाल सरकार : ।-

२. स्थानीय निकाय/संस्था :

३. जनसहभागिता :

ख) बैदेशिक : १. ऋण :

२. अनुदान :

गत आ.व सम्मको खर्च रू (सोझै भुक्तानी र वस्तुगत समेत)

क) आन्तरिक : १. नेपाल सरकार : ।-

२. स्थानीय निकाय/संस्था :

३. जनसहभागिता :

ख) बैदेशिक : १. ऋण :

२. अनुदान :

रकम रू.हजारमा

क्र. स.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	इकाई	वार्षिक लक्ष			प्रथम चौमासिक लक्ष			दोस्रो चौमासिक लक्ष			तेस्रो चौमासिक लक्ष			कै.
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	
१	२	३	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५
क)	पूजीगत खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू (३१२१२६४)														
१	फर्निचर खरिद (दराज २, टेबुल ४, कुर्चि ४ आदि)	पटक	१	१।१५	१५०	१	१।१५	१५०							
२	ल्यापटप खरिद (एच. पि. आइ फाइभ)	सेट	१	०।६९	९०	२	०।६९	९०							

क्र. स.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	इकाई	वार्षिक लक्ष			प्रथम चौमासिक लक्ष			दोस्रो चौमासिक लक्ष			तेस्रो चौमासिक लक्ष			कै.
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	
३	डेस्कटप कम्प्युटर तथा प्रिन्टर सेट खरिद (एसर र क्यानन)	सेट	२	१।६१	२१०	२	१।६१	२१०							
	पूजीगत खर्च अन्तर्गतको जम्मा :			३।४५	४५०		३।४५	४५०							
ख)	चालु खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू (३१२१२६३)														
१	मासुका लागि पाडा हुर्काउने कार्यक्रम														
१.१	झापा, मोरङ, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा,धनुषा, महोत्तरी सर्लाहि, रौतहट, बारा, पर्सा, मकवानपुर चितवन, नवलपरासी, रूपन्देहि, कपिलबस्तु, दाङ्ग बांके, बर्दिया, कैलालि, कन्चनपुर, ललितपुर, धादिङ, नुवाकोट तथा काभ्रेमा संचालित मासुका लागि पाडा हुर्काउने कार्यक्रम का कृषकहरूलाई २ दिने अभिमुखिकरण	पटक	१	१।९२	२५०	१	१।९२	२५०							
२	उन्नत गाईभैंसी श्रोतकेन्द्र स्थापना (फलोअप)														
२।१	दुधालु गाईभैसीको दुध उत्पादन तथ्याङ्क संकलन, डाटा ईन्ट्री, प्रशोधन, विश्लेषण गर्ने (१० श्रोत केन्द्रहरूको : सप्तरी ,चितवन ,नवलपरासी, दाङ्ग, कञ्चनपुर, धनुषा, सर्लाहि, कपिलवस्तु, रूपन्देहि र मोरङ्ग तथा पशु विकास फार्म पोखरा र जिरि)	पटक	१२	५।७५	७५०	४	१।१५	१५०	४	२।६८	३५०।०	४	१।९१७	२५०.०	

क्र. स.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	इकाई	वार्षिक लक्ष			प्रथम चौमासिक लक्ष			दोस्रो चौमासिक लक्ष			तेस्रो चौमासिक लक्ष			कै.
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	
२।२	मिल्क प्रिजर्भेटिभ, औषधी, भ्याक्सीन खरिद तथा वितरण (१० श्रोत केन्द्रहरूमा र पशु विकास फार्म पोखरा र जिरि)	पटक	२	४।६०	६००	१	२।३०	३००				१	२।३०१	३००।०	
२।३	दुधालु गाईभैसीको तथ्याङ्क सङ्कलनको लागि रेकर्ड छपाई गर्ने	पटक	२	३।०७	४००	१	१।५३	२००				१	१।५३४	२००।०	
३	उत्पादनशिल बकेर्नो भैंसी संरक्षण														
३।१	उत्पादनशिल बकेर्नो भैंसी संरक्षण केन्द्र स्थापना तथा कार्यक्रम संचालन सम्बन्धि अभिमुखिकरण कार्यक्रम	पटक	१	२।२२	२९०	१	०।००		१	२।२२	२९०।०				
४	दुधालु गाई भैसीको बंश सुधार कार्यक्रम														
४।१	तरहरा फार्ममा संचालित बि.जि.आइ. पि. कार्यक्रममा सपोर्ट (पशु स्वास्थ्य तथा पशु उत्पादन प्याकेज)	पटक	२	१।२३	१६०	१	०।६१	८०				१	०।६१४	८०।००	
४।२	मदन स्मृति प्रतिष्ठान उर्लाबारि मा संचालित डि.सि.आइ.पि. कार्यक्रममा सपोर्ट (पशु स्वास्थ्य तथा पशु उत्पादन प्याकेज)	पटक	२	२।३०	३००	१	१।१५	१५०				१	१।१५०	१५०।०	
५	नश्ल सुधारको लागि प्रजननयोग्य उन्नत राँगा, सांढे छनौंट, खरिद, ढुवानी एवं वितरण तथा अनुगमन (ट्यागिङ्ग, परजिवी नियन्त्रण, फिड सप्लीमेन्ट तथा गोठ सुधार अनुदान सहित) : सरकारी फार्म तथा श्रोत केन्द्रहरूबाट खरिद गर्ने	संख्या	७०	२८।२२	३६७९				३५	१४।११	१८४०।०	३५	१४।१०५	१८३९।०	

क्र. स.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	इकाई	वार्षिक लक्ष			प्रथम चौमासिक लक्ष			दोस्रो चौमासिक लक्ष			तेस्रो चौमासिक लक्ष			कै.
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	
६	जिल्लास्तरीय व्यवसायीक गाई भैसी फार्महरूको इन्भेन्ट्री तयार गर्ने तथा वेब बेस डाटा ईन्ट्रि	जिल्ला	७५	३।८३	५००	२५	१।२७	१६५	२५	१।२७	१६५।०	१	१।३०४	१७०।०	
७	गाइभैंसीपालक कृषक पाठशालाको म्यानुअल तयारि	पटक	१	०।७७	१००				१	०।७७	१००।०				
ड	केन्द्रिय गाईभैसी प्रवर्द्धन कार्यालयबाट जिल्लाहरूमा सन्चालित कार्यक्रमहरूको अनुगमन तथा प्रतिवेदन	पटक	१४	६।९०	८९९	५	२।३०	३००	५	२।३०	३००।०	४	२।२९३	२९९।००	
ढ	पम्पलेट, लिफ्लेट, फ्लेक्स,फोल्डरहरूको प्रकाशन र वितरण	पटक	२	१।५३	२००	१	०।७७	१००				१	०।७६७	१००।०	
झ	कार्यालय सहयोगीको रिक्त पदको सेवा करारमा लिने	जना	२	२।३९	३१२	२	०।८०	१०४	२	०।८०	१०४।०	२	०।७९८	१०४।००	
११	प्राविधिक पुस्तिका प्रकाशन र वितरण (२००० प्रति)	प्रति	२०००	२।३०	३००	१	२।३०	३००							
१२	वार्षिक पुस्तिका तयारी र वितरण	पटक	१	०।३८	५०	१	०।३८	५०							
१३	व्यवशायिक गाईभैंसी पालन तालिम (श्रोत केन्द्र तथा उत्पादनशिल बकेर्नो भैंसी संरक्षण केन्द्रका कृषकहरूलाइ) १ हप्ते	पटक	३	६।१४	८००	१	२।०५	२६७	१	२।०५	२६७।००	१	२।०४०	२६६।०	
१४	श्रोत केन्द्र संचालन सम्बन्धि अभिमुखिकरण कार्यक्रम	पटक	२	२।२२	२९०	१	२।२२	२९०							
१५	डेरि समाचार प्रकाशन	पटक	१	०।५८	७५	१	०।१९	२५	१	०।१९	२५।००	१	०।१९२	२५।००	
१६	रेडियो, टि.भि., पत्रपत्रिका मार्फत प्रविधि प्रसार	पटक	३	१।१५	१५०	१	०।३८	५०	१	०।३८	५०।००	१	०।३८३	५०।००	
१७	कार्यालयमा संचालित वेबसाइट तथा सफ्टपेयर ब्यवस्थापन	पटक	१	०।७७	१००	१	०।७७	१००							

क्र. स.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	इकाई	वार्षिक लक्ष			प्रथम चौमासिक लक्ष			दोस्रो चौमासिक लक्ष			तेस्रो चौमासिक लक्ष			कै.
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	
१८	क्षेत्रिय स्तर समिक्षा तथा योजना तर्जुमा गोष्ठिमा भाग लिने	पटक	३	१।५०	१९६	१	०।५०	६५	१	०।५०	६५।००	१	०।५०६	६६।०	
१९	राहत तथा पुनस्थापना कार्यक्रम : युरिया मोलासेस मिनरल ब्लक वा मिनरल मिक्स्चर वितरण कार्यक्रम	पटक	२	४।४३	५७८	१	२।२२	२८९				१	२।२१७	२८९।००	
२०	राहत तथा पुनस्थापना कार्यक्रम : आन्तरिक तथा बाहिरि परजिवि नियन्त्रण, खोप सेवा कार्यक्रम	पटक	२	३।५३	४६०	१	१।७६	२३०				१	१।७६४	२३०।००	
२१	कार्यालय सरसफाइ तथा अन्य सेवाहरू	पटक	१२	०।३८	५०	४	०।१३	१७	४	०।१३	१७।००	४	०।१२३	१६।००	
२२	प.उ.नि बाट छनौट गरिएका इलाईट हर्डहरूमा पशु स्वास्थ्य तथा पशु उत्पादन प्याकेज (२० हर्डका लागि)	पटक	२	२।३०	३००	१	१।१५	१५०				१	१।१५०	१५०।०	
२३	प.उ.नि बाट छनौट गरिएका मल्टिप्लायर हर्डहरूमा पशु स्वास्थ्य तथा पशु उत्पादन प्याकेज (२० हर्डका लागि)	पटक	२	३।०६	३९९	१	१।५३	१९९	१	१।५३	२००।०				
२४	स्टेरिङ कमिटि बैठक तथा अन्य बैठकहरू संचालन	पटक	६	१।१५	१५०	२	०।३८	५०	२	०।३८	५०।००	२	०।३८३	५०।००	
२५	टेक्निकल पारामिटर तयारि : याक नाक चौरीको	पटक	१	०।७७	१००	१	०।७७	१००							
ग	कार्यक्रम खर्च तर्फको जम्मा (क+ख)			१००	१३०३८		३३।९९	४४३१		२९।३२	३९७३		३५।५४	४६३४	
घ	उपभोग खर्च				३०७२			१०००			१०७२			१०००	
ङ	कार्यालय संचालन खर्च				९४३			३००			४४३			२००	
च	कुल जम्मा (ग+घ+ङ)				१७०५३			५७३१			५४८८			५८३४	

२.३ आ.व.२०७२/७३ को विनियोजित वजेट , खर्च र बेरुजु विवरण

व.उ.शि.नं.३१२१२६३ (चालु खर्च) कार्यक्रम : पशु विकास सेवा कार्यक्रम

खर्च संकेत नं.	खर्च शिर्षक नं.	शुरु विनियोजित वजेट	जम्मा खर्च	बाकी बजेट	कै.
२११११	तलव	२,९१६,०००।००	२,१५४,३१०।००	७६१,६९०।००	
२१११३	महंगी भत्ता	९६,०००।००	८१,०००।००	१५,०००।००	
२११२१	पोशाक	६०,०००।००	५२,५००।००	७,५००।००	
२२१११	पानी बिद्युत	२४,०००।००	२४,०००।००	०।००	
२२११२	संचार महशुल	९०,०००।००	८०,८७३।००	९,१२७।००	
२२२११	इन्धन	२८३,०००।००	२८३,०००।००	०।००	
२२२१२	मर्मत	१८८,०००।००	१८८,०००।००	०।००	
२२२१३	बिमा	२०,०००।००	२०,०००।००	०।००	
२२३११	का.सा.	२६८,०००।००	२६८,०००।००	०।००	
२२३१४	इन्धन अ. प्र.	२०,०००।००	२०,०००।००	०।००	
२२४११	सेवा परामर्श	५०,०००।००	४९,९११।००	८९।००	
२२४१२	अ.शेवा शुल्क	३१२,०००।००	३१२,०००।००	०।००	
२२५१२	सिप वि.तथा जनचेतना तालिम	१,२४०,०००।००	१,२२४,०००।००	१६,०००।००	
२२५२२	कार्यक्रम खर्च	९,४९१,०००।००	९,१८०,२६४।००	३१०,७३६।००	
२२६११	अनुगमन	९९५,०००।००	९९५,०००।००	०।००	
२२६१२	भ्रमण	५००,०००।००	५००,०००।००	०।००	
२२७११	बिबिध	५०,०००।००	५०,०००।००	०।००	
	जम्मा	१६,६०३,०००।००	१५,४८२,८५८।००	१,१२०,१४२।००	
अर्थ बजेट					
२७३१३	संचित विदा (६०१०१४३)	४६४,४६४।००	४६४,४६४।००	०।००	
२७३१४	औ. उ. (६०१०१८३)	४३९,०५६।००	४३९,०५६।००	०।००	
	जम्मा	९०३,५२०।००	९०३,५२०।००	०।००	
	कुल जम्मा	१७,५०६,५२०।००	१७,५०६,५२०।००	१,१२०,१४२।००	

बजेट उपशीर्षक नम्वर ३१२१२६४ (पूँजिगत) कार्यक्रमः पशु विकास सेवा कार्यक्रम

खर्च संकेत नं.	खर्च शिर्षक नं.	शुरु विनियोजित वजेट	जम्मा खर्च	बाकी बजेट	कैंफियत
२९३११	फर्निचर	१५०,०००।००	१४९,९५१।००	४९।००	
२९५११	मेशिनरी औजार	३००,०००।००	२९८,५४६।००	१,४५४।००	
	जम्मा	४५०,०००।००	४४८,४९७।००	१,५०३।००	

बेरूजु विवरण

विवरण	रकम रु.	कैफियत
अ.व. को सुरूको वेरूजु	३२५७८४।८५	रू. ३००००००।– फर्च्छौटको लागी पेश भएको
फर्च्छौट रकम	०	
बाँकी वेरूजु	३२५७८४।८५	

२.४ चौरीको पारामिटर रेकर्ड

अध्ययनको क्षेत्र

दोलखा जिरी -६ जुन ३३०० मिटरको उचाईमा पर्दछ र रसुवा जिल्लाको स्याफ्रु ६,७,९,४ जुन समुन्द्र सतहबाट ३२५० देखि ३३५० मिटरको उचाईमा छ ।

अध्ययनको बिधि:

- चौरी पालक कृषक समूह संग छलफल
- टेप बाट शारिरीक नाप
- जिवित शारिररिक तौल (कि.ग्रा.) शरिरको लम्बाई (जुरो देखि पेल्बिक वोन सम्म)*(छातीको गोलाई) * छातीको गालाई : ६६०
- स्थलगत अबलोकन

शरिरीक नाप लिईएका पशुको बिबरण

क्र.सं	उमेर समुह	दोलखा	रसुवा	जम्मा
१	०-५	५	६	११
२	५-१०	१२	१३	२५
३	१०-१५	६	६	१२
४	१५-२०	५	३	८
जम्मा		२८	२८	५६

शरीरीक तौल औषत तौल (के.जी) : जिरीमा तौल २१३, रसुवाको २०९

उराङ्ग नं	दोलखा जिरी	रसुवा	उराङ्ग नं	दोलखा, जिरी	रसुवा
१	२१७	१५४	१५	२३३	२१६
२	१६८	१७१	१६	१५०	२०४
३	२२५	१६८	१७	२३५	२११
४	२१४	२५१	१८	१८१	२१६
५	१६५	१९९	१९	२०४	१९९
६	२५६	२२७	२०	२१६	२२०
७	२६८	१७६	२१	२१३	२३९
८	२२५	२४८	२२	१५१	२४२
९	२३०	२५३	२३	२३९	१७९
१०	२४८	२५९	२४	२६५	१६८
११	२०२	१४३	२५	२३७	२४५
१२	१८५	१५७	२६	१७३	२१६
१३	१६०	२१६	२७	२०९	२६०

उराङ्ग नं	दोलखा जिरी	रसुवा	उराङ्ग नं	दोलखा, जिरी	रसुवा
१४	२४५	२४२	२८	२५९	१९७

उमेर समुह अनुसार दुध उत्पादन

क्र.सं	उमेर समुह	दोलखा जिरीको चौरीको औषत दुध उत्पादन लिटरमा	रसुवाको चौरीको औषत दुध उत्पादन लिटरमा
१	१-५	३.७५	३
२	५-१०	३.९१	४
३	१०-१५	३.११	३.८३
४	१५-२०	३	३.३३
जम्मा		१३.७७	१४.१६

अन्य बिबरण

विवरण	उराङ्ग चौरी	डिम्जा चौरी
रंग	कालो, रातो, सेतो, सिन्दुरे, अदि	कालो, रातो, सेतो, सिन्दुरे, अदि
खुवाउने आहारा	घाँस /स्याउला / झिगनी/दाल्ले/ खसु/ पहेले/ दाना आदी	घाँस /स्याउला / झिगनी/दाल्ले/ खसु/ पहेले/ दाना आदी
चराउने अभ्यास	बाह्रै महिना चराउने	बाह्रै महिना चराउने
साँढे खोज्ने मौसम	अषाढ महिना देखि भदौको अन्तीम महिना सम्म	अषाढ महिना देखि भदौको अन्तीम महिना सम्म
प्रजनन् योग्य उमेर	३ वर्ष	३ वर्ष
गर्भधारण अवधि	२७० दिन	२७० देखि २८०
दुध उत्पादन प्रतिवेत	३६० लिटर	डिम्जो : ७२० लिटर
प्रति वेत दुध दुहुने अवधि	६ महिना	६ महिना
दैनिक औषत दुध उत्पादन	३ लिटर	४ देखि ५ लिटर
बाच्छा /बाच्छी जन्मदाको औषत तौल	औषत १० केजी	औषत ८ केजी
बयस्क भाले /पोथीको औषत शारिरिक तौल	३०० केजी	२५० केजी

२.५ स्विकृत कार्यक्रम बाहेक सम्पन्न गरिएका अन्य कार्यक्रम : डेरी पसल अनुगमन मा संयोजन

नेपाल सरकार पशु पन्छी विकास मन्त्रालयको स्थापना भए पछी गोठ देखी ओठ सम्म स्वच्छ तथा स्वस्थ्य दुध उत्पादन अभियान कार्यक्रमको लागी डरी पसल अनुगमनमा संयोजन गर्ने कार्यको जिम्मेवारी यस कार्यालय लाई प्राप्त भएको र सो क्रममा डेरी पसल अनुगमनको विवरण तपशील अनुसार रहेको छ ।

जिल्ला	अनुगमन गरीएका पसल सखया						जम्मा
काठमाडौ	७	१०	१०	९	६	९	५१
ललितपुर	६	३	७	९	८	१०	४३
भक्तपुर	७	१०	१०	९	९	७	५२
जम्मा	२०	२३	२७	२७	२३	२६	१४६

पसल को अबस्था

जिल्ला	पसलको अवस्था र सखया			
	राम्रो	मध्यम	कमसल	जम्मा
काठमाडौ	७	२०	२४	५१
ललितपुर		२६	१७	४३
भक्तपुर	४	३५	१३	५२
जम्मा	११	८१	५४	१४६

राम्रोः दर्ता,सरसफाई र कोल्डचेन अनिबार्य र चेकलिस्टका सबै सकारात्मक सुचक रहेको ।
मध्यम : केही समयमा सुधार गर्न सकिने, चेकलिस्टका धेरै जसो (५० प्र.)सकारात्मक सुचक रहेको,
कमसल : चेकलिस्टका धेरै जसो सुचक नकारात्मक रहेको ।

२.६ आ.व.२०६३/६४ देखि आ.व.०७२/०७३ सम्म प्राकृतिक गर्भाधानको लागि वितरित राँगो/साँढेको विवरणः

क्र. सं.	आ.व.	वितरित राँगो/साँढेको संख्या		वितरण गरिएका जिल्लाहरु
		राँगो	साँढे	
१	२०६३/६४	०	२२	सिन्धुपाल्चोक-३, रामेछाप-३, दोलखा-४, सुनसरी-१०, सिन्धुली-२
२	२०६४/६५	०	२४	वाग्लुङ्ग-२, पर्वत-२, म्याग्दी-३, बाँके -५, धदिङ्ग-६, गोर्खा-४, तनहुँ-२
३	२०६५/६६	०	१४	लम्जुङ्ग-५, रसुवा-५, दाङ्ग-४
४	२०६६/६७	२८	१०	राँगाहरूः नवलपरासी-४, सर्लाही-४, बारा-१, लम्जुङ्ग-२, सिन्धुपाल्चोक-२, कपिलवस्तु-२, अर्घाखाँची-२, ललितपुर-१, काभ्रेपलाञ्चोक-२, जनकपुर फार्म-२ तनहुँ-१, सप्तरी-५ साँढेहरूः- रामेछाप-३, दाङ्ग-३, सर्लाही-४

क्र. सं.	आ.व.	वितरित राँगो/साँढेको संख्या		वितरण गरिएका जिल्लाहरु
		राँगो	साँढे	
५	२०६७/६८	२०	२९	राँगाहरूः काभ्रेपलाञ्चोक-१, नुवाकोट-१, ललितपुर-१, चितवन-१, धनुषा-२, सप्तरी-६, नवलपरासी-२, सिराहा-२ अर्घाखाँची-४, साँढेहरूः- चितवन-२, सप्तरी-८, सिन्धुली-५, अर्घाखाँची-३, काभ्रेपलाञ्चोक-४, सिन्धुपाल्चोक-१, धनुकटा-३, दाङ्ग-३
६	२०६८/६९	८	५०	राँगाहरूः- जनकपुर फार्म-१, अर्घाखाँची-२, रौतहट-१, काभ्रेपलाञ्चोक-२, सुनसरी-१, सर्लाही-१, साँढेहरूः- पाल्पा-५, भोजपुर-५, रामेछाप-५, रौतहट-५, लम्जुङ्ग-४, पर्वत-४, काभ्रेपलाञ्चोक-७, तेह्रथुम-३, सिरहा-३, दाङ्ग-४, ललितपुर-५
७.	२०६९/७०	०	२०	साँढेहरूः– सर्लाही–१, महोत्तरी–२, म्याग्दी–४, सिन्धुपाल्चोक–५, ताप्लेजुङ्ग–८
८.	२०७०/७१	५०	५०	राँगाहरूः- भोजपुर-५, सिन्धुली-५, ताप्लेजुङ्ग-७, काभ्रे-५, सिन्धुपालचोक-५, खोटाङ्ग-८, चितवन-१, धनुषा -२, सर्लाही-५ , अर्घाखाँची-५, सप्तरी-२ साँढेहरूः- भोजपुर-१५, सिन्धुली-५, ताप्लेजुङ्ग-८, पाँचथर-१, दोलखा-९, सिन्धुपालचोक-४, खोटाङ्ग-५, सर्लाही-३
९.	२०७१/७२	१५	१५	राँगाहरूः - पर्वत-१, गोरखा-१, नवलपरासी-१, सप्तरी-१, सर्लाही-१, काभ्रे-३, गुल्मी-२, अर्घाखाँची-१, कैलाली-१, डडेलधुरा-३ साँढेहरूः- गोरखा-२ , कैलाली-१, डडेलधुरा-६
१०.	२०७२/७३	३८	३२	राँगाहरूः- बाँके-२, सर्लाही-३, सिराहा-२, बैतडी-३, धनुषा -२, नवलपरासी-२, कपिलवस्तु-१, चितवन-१, कैलाली-१, दार्चुला-२, बझाङ्ग-१, सुनसरी-२, नुवाकोट-१ , सिन्धुपाल्चोक-१, रोल्पा-३, गोरखा -२, खोटाङ्ग-४, भोजपुर-४, धनकुटा-१ साँढेहरूः- सर्लाही-२, सिराहा-२, बैतडी-२, कैलाली-१, दार्चुला-४, बझाङ्ग-३, काठमाडौं-१, नुवाकोट-२, रोल्पा-१, खोटाङ्ग-५, भोजपुर-५, दोलखा-३, सोलुखुम्बु -१
जम्मा		१५९	२६६	

२.७ उन्नत गाई स्रोत केन्द्र स्थापना कार्यक्रम विवरण

क्र.स	विवरण	उन्नत गाई स्रोत केन्द्र स्थापना कार्यक्रम						
		सप्तरी	चितवन	नवलपरासी	दाङ्ग	कञ्चनपुर	मोरङ्ग	रुपन्देही
श्रोत केन्द्र स्थापना आ.व.		२०७०/०७१	२०७०/०७१	२०७०/०७१	२०७०/०७१	२०७०/०७१	२०७१/०७२	२०७१/०७२
१	साझेदार संचालक संस्थाको							
क)	नाम	आदर्श वहुमुखी दु.उ.स.सं.लि.	अन्नपूर्ण दु.उ.स.सं.लि.	मुकुन्दपुर उन्नत गाई विकास श्रोत केन्द्र	शिला गाई श्रोत केन्द्र	शुक्लाफाँटा उन्नत गाईभैंसी दु.स.सं.	वनिगामा दु.उ.स.सं.	लुम्विनी एग्रो प्रोडक्सन रिसर्च सेन्टर
ख)	ठेगाना	बकदुवा -७,८,९	गितानगर -६	मुकुन्दपुर-५,६,७,९	लालमटिया, सिसनियाँ	सुडा -१	वनिगामा–६	तिलोत्तमा न.पा.–१८, टिकुलीगढ
ग)	अध्यक्षको नाम/ प्रोपराईटर	कृति तिवारी	भगिरथ तिमिल्सीना	गोपाल श्रेष्ठ	मिनराज अधिकारी	रघुवर प्र.लेखक	यादव प्र.ढकाल	शसि पौडेल
	सम्पर्क नं.	९८४२९२६१७५	९८४५०५४६९७	९५४५०५१६३५	९८५७८४०२७३	९८४८८३६६९५	९८४२०२६७५८	९८५७०२५९८८
२	गाई संख्या	८७०	११०	१०२५	१५७	१५१	११७	४००
३	दूध उत्पादन क्षमता लिटर प्रतिवेत	४२००-६६००	६६००-६९००	३६००-६६००	३९००(५१००	३०००-६०००	२१००-३६००	३९००-४२००
४	गाईको नश्ल	जर्सी कस/ होलिस्टेन फ्रिजन कस	जर्सी कस/ होलिस्टेन फ्रिजन कस	जर्सी कस/ होलिस्टेन फ्रिजन कस	जर्सी कस/ होलिस्टेन फ्रिजन कस	जर्सी कस/ होलिस्टेन फ्रिजन कस	जर्सी कस/ होलिस्टेन फ्रिजन कस	जर्सी कस/ होलिस्टेन फ्रिजन कस

क्र. स	विवरण	उन्नत गाई स्रोत केन्द्र स्थापना कार्यक्रम						
		सप्तरी	चितवन	नवलपरासी	दाङ्ग	कञ्चनपुर	मोरङ्ग	रुपन्देही
	अनुदान रकम (रू.) हजारमा							
	आ.व. २०७०/०७१	६००।०	६००।०	६००।०	६००।०	६००।०		
	आ.व. २०७१/०७२	११००।०	११००।०	११००।०	११००।०	११००।०	६००।०	६००।०
	आ.व. २०७२/०७३	८००।००	८००।००	८००।००	८००।००	८००।००	१५००।००	१५००।००
	हालसम्म प्राप्त अनुदान रू.	२५००।००	२५००।००	२५००।००	२५००।००	२५००।००	२१००।००	२१००।००

२.८ उन्नत भैंसी स्रोत केन्द्र स्थापना कार्यक्रम विवरण

क्र. स	विवरण	उन्नत भैसी स्रोत केन्द्र स्थापना कार्यक्रम		
		धनुषा	सर्लाही	कपिलवस्तु
श्रोतकेन्द्र स्थापना आ.व.				
१	साझेदार संचालक संस्थाको			
क)	नाम	राजदेवी महिला पुशपालन स.सं.लि.	साना किसान कृषि स.सं.लि.	विकल्प वहउद्दश्यीय स.सं.लि.
ख)	ठेगाना	धनुषाधाम न.पा.–५, उमाप्रेमपुर	हजारिया–२, सर्लाही	बुड्डी–६, प्रतापपुर, कपिलवस्तु
ग)	अध्यक्षको नाम/प्रोपराईटर	शान्तीदेवी महतो	सुरेश कार्की	राजु वेल्वासे
	सम्पर्क नं.	०४१-६९०९९४	९८५४०३५४१८	९८४९१३४२९०
घ)	व्यवस्थापकको नाम	श्याम कुमार महतो		
	सम्पर्क नं.	९८४४०४७२८७		
२	भैंसी संख्या	२०३	१५०	२२०
३	दूध उत्पादन क्षमता लिटर प्रतिवेत	१२००-१५००	१५००	१५००-१८००

क्र. स	विवरण	उन्नत भैसी स्रोत केन्द्र स्थापना कार्यक्रम		
		धनुषा	सर्लाही	कपिलवस्तु
४	भैसीको नश्ल	मुर्रा क्रस	मुर्रा क्रस	मुर्रा क्रस
५	अनुदान रकम (रू.) हजारमा			
	आ.व.२०७१/०७२	६००	६००	६००
	आ.व.२०७२/०७३	१५००	१५००	१५००
	कुल जम्मा	२१००	२१००	२१००

२.९ दुधालु गाईको नश्ल सुधार (डि.सी.आई. पि.)

नेपाल सरकार कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय अन्तर्गत नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद् (पशु प्रजनन महाशाखा) तथा पशु सेवा विभाग (राष्ट्रिय पशु प्रजनन केन्द्र र केन्द्रीय गाईभैंसी प्रवर्द्धन कार्यालय) को सयुंक्त प्रयास तथा विश्व खाद्य तथा कृषि संगठनको प्राविधिक तथा आर्थिक सहयोगमा श्रावण २०६५ देखि देशभित्रका प्रमुख दुग्ध क्षेत्र जिल्लाहरूमा यस गाई वंश सुधार आयोजना शुरू भएको हो ।

यो कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्यहरु निम्न अनुसार छन ।

- दिगो रूपमा गाईहरूमा उत्पादन सुधारको लागी देशभित्रको मुख्य डेरी पकेट क्षेत्रहरूमा रेकर्डिङ्ग प्रणालीको शुरूवात गरी राम्रा गाईको पहिचान गर्ने
- छानिएका गाईहरूमा प्रमाणित सांढेको सिमेनवाट कृ.ग. गरीई राम्रा बहर उत्पादन गर्ने । अन्य रेकर्डिङ्गमा समेटिएका गाईहरूमा समेत राम्रा सांढेको सिमेन प्रयोग गरी क्रमिकरूपमा वंश सुधार गर्दै लैजाने
- राम्रा गाईवाट जन्मिएका अति राम्रा वहरहरूलाई कृ.ग.को लागी सिमेन उत्पादन तथा अन्य राम्रा वहर हरूलाई प्राकृतिक गर्भाधानको लागी प्रयोगमा ल्याउने

शुरूका बर्षहरूमा कार्यक्रमले राम्रो परिणाम दिए पनि हालैका बर्षहरूमा गति लिन नसकेको देखिन्छ, जुन छानिएका जिल्लाहरूमध्ये आ.ब. २०७२।७३मा रेकर्डमा आएका पशुहरूको संख्या न्यून भएको निम्न तालिकाले प्रष्ट पार्दछ ।

जिल्ला	हर्ड संख्या	ट्याग गरेका पशु	रेकर्डेड पशु	बाच्छी उत्पादन हालसम्मको
झापा	८	३५६	१६०	८७
मोरङ्ग	११	५०१	०	१४९
सप्तरी	९८	७२५	२९०	५२०
दोलखा,जिरी	१	६४	३०	८९
काठमाण्डौं	५	२६०	०	५०६
रूपन्देही	१३	२९९	०	१५९
चितवन	२५	७२५	०	२३३
तनहुं	१८	२५०	०	३१९
कास्की	१	२२	०	१७
गोरखा	१	१००	१००	१५७
नवलपरासी	१२	७०२	१५८	४३४

यस कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रूपमा संचालन गर्न नसकिनुका कारणहरू र आगामी दिनमा यसलाई रिमोडलिङ. गरी जानुपर्ने सम्बन्धमा संयूक्त अनुगमन टोली बाट निम्न अनुसारको सुझाव प्रप्त भएको छ ।

कार्यक्रम प्रभावकारी नहुनुका कारण

- हर्ड संख्या धेरै तर पशुशसंख्या थोरै भएका कारण आबश्यक मात्रामा र गुणस्तरको नमूना प्राप्तहुन नसकेको देखिन्छ
- नियमित अनुगमनको र अन्तरकृयाको कमीले कार्यक्रम प्रति चासो नदेखिएको

- मिल्क एनालाईजरको मर्मत लगाएतको समस्या रहेको
- सरल तरिकाले तत्कालै फीडब्याक रिपोट प्राप्तहुन सकेको छैन
- बिदेशबाट ल्याईएको प्रमाणित साढेंको सिमेनको प्रयोगमा निरन्तरता नभएको
- आयोजनाको रूपमा संचालनहुंदा जस्तो लजिसटिक सहयोग समेत कम भएको
- रिमोडलिङ.का लागी सुझावहरूः
- २० भन्दा बढी संख्याका फार्मबाट मात्र शमाबेश गर्ने गरी जिल्लाको संख्या कम गरी कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिने
- जन्मेका बाच्छाको सदुपयोग र खरिदकालागी पूर्ब सम्झौताको गृहकार्य गर्ने नियमित अन्तरकृया र प्रशिक्षण कार्यक्रम राख्ने
- जिल्लाहरूमा लजिस्टीक सहयोग बढाउने
- चितवन।नबलपरासी, रूपन्देही,कास्की, तनहुं र गोरखा जिल्लालाई प्राथमिकतामा राखी राष्ट्रिय पशु प्रजननकेन्द्र पोखराले समन्वयको कार्य गर्ने
- बिभिन्न जिल्लाहरूबाट आउन सक्ने शंभाबित रेकर्डहरू निम्न अनुसार रहेको देखिन्छ ।
- न.प.मा हालका करिब ३०० मा ६० थप्न सक्ने
- रूपन्देहीमा १५ फामबार्ट करिब ६०० नमुना आउन सक्ने
- कास्कीबाट जम्मा ३०० आउने
- गोरखाको हाल १०० बाट ६० थप भई १६० आउने ३ फार्मबाट
- तनँहुबाट १० फार्मबाट ३३० प्राप्त हुन सक्ने
- चितवन बाट करिब ५०० नमुनाको रेकर्ड आउन सक्ने ।

२.१० उत्पादनशील बकेर्नो । थारा भैसी संरक्षण कार्यक्रम

देशमा बढ्दो जनसंख्या एवं शहरीकरण संगै उपभोक्ताहरूमा क्रय शक्ति बृद्धि तथा पौष्टिक आहारा प्रति जनचेतना अभिवृद्धिको कारणले दुध तथा दुग्धजन्य पदार्थको माग दिनानुदिन बढदै गै रहेको छ । अर्को तर्फ उत्पादन क्षमता राम्रो भएका भैंसीहरू दुध थाके पछि अर्को बेतसम्म पनि नपर्खि अनियन्त्रित रूपले मासुको लागि बिक्रि गर्दा देशमा दुधालु भैंसीको संख्या घट्दो क्रममा रहेकोछ । यसले गर्दा व्यवसायीक रूपमा भैसीहरूको फार्म स्थापना गरी दुध उत्पादन गर्न चाहने कृषकहरूले दुधालु भैसी खरिद गर्न भैसीको श्रोतको अभाव देखिएकोले उन्नत जातको उत्पादनशिल थारा भैसीहरूको पनि संरक्षण गरी दुधालु भैसीहरूको सहज आपुर्ति गर्न कार्यक्रम सन्चालन गरिएको छ । आ.ब.०७२।०७३ का गति बिधिहरू निम्न अनुसार रहेका छन ।

- देशका ११ जिल्लामध्ये १ जिल्लामा यस आ.ब.मा अन्तिम किस्ता रकम भुक्तानी भएको अन्यमा पहिलो किस्ता रू ६ लाख गएको
- कास्कीः हंसपुर भैसी संरक्षण समितिबाट संचालित,जम्मा भैसी संख्या ३१२,गोठ सुधार २९ र आहालका लागी पोखरी निर्माण २ वटा बनेको
- नबलपरासीमा महाबीर र सागर भैसी फार्म गरी १ प्याकेज २ फार्मलाई दिएको, गोठ सुधारको कार्य भएको
- धनकुटाः जितपुर गा.बि.समा संचालित,टयाग गरेको, गोठ सुधार गरेको
- स्याडजाःसबल सहकारी संस्था दहथुम,२५ सदस्य, गोठ सुधार र पानीकालागी पाईप खरिद र टयांकी निर्माण भएको
- पाल्पाःसिताकुण्ड दु.उ.स.स.,रामपुर,११ भकारो सुधार भएको,कमतिमा २ बकेनौ भैसी पाल्ने निर्णय भएको

- सुनसरीः कोशी कृषिफर्ममा संचालित, गोठ सुधार गरेको
- बर्दिया,सिराहा र उदयपुरमा बिभिन्न समूहमा कार्यक्रमहरू संचालन गरिएको

२.११ मासुका लागी पाडा हुर्काउने कार्यक्रम

देशमा जनसंख्या वृद्धि संगै दिनानुदिन बढदै गइरहेको स्वच्छ मासुको मागलाई सहज आपूर्ति गर्न साझेदारीको अवधारणा अनुरूप निजी उद्यमी/कम्पनी/समूह/समिति/सहकारी/स्थानीय निकाय/गैर सरकारी संघ/संस्थाहरूसंगको सहकार्यमा मासु उत्पादनको लागि पाडा हुर्काउने कार्यक्रम सन्चालन गरिएको छ ।

- २९ जिल्लाका ४२ प्याकेज मध्ये केहीले मात्र एक लटमा ५० पाडा पालेको देखियो भने धेरैले २० देखि ३० सम्म राखेको र बेचे पछि फेरी खरिद गरेको देखियो
- केही जिल्लामा १ प्याकेज २ जना सम्मलाई दिएको देखिन्छ
- सबै ठांउमा एकै किसिमको कार्यबीधि लागु हुन नसक्ने र ठुला र साना फार्म छुटाई अनुदानको प्याकेज बनाउदा उचित हुने ।

२.१२ व्यवसायिक गाई भैसी फार्म इन्भेन्ट्री

गत आ. ब. देखि देश भरीका ब्याबसायिक गाई भैसी फार्महरूको सामान्य जानकारी लिने र त्यसको अभिलेख राख्ने उद्येश्यले यो कृयाकलाप संचालन गरिएको छ । मिति २०७३।३।३० गते सम्म कार्यालयमा प्राप्त बिबरण अनुसार जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा दर्ता भएका फार्महरू निम्न अनुसार रहेको पाईयो ।

- जम्मा गाई भैसी फार्म संख्या : ३४२७
- गाई फार्म संख्या : २५६४
- भैसी फार्म संख्या जम्मा : ८१६
- मिश्रीत फार्म संख्या : ४४
- व्यवसायिक फार्म नभएका जिल्लाहरू : अछाम, हुम्ला, डोल्पा, जाजरकोट, मनाङ्ग
- १०० भन्दा बढी फार्म रहेका जिल्लाहरू : इलाम, सुनसरी, धनुषा, काठमाण्डौ, मकवानपुर, वारा, लमजुङ्ग, नवलपरासी, वर्दिया ।

३० भन्दा बढी साख्या भएका व्यवसायीक फार्महरुको विवरण :

जिल्ला	क्रमसंख्या	पशु संख्या	जिल्ला	क्रम संख्या	पशु संख्या	जिल्ला	क्रम संख्या	पशु संख्या
झापा	१	८८	कास्की	३८	३५	रूपन्देही	७६	३७
	२	७३		३९	६०		७७	३५
	३	३५		४०	६१		७८	३६
	४	४६		४१	३०		७९	३५
जम्मा		२४२		४२	९४		८०	३२
मोरङ्ग	५	११७		४३	३७		८१	५६
	६	६५		४४	३०		८२	३१
	७	७०		४५	४५		८३	३१
	८	१३५		४६	३२		८४	३५
	९	३५		४७	३५		८५	५५
	१०	३०	जम्मा		४५९		८६	४००
	११	३०	तनहुँ	४८	४२	जम्मा		७८३
	१२	३९		४९	३०	कपिलवस्तु	८७	३१
	१३	५१		५०	३५	जम्मा		३१
	१४	२९		५१	७०	बाँके	८८	५०
जम्मा		६०१		५२	७०		८९	९०
सुनसरी	१५	५५		५३	५४		९०	३५
	१६	५२	जम्मा		३०१	जम्मा		१७५
	१७	५८	गोर्खा	५४	५२	कैलाली	९१	५०
	१८	८२		५५	१३७	जम्मा		५०
	१९	४२		५६	३०	चितवन	९२	५५
	२०	४७		५७	३४		९३	५२
	२१	३८		५८	३७		९४	५८
जम्मा		३७४	जम्मा		२९०		९५	५३

जिल्ला	कमसंख्या	पशु संख्या	जिल्ला	कम संख्या	पशु संख्या	जिल्ला	कम संख्या	पशु संख्या
काठमाण्डौ	२२	३०	लमजुङ्ग	५९	४०		९६	७१
	२३	५२		६०	३४		९७	३२
	२४	३०		६१	४३		९८	३९
	२५	५५		६२	४२		९९	३०
	२६	३२		६३	३२		१००	३४
	२७	३२	जम्मा		१९१	जम्मा		४२४
	२८	१००	नवलपरासी	६४	५०	वर्दिया	१०१	३२
	२९	५०		६५	३०	जम्मा		३२
	३०	५०		६६	३६			
जम्मा		४३१		६७	३०	जम्मा जिल्ला संख्या		१८
भक्तपुर	३१	३०		६८	३०	जम्मा फार्म संख्या		१०१
जम्मा		३०		६९	३२	जम्मा पशु संख्या		५७९३
काभ्रेपल्लाचोक	३२	७२	नवलपरासी	७०	६९			
	३३	३३		७१	३६			
	३४	५४		७२	३०			
	३५	३१		७३	५१			
	३६	३४	जम्मा		३९४			
	३७	३३	दाङ्ग	७४	५०			
जम्मा		२५७	श्रोत केन्द्र	७५	२७८			
			जम्मा		३२८			

२.१३ आ.व. २०७२/०७३ अवधिमा केन्द्रीय गाई भैंसी प्रवर्द्धन कार्यालय, हरिहरभवन र अन्तरगत सञ्चालित जिल्लाहरुबाट वितरण गरिएको अनुदान रकमको विवरण :

सि.नं.	कार्यक्रमको विवरण	कार्यक्रम संचालन हुने जिल्लाहरु	अनुदान दिइने संख्या	कुल अनुदान रकम रु. (हजार)	कार्यक्रम संचालन प्रक्रिया	कैफियत
१	नमूना/ स्थापित पाडा हुर्काउने कार्यक्रम	झापा, मोरङ्ग, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, धनुषा, महोत्तरी, सर्लाही, रौतहट, बारा, पर्सा, मकवानपुर, चितवन, काभ्रे, ललितपुर, नवलपरासी, रूपन्देही, कपिलवस्तु, गुल्मी, अर्घाखाँची, बाग्लुंग, पर्वत, तनहुँ, दाङ्ग, बाँके, बर्दिया, कैलाली, कञ्चनपुर, डडेल्धुरा २९ जिल्ला	४१ प्याकेज	८२००।०	मासु उत्पादनको लागि पाडा हुर्काउने कार्यक्रम संचालन निर्देशिका बमोजिम	प्याकेज-३२ नयाँ र प्याकेज ९ पुरानो
२	उन्नत गाई भैंसी श्रोत केन्द्र विकास कार्यक्रम	मोरङ्ग, सप्तरी, धनुषा, सर्लाही, चितवन, नवलपरासी, रूपन्देही, कपिलवस्तु,दाङ्ग, कञ्चनपुर १० जिल्ला	१० केन्द्र	११५००।०	उन्नत गाईभैसी श्रोत केन्द्र विकास कार्यक्रम संचालन निर्देशिका बमोजिम	गाई-७, भैंसी-३
३	उत्पादनशिल बकेर्नो भैंसी संरक्षण कार्यक्रम	सुनसरी, सिराहा, धनकुटा, उदयपुर, सिन्धुली, काभ्रे, नवलपरासी, पाल्पा, स्यांजा, कास्की, बर्दिया ११ जिल्ला	११ प्याकेज	६८००।०	उत्पादनशील बर्केनो भैंसी संरक्षण कार्यक्रम संचालन निर्देशिका बमोजिम	प्याकेज -१ पुरानो र प्याकेज- १० नयाँ
४	यस कार्यालयबाट संचालन हुने कार्यक्रम					
४।१	राहत तथा पुनस्थापना कार्यक्रम	भुकम्प प्रभाविति जिल्लाहरू	२ पटक	१०३८।०	स्वीकृत नर्मश बमोजिम	

सि.नं.	कार्यक्रमको विवरण	कार्यक्रम संचालन हुने जिल्लाहरु	अनुदान दिइने संख्या	कुल अनुदान रकम रु. (हजार)	कार्यक्रम संचालन प्रक्रिया	कैफियत
४।२	मल्टिप्लायर हर्ड र इलाईट हर्डमा पशु स्वास्थ्य तथा पशु उत्पादन प्याकेज वितरण	पशु उत्पादन निर्देशनालय, हरिहरभवनले छनौट गरिएका जिल्लाहरू	२ पटक	६९९।०	स्वीकृत नर्मश बमोजिम	
४।३	नश्ल सुधारको लागि उन्नत रांगा/साँढे छनौट, खरिद, ढुवानी, वितरण	मागको आधारमा जिल्लाको छनौट हुने ।	७० गोटा	३६७९।०	स्वीकृत नर्मश बमोजिम	
४।४	उन्नत गाई भैंसी श्रोत केन्द्र र दुधालु गाई भैंसीको वंशज सुधार कार्यक्रम अर्न्तगत पशु स्वास्थ्य तथा पशु उत्पादन प्याकेज वितरण	कार्यक्रम संचालन हुने जिल्लाहरू	२ गोटा	१०६०।०	स्वीकृत नर्मश बमोजिम	
जम्मा :				३२९७६।०		

आ.व. २०७२/०७३ अवधिमा केन्द्रीय गाई भैंसी प्रवर्द्धन कार्यालय, हरिहरभवन र अन्तरगत सञ्चालित जिल्लाहरुबाट वितरण गरिएको अनुदान रकमको विवरण :

सि. नं.	कार्यक्रमको विवरण	कार्यक्रम संचालन हुने जिल्लाहरु	अनुदान दिइने संख्या	कुल अनुदान रकम रु. (हजार)	कार्यक्रम संचालन प्रक्रिया	कैफियत
१	नमूना/स्थापित पाडा हुर्काउने कार्यक्रम	झापा, मोरङ्ग, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, धनुषा, महोत्तरी, सर्लाही, रौतहट, पर्सा, मकवानपुर, चितवन, काभ्रे, ललितपुर, नवलपरासी, रूपन्देही, कपिलवस्तु, गुल्मी, अर्घाखाँची, बाग्लुंग, पर्वत, तनहुँ, दाङ्ग, बाँके, बर्दिया, कञ्चनपुर, डडेल्धुरा २७ जिल्ला	३८ प्याकेज	७६००।०	मासु उत्पादनको लागि पाडा हुर्काउने कार्यक्रम संचालन निर्देशिका बमोजिम	कैलाली १ प्याकेज र पर्सा २ प्याकेज कार्यक्रम हुन नसकेको ।
२	उन्नत गाई भैंसी श्रोत केन्द्र विकास कार्यक्रम	मोरङ्ग, सप्तरी, धनुषा, चितवन, नवलपरासी, रूपन्देही, कपिलवस्तु, दाङ्ग, कञ्चनपुर ९ जिल्ला	९ केन्द्र	१००००।०	उन्नत गाईभैसी श्रोत केन्द्र विकास कार्यक्रम संचालन निर्देशिका बमोजिम	उन्नत भैंसी श्रोतकेन्द्र सर्लाहीले सम्झौत अनुसार काम नगरेको ।
३	उत्पादनशिल बकेर्नो भैंसी संरक्षण कार्यक्रम	सुनसरी, सिराहा, धनकुटा, उदयपुर, काभ्रे, नवलपरासी, पाल्पा, स्यांजा, कास्की, बर्दिया १० जिल्ला	१० प्याकेज	६२००।०	उत्पादनशील बर्केनो भैंसी संरक्षण कार्यक्रम संचालन निर्देशिका बमोजिम	सिन्धुलीमा कार्यविधि अनुसार प्रस्ताव नपरेकोले कार्यक्रम संचालन नभएको ।
४	यस कार्यालयबाट संचालन हुने कार्यक्रम					
४।१	राहत तथा पुनस्थापना कार्यक्रम	भुकम्प प्रभाविति जिल्लाहरू	२ पटक	१०३८।०	स्वीकृत नर्मश बमोजिम	

सि. नं.	कार्यक्रमको विवरण	कार्यक्रम संचालन हुने जिल्लाहरु	अनुदान दिइने संख्या	कुल अनुदान रकम रु. (हजार)	कार्यक्रम संचालन प्रक्रिया	कैफियत
४।२	मल्टिप्लायर हर्ड र इलाईट हर्डमा पशु स्वास्थ्य तथा पशु उत्पादन प्याकेज वितरण	पशु उत्पादन निर्देशनालय, हरिहरभवनले छनौट गरिएका जिल्लाहरू	२ पटक	६९९।०	स्वीकृत नर्मश बमोजिम	
४।३	नश्ल सुधारको लागि उन्नत रांगा/साँढे छनौट, खरिद, ढुवानी, वितरण	मागको आधारमा जिल्लाको छनौट हुने ।	७० गोटा	३६७९।०	स्वीकृत नर्मश बमोजिम	
४।४	उन्नत गाई भैंसी श्रोत केन्द्र र दुधालु गाई भैंसीको वंशज सुधार कार्यक्रम अर्न्तगत पशु स्वास्थ्य तथा पशु उत्पादन प्याकेज वितरण	कार्यक्रम संचालन हुने जिल्लाहरू	२ गोटा	१०६०।०	स्वीकृत नर्मश बमोजिम	
जम्मा :				३०२७६।०		

२.१४ आ.व २०७२/०७३ मा जिल्ला स्तरमा संचालित विभिन्न कार्यक्रमको प्रगति स्थिति :

१) उन्नत गाईभैंसी श्रोतकेन्द्र विकास कार्यक्रम

क्र.सं.	कार्यक्रम/ क्रियाकलाप	इकाई	सप्तरी (गाई)					चितवन (गाई)					नवलपरासी (गाई)					दाङ (गाई)				
			बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति	
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार
चालु खच अन्तरगतका कार्यक्रमहरू (३१२१२६३)																						
१	कार्यक्रमको अनुगमन गरि केन्द्रीय गाई भैंसी प्रवर्द्धन कार्यालयमा प्रतिवेदन पेश गर्ने	पटक	३	०।६७	१०	३	०।६७	३	०।८३	१०	३	०।८३	३	०।४५	१०	३	०।४५	३	०।७३	१०	३	०।७३
२	सञ्चालित श्रोत केन्द्रमा एकमुष्ठ अनुदान	पटक	३	५३.४	८००	३	५३.४	३	६६.७८	८००	३	६६.७८	३	३६.४०	८००	३	३६.४०	३	५८.०६	८००	३	५८.०६
३	सञ्चालित श्रोत केन्द्रमा एक जना सहजकर्ता नियुक्ति	जवान	१	३.२	४८	१	३.२	१	४.०१	४८	०	०।०	१	२.१८	४८	१	२.१८	१	३.४८	४८	१	३.४८

क्र.सं.	कार्यक्रम/ क्रियाकलाप	इकाई	कञ्चनपुर (गाई)					मोरङ्ग (गाई)					रुपन्देही(गाई)					कपिलबस्तु (भैंसी)				
			बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति	
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार
चालु खच अन्तरगतका कार्यक्रमहरू (३१२१२६३)																						
१	कार्यक्रमको अनुगमन गरि केन्द्रीय गाई भैंसी प्रवर्द्धन कार्यालयमा प्रतिवेदन पेश गर्ने	पटक	३	०।८६	१०	३	०।८६	३	०।५१	१०	३	०।५१	३	०।५१	१०	३	०।५१	३	०।४८	१०	३	०।४८
२	सञ्चालित श्रोत केन्द्रमा एकमुष्ठ अनुदान	पटक	३	६९.०८	८००	३	६९.०८	३	७५.८३	१५००	३	७५.८३	३	७५.८३	१५००	३	७५.८३	३	७२.१८	१५००	३	७२.१८
३	सञ्चालित श्रोत केन्द्रमा एक जना सहजकर्ता नियुक्ति	जवान	१	४.१५	४८	१	४.१५	१	२.४३	४८	१	२.४३	१	२.४३	४८	१	२.४३	१	२.३१	४८	१	२.३१

क्र.सं.	कार्यक्रम/ क्रियाकलाप	इकाई	धनुषा(भैंसी)					सर्लाही(भैंसी)					कुल जम्मा				
			बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति	
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार
चालु खच अन्तरगतका कार्यक्रमहरू (३१२१२६३)																	
१	कार्यक्रमको अनुगमन गरि केन्द्रीय गाई भैंसी प्रवर्द्धन कार्यालयमा प्रतिवेदन पेश गर्ने	पटक	३	०।५४	१०	३	०।५४	३	०।४५	१०	३	०।४५	३०	६।०३	१००	३०	६।०३
२	सञ्चालित श्रोत केन्द्रमा एकमुष्ठ अनुदान	पटक	३	८०.७३	१५००	३	८०.७३	३	८०.७३	१५००	०	०।००	३०	६६८.९२	११५००	२९	५८८.१९
३	सञ्चालित श्रोत केन्द्रमा एक जना सहजकर्ता नियुक्ति	जवान	१	२.५८	४८	१	२.५८	१	२.५८	४८	०	०।०	१०	३५.२५	४८०	८	३०.६६
जम्मा :			७			७		७			३		७०			६७	

द्रष्टव्य : निर्देशिका एवम सम्झौता बमोजिम उन्नत भैसी श्रोतकेन्द्र सर्लाहीले कार्यक्रम संचालन नगरेकोले लक्ष अनुसार प्रगती हुन नसकेको ।

२) उत्पादनशिल बर्केनो भैंसी संरक्षण कार्यकम

क्र.सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	इकाई	काभ्रे					सुनसरी					सिरहा					धनकुटा				
			बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति	
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित
चालु खच अन्तरगतका कार्यक्रमहरू (३१२१२६३)																						
	समुह/समिती/सहकारी माध्यमबाट उत्पादनशिल बकेर्नो भैंसी संरक्षण कार्यक्रम (५० गोटा भैंसी)																					
१	कार्यक्रम संचालनको लागि सूचना प्रकाशन, फिल्ड भेरिफिकेशन, सहकार्य गर्ने संस्था छनौट, ल्याट वैठक, अनुगमन रिपोटिङ्ग	पटक						३	५।९७	४०	३	५।९७	३	५।९७	४०	३	५।९७	३	५।९७	४०	३	५।९७
२	ट्याग, परजिवी नियन्त्रण, प्रजनन् विक्रिति निवारण, मिनिरल वितरण तथा घाँस विकास कार्यक्रम संचालन	पटक						३	४।४८	३०	३	४।४८	३	४।४८	३०	३	४।४८	३	४।४८	३०	३	४।४८
३	कार्यक्रम संचालनको लागि एकमूष्ठ अनुदान	पटक	३	७७।६७	८००	३	७७।६७	२	८९।५५	६००	२	८९।५५	२	८९।५५	६००	२	८९।५५	२	८९।५५	६००	२	८९।५५
४	कार्यक्रमको अनुगमन गरि केन्द्रीय गाई भैंसी प्रवर्द्धन कार्यालयमा प्रतिवेदन पेश गर्ने	पटक	३	०।९७	१०	३	०।९७															
जम्मा :				७८।६४	८१०		७९		१००	६७०		१००		१००	६७०		१००		१००	६७०		१००

क्र.सं.	कार्यक्रम/ क्रियाकलाप	इकाई	उदयपुर					सिन्धुली					नवलपरासी					पाल्पा				
			बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति	
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित
चालु खच अन्तरगतका कार्यक्रमहरू (३१२१२६३)																						
	समुह/समिती/सहकारी माध्यमबाट उत्पादनशिल बकेर्नो भैंसी संरक्षण कार्यक्रम (५० गोटा भैंसी)																					
१	कार्यक्रम संचालनको लागि सूचना प्रकाशन, फिल्ड भेरिफिकेशन, सहकार्य गर्ने संस्था छनौट, ल्याट वैठक, अनुगमन रिपोटिङ्ग	पटक	३	५।९७	४०	३	५।९७	३	५।९७	४०	०	०	३	५।९७	४०	३	५।९७	३	५।९७	४०	३	५।९७
२	ट्याग, परजिवी नियन्त्रण, प्रजनन् विक्रिति निवारण, मिनिरल वितरण तथा घाँस विकास कार्यक्रम संचालन	पटक	३	४।४८	३०	३	४।४८	३	४।४८	३०	०	०	३	४।४८	३०	३	४।४८	३	४।४८	३०	३	४।४८
३	कार्यक्रम संचालनको लागि एकमूष्ठ अनुदान	पटक	२	८९।५५	६००	२	८९।५५	२	८९।५५	६००	०	०	२	८९।५५	६००	२	८९।५५	२	८९।५५	६००	२	८९।५५
४	कार्यक्रमको अनुगमन गरि केन्द्रीय गाई भैंसी प्रवर्द्धन कार्यालयमा प्रतिवेदन पेश गर्ने	पटक									०	०										
जम्मा :				१००	६७०		१००		१००	६७०	०	०		१००	६७०		१००		१००	६७०		१००

क्र. सं.	कार्यक्रम/ क्रियाकलाप	स्याँजा					कास्की					बर्दिया					जम्मा				
		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति	
		परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित
चालु खच अन्तरगतका कार्यक्रमहरू (३१२१२६३)																					
	समुह/समिती/सहकारी माध्यमबाट उत्पादनशिल बकेर्नो भैंसी संरक्षण कार्यक्रम (५० गोटा भैंसी)																				
१	कार्यक्रम संचालनको लागि सूचना प्रकाशन, फिल्ड भेरिफिकेशन, सहकार्य गर्ने संस्था छनौट, ल्याट वैठक, अनुगमन रिपोटिङ्ग	३	५।९७	४०	३	५।९७	३	५।९७	४०	३	५।९७	३	५।९७	४०	३	५।९७	३०	५९।७	४००	२७	५३।७
२	ट्याग, परजिवी नियन्त्रण, प्रजनन् विक्रिति निवारण, मिनिरल वितरण तथा घाँस विकास कार्यक्रम संचालन	३	४।४८	३०	३	४।४८	३	४।४८	३०	३	४।४८	३	४।४८	३०	३	४।४८	३०	४४।८	३००	२७	४०।३
३	कार्यक्रम संचालनको लागि एकमूष्ठ अनुदान	२	८९।५५	६००	२	८९।५५	२	८९।५५	६००	२	८९।५५	२	८९।५५	६००	२	८९।५५	२३	९७३	६८००	२१	८८४
४	कार्यक्रमको अनुगमन गरि केन्द्रीय गाई भैंसी प्रवर्द्धन कार्यालयमा प्रतिवेदन पेश गर्ने																३	०।९७	१०	३	०।९७
जम्मा :			१००	६७०		१००		१००	६७०		१००		१००	६७०		१००		१०७९	७५१०		९७९

द्रष्टव्य : निर्देशिका बमोजिम प्रस्ताव नपरेकोले जिल्ला पशु सेवा कार्यालय सिन्धुलीले कार्यक्रम संचालन गर्न नसकेको ।

३) दुधालु गाईको वंश सुधार कार्यक्रम

क्र. सं.	कार्यक्रम/ क्रियाकलाप	इकाई	मोरङ					सप्तरी				
			बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति	
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित
चालु खच अन्तरगतका कार्यक्रमहरू (३१२१२६३)												
१	एकिकृत पशु स्वास्थ्य तथा व्यवस्थापन प्याकेज (एफ.एम.डी, भ्याक्सीन, परजिवी नियन्त्रण, टिट डिपिङ्ग, घांसको बीउ वितरण)	पटक	३	७५।००	९०	३	७५।००	३	७५।००	९०	३	७५।००
२	दुधालु गाईभैसीको दूध उत्पादन तथ्याङ्क संकलन र प्रेषण	पटक	१२	१०।००	१२	१२	१०।००	१२	१०।००	१२	१२	१०।००
३	कार्यक्रमको अनुगमन गरि केन्द्रीय गाई भैंसी प्रवर्द्धन कार्यालयमा प्रतिवेदन पेश गर्ने	पटक	३	१५।००	१८	३	६।७०	३	१५।००	१८	३	१५।००
जम्मा :			१८	१००।००	१२०	१८	९१।७०	१८	१००।००	१२०	१८	१००।००

क्र. सं.	कार्यक्रम/ क्रियाकलाप	इकाई	चितवन					नवलपरासी				
			बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति	
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित
चालु खच अन्तरगतका कार्यक्रमहरू (३१२१२६३)												
१	एकिकृत पशु स्वास्थ्य तथा व्यवस्थापन प्याकेज (एफ.एम.डी, भ्याक्सीन, परजिवी नियन्त्रण, टिट डिपिङ्ग, घांसको बीउ वितरण)	पटक	३	७५।००	९०	३	७५।००	३	७५।००	९०	३	७५।००
२	दुधालु गाईभैसीको दूध उत्पादन तथ्याङ्क संकलन र प्रेषण	पटक	१२	१०।००	१२	१२	१०।००	१२	१०।००	१२	१२	१०।००
३	कार्यक्रमको अनुगमन गरि केन्द्रीय गाई भैंसी प्रवर्द्धन कार्यालयमा प्रतिवेदन पेश गर्ने	पटक	३	१५।००	१८	३	१५।००	३	१५।००	१८	३	१५।००
जम्मा :			१८	१००।००	१२०	१८	१००।००	१८	१००।००	१२०	१८	१००।००

क्र. सं.	कार्यक्रम/ क्रियाकलाप	इकाई	रुपन्देही					गोरखा				
			बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति	
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित
चालु खच अन्तरगतका कार्यक्रमहरू (३१२१२६३)												
१	एकिकृत पशु स्वास्थ्य तथा व्यवस्थापन प्याकेज (एफ.एम.डी, भ्याक्सीन, परजिवी नियन्त्रण, टिट डिपिङ्ग, घांसको बीउ वितरण)	पटक	३	७५।००	९०	३	७५।००	३	७५।००	९०	३	७५।००
२	दुधालु गाईभैसीको दूध उत्पादन तथ्याङ्क संकलन र प्रेषण	पटक	१२	१०।००	१२	१२	१०।००	१२	१०।००	१२	१२	१०।००
३	कार्यक्रमको अनुगमन गरि केन्द्रीय गाई भैंसी प्रवर्द्धन कार्यालयमा प्रतिवेदन पेश गर्ने	पटक	३	१५।००	१८	३	१५।००	३	१५।००	१८	३	१५।००
जम्मा :			१८	१००।००	१२०	१८	१००।००	१८	१००।००	१२०	१८	१००।००

क्र. सं.	कार्यक्रम/ क्रियाकलाप	इकाई	तनहु					कास्की				
			बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति	
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित
चालु खच अन्तरगतका कार्यक्रमहरू (३१२१२६३)												
१	एकिकृत पशु स्वास्थ्य तथा व्यवस्थापन प्याकेज (एफ.एम.डी, भ्याक्सीन, परजिवी नियन्त्रण, टिट डिपिङ्ग, घांसको बीउ वितरण)	पटक	३	७५।००	९०	३	७५।००	३	७५।००	९०	३	७५।००
२	दुधालु गाईभैसीको दूध उत्पादन तथ्याङ्क संकलन र प्रेषण	पटक	१२	१०।००	१२	१२	१०।००	१२	१०।००	१२	१२	१०।००
३	कार्यक्रमको अनुगमन गरि केन्द्रीय गाई भैंसी प्रवर्द्धन कार्यालयमा प्रतिवेदन पेश गर्ने	पटक	३	१५।००	१८	३	१५।००	३	१५।००	१८	३	१५।००
जम्मा :			१८	१००।००	१२०	१८	१००।००	१८	१००।००	१२०	१८	१००।००

क्र. सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	इकाई	जिरी फार्म					पोखरा फार्म (BGIP)				
			बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति	
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित
चालु खच अन्तरगतका कार्यक्रमहरू (३१२१२६३)												
१	एकिकृत पशु स्वास्थ्य तथा व्यवस्थापन प्याकेज (एफ.एम.डी, भ्याक्सीन, परजिवी नियन्त्रण, टिट डिपिङ्ग, घांसको बीउ वितरण)	पटक	३	७५।००	९०	३	७५।००	३	७५।००	९०	३	७५।००
२	दुधालु गाईभैसीको दूध उत्पादन तथ्याङ्क संकलन र प्रेषण	पटक	१२	१०।००	१२	१२	१०।००	१२	१०।००	१२	१२	१०।००
३	कार्यक्रमको अनुगमन गरि केन्द्रीय गाई भैंसी प्रवर्द्धन कार्यालयमा प्रतिवेदन पेश गर्ने	पटक	३	१५।००	१८	३	१५।००	३	१५।००	१८	३	१५।००
जम्मा :			१८	१००।००	१२०	१८	१००।००	१८	१००।००	१२०	१८	१००।००

क्र.सं.	कार्यक्रम/ क्रियाकलाप	इकाई	जम्मा				
			बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति	
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित
चालु खच अन्तरगतका कार्यक्रमहरू (३१२१२६३)							
१	एकिकृत पशु स्वास्थ्य तथा व्यवस्थापन प्याकेज (एफ.एम.डी, भ्याक्सीन, परजिवी नियन्त्रण, टिट डिपिङ्ग, घांसको बीउ वितरण)	पटक	३०	७५०	९००	३०	७५०
२	दुधालु गाईभैसीको दूध उत्पादन तथ्याङ्क संकलन र प्रेषण	पटक	१२०	१००	१२०	१२०	१००
३	कार्यक्रमको अनुगमन गरि केन्द्रीय गाई भैंसी प्रवर्द्धन कार्यालयमा प्रतिवेदन पेश गर्ने	पटक	३०	१५०	१८०	३०	१४१.७
जम्मा :			१८०	१०००	१२००	१८०	८५०

४) मासुका लागी पाडा हुर्काउने कार्यक्रम

क्र. सं.	कार्यक्रम/ क्रियाकलाप	इकाई	झापा					मोरङ					सुनसरी				
			बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति	
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार
चालु खच अन्तरगतका कार्यक्रमहरू (३१२१२६३)																	
१	समुह/समिति/सहकारी तथा रजिष्टर्ड निजी फार्म को माध्यमबाट स्थापित पाडा हुर्काउने कार्यक्रम (५० गोटा) सञ्चालन तथा सर्पोट																
१।१	सर्पोट प्याकेज कार्यक्रम संचालनका लागि सुचना प्रकाशन, फिल्ड भेरिफिकेशन, सहकार्य गरिने संस्था छनौट, ल्याट बैठक ,अनुगमन तथा प्रतिवेदन	पटक	३	१३।३३	४०	३	१३।३३	३	१३।३३	४०	३	१३।३३	३	२।८४	४०	३	२।८४
१।२	ढयाग, परजिबी नियन्त्रण, घास विकास कार्यक्रम	पटक	२	१६।६७	५०	२	१६।६७	२	१६।६७	५०	२	१६।६७	२	३।५५	५०	२	३।५५
१।३	कार्यक्रमको अनुगमन गरि केन्द्रीय गाई भैंसी प्रवर्द्धन कार्यालयमा प्रतिवेदन पेश गर्ने	पटक	३	३।३३	१०	३	३।३३	३	३।३३	१०	३	३।३३	३	०।७१	१०	३	०।७१
१।४	गोठ सुधार र बायोसेक्यूरिटी व्यवस्थापनमा एकमुष्ठ अनुदान	पटक	२	६६।६७	२००	२	६६।६७	२	६६।६७	२००	२	६६।६७	२	१४।१८	२००	२	१४।१८

क्र. सं.	कार्यक्रम/ क्रियाकलाप	इकाई	झापा					मोरङ					सुनसरी				
			बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति	
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार
२	समुह/समिति/सहकारी तथा रजिष्टर्ड निजी फार्म को माध्यमबाट नमुना पाडा हुर्काउने कार्यक्रम (१००गोटा पाडा हुर्काउने) तेस्रो बर्ष फलोअप																
२।१	आन्तरिक तथा बाह्य परजिबी नियन्त्रण र खोप	पटक											२	२।८४	४०	२	२।८४
द्द	सञ्चालित पाडा हुर्काउने केन्द्रमा एकमुष्ठ अनुदान	पटक											२	२८।३७	४००	२	२८।३७
जम्मा :				१००।००	३००।००		१००।००		१००।००	३००।००		१००।००		५२।४९	७४०		५२।४९

क्र. सं.	कार्यक्रम/ क्रियाकलाप	इकाई	सप्तरी					सिरहा					धनुषा				
			बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति	
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार
चालु खच अन्तरगतका कार्यक्रमहरू (३१२१२६३)																	
१	समुह/समिति/सहकारी तथा रजिष्टर्ड निजी फार्म को माध्यमबाट स्थापित पाडा हुर्काउने कार्यक्रम (५०गोटा) सञ्चालन तथा सर्पोट																
११	सर्पोट प्याकेज कार्यक्रम संचालनका लागि सुचना प्रकाशन,फिल्ड भेरिफिकेशन,सहकार्य गरिने संस्था छनौट, ल्याट बैठक ,अनुगमन तथा प्रतिवेदन	पटक	३	७२७	४०	३	७२७	३	१३३३	४०	३	१३३३	३	१३३३	४०	३	१३३३
१२	ढयाग, परजिबी नियन्त्रण, घास विकास कार्यक्रम	पटक	२	३३४	५०	२	३३४	२	१६६७	५०	२	१६६७	२	१६६७	५०	२	१६६७
१३	कार्यक्रमको अनुगमन गरि केन्द्रीय गाई भैंसी प्रवर्द्धन कार्यालयमा प्रतिवेदन पेश गर्ने	पटक	३	०६७	१०	३	०६७	३	३३३	१०	३	३३३	३	३३३	१०	३	३३३
१४	गोठसुधार र बायोसेक्यूरिटी व्यवस्थापनमा एकमुष्ठ अनुदान	पटक	३	१३४	२००	३	१३४	२	६६६७	२००	२	६६६७	२	६६६७	२००	२	६६६७

क्र. सं.	कार्यक्रम/ क्रियाकलाप	इकाई	सप्तरी					सिरहा					धनुषा				
			बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति	
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार
२	समुह/समिति/सहकारी तथा रजिष्टर्ड निजी फार्म को माध्यमबाट नमुना पाडा हुर्काउने कार्यक्रम (१००गोटा पाडा हुर्काउने) तेस्रो बर्ष फलोअप																
२।१	आन्तरिक तथा बाह्य परजिबी नियन्त्रण र खोप	पटक	२	१।३	२०	२	१।३	२०									
२।२	सञ्चालित पाडा हुर्काउने केन्द्रमा एकमुष्ठ अनुदान	पटक	२	१३	२००	२	१३	२००									
जम्मा :				३९।३२	५२०		३९।३२		१००।००	३००।००		१००।००		१००।००	३००।००		१००।००

क्र. सं.	कार्यक्रम/ क्रियाकलाप	इकाई	महोत्तरी					सर्लाही					रौतहट				
			बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति	
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार
चालु खच अन्तरगतका कार्यक्रमहरू (३१२१२६३)																	
१	समुह/समिति/सहकारी तथा रजिष्टर्ड निजी फार्म को माध्यमबाट स्थापित पाडा हुर्काउने कार्यक्रम (५०गोटा) सञ्चालन तथा सर्पोट																
१।१	सर्पोट प्याकेज कार्यक्रम संचालनका लागि सुचना प्रकाशन, फिल्ड भेरिफिकेशन, सहकार्य गरिने संस्था छनौट, ल्याट बैठक ,अनुगमन तथा प्रतिवेदन	पटक	३	१३।३३	४०	३	१३।३३	३	१३।३३	४०	३	१३।३३	३	१३।३३	४०	३	४।७६
१।२	ट्रयाग, परजिबी नियन्त्रण, घास विकास कार्यक्रम	पटक	२	१६।६७	५०	२	१६।६७	२	१६।६७	५०	२	१६।६७	२	१६।६७	५०	२	५।९५
१।३	कार्यक्रमको अनुगमन गरि केन्द्रीय गाई भैंसी प्रवर्द्धन कार्यालयमा प्रतिवेदन पेश गर्ने	पटक	३	३।३३	१०	३	३।३३	३	३।३३	१०	३	३।३३	३	३।३३	१०	३	१।१९
१।४	गोठ सुधार र बायोसेक्यूरिटी व्यवस्थापनमा एकमुष्ठ अनुदान	पटक	२	६६।६७	२००	२	६६।६७	२	६६।६७	२००	२	६६।६७	२	६६।६७	२००	२	२३८०

क्र. सं.	कार्यक्रम/ क्रियाकलाप	इकाई	महोत्तरी					सर्लाही					रौतहट				
			बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति	
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार
२	समुह/समिति/सहकारी तथा रजिष्टर्ड निजी फार्म को माध्यमबाट नमुना पाडा हुर्काउने कार्यक्रम (१००गोटा पाडा हुर्काउने) तेस्रो बर्ष फलोअप																
२।१	आन्तरिक तथा बाह्य परजिबी नियन्त्रण र खोप	पटक															
२।२	सञ्चालित पाडा हुर्काउने केन्द्रमा एकमुष्ठ अनुदान	पटक															
जम्मा :				१००।००	३००।००		१००।००		१००।००	३००।००		१००।००		१००।००	३००।००		३५।७०

क्र. सं.	कार्यक्रम/ क्रियाकलाप	इकाई	बारा					पर्सा					मकवानपुर				
			बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति	
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार
चालु खच अन्तरगतका कार्यक्रमहरू (३१२१२६३)																	
१	समुह/समिति/सहकारी तथा रजिष्टर्ड निजी फार्म को माध्यमबाट स्थापित पाडा हुर्काउने कार्यक्रम (५०गोटा) सञ्चालन तथा सर्पोट																
१।१	सर्पोट प्याकेज कार्यक्रम संचालनका लागि सुचना प्रकाशन, फिल्ड भेरिफिकेशन, सहकार्य गरिने संस्था छनौट, ल्याट बैठक ,अनुगमन तथा प्रतिवेदन	पटक	३	१३।३३	४०	३	४।७१	३	७।२७	४०			३	२।०२	४०	३	०।९५
१।२	ट्रयाग, परजिबी नियन्त्रण, घास विकास कार्यक्रम	पटक	२	१६।६७	५०	२	५।८८	२	१८।१८	१००			२	२।५३	५०	२	१।१९
१।३	कार्यक्रमको अनुगमन गरि केन्द्रीय गाई भैंसी प्रवर्द्धन कार्यालयमा प्रतिवेदन पेश गर्ने	पटक	३	३।३३	१०	३	१।१८	३	१।८२	१०			३	०।५१	१०	३	०।२४
१।४	गोठ सुधार र बायोसेक्यूरिटी व्यवस्थापनमा एकमुष्ठ अनुदान	पटक	२	६६।६७	२००	२	२३।५३	२	७२।७३	४००			२	१०।११	२००	२	४।७५

क्र. सं.	कार्यक्रम/ क्रियाकलाप	इकाई	बारा					पर्सा					मकवानपुर				
			बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति	
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार
२	समुह/समिति/सहकारी तथा रजिष्टर्ड निजी फार्म को माध्यमबाट नमुना पाडा हुर्काउने कार्यक्रम (१००गोटा पाडा हुर्काउने) तेस्रो बर्ष फलोअप																
२।१	आन्तरिक तथा बाह्य परजिबी नियन्त्रण र खोप	पटक															
२।२	सञ्चालित पाडा हुर्काउने केन्द्रमा एकमुष्ठ अनुदान	पटक															
जम्मा :				१००।००	३००।००		३५।३०		१००।०	५५०।०		०।०		१५।२	३००।०		७।१३

क्र. सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	इकाई	चितवन					काभ्रे					ललितपुर				
			बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति	
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार
चालु खच अन्तरगतका कार्यक्रमहरू (३१२१२६३)																	
१	समुह/समिति/सहकारी तथा रजिष्टर्ड निजी फार्म को माध्यमबाट स्थापित पाडा हुर्काउने कार्यक्रम (५०गोटा) सञ्चालन तथा सर्पोट																
१।१	सर्पोट प्याकेज कार्यक्रम संचालनका लागि सुचना प्रकाशन, फिल्ड भेरिफिकेशन, सहकार्य गरिने संस्था छनौट, ल्याट बैठक ,अनुगमन तथा प्रतिवेदन	पटक															
१।२	ट्रयाग, परजिबी नियन्त्रण, घास विकास कार्यक्रम	पटक															
१।३	कार्यक्रमको अनुगमन गरि केन्द्रीय गाई भैंसी प्रवर्द्धन कार्यालयमा प्रतिवेदन पेश गर्ने	पटक															
१।४	गोठ सुधार र बायोसेक्यूरिटी व्यवस्थापनमा एकमुष्ठ अनुदान	पटक															

क्र. सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	इकाई	चितवन					काभ्रे					ललितपुर				
			बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति	
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार
२	समुह/समिति/सहकारी तथा रजिष्टर्ड निजी फार्म को माध्यमबाट नमुना पाडा हुर्काउने कार्यक्रम (१००गोटा पाडा हुर्काउने) तेस्रो बर्ष फलोअप																
२।१	आन्तरिक तथा बाह्य परजिबी नियन्त्रण र खोप	पटक	२	११९४	२०	२	११९४	२	११९४	२०	२	११९४	२	८।७०	२०	२	८।७०
२।२	सञ्चालित पाडा हुर्काउने केन्द्रमा एकमुष्ठ अनुदान	पटक	२	१९।४	२००	२	१९।४	२	१९।४	२००	२	१९।४	२	८७।०	२००	२	८७।०
२।३	कार्यक्रम अनुगमन तथा प्रगती प्रेषण	पटक											३	४।४	१०	३	४।४
जम्मा :				२१।३४	२२०		२१।३४		२१।३४	२२०		२१।३४		१००।०	२३०		१००।०

क्र. सं.	कार्यक्रम/ क्रियाकलाप	इकाई	नवलपरासी					रुपन्देही					कपिलबस्तु				
			बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति	
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार
चालु खच अन्तरगतका कार्यक्रमहरू (३१२१२६३)																	
१	समुह/समिति/सहकारी तथा रजिष्टर्ड निजी फार्म को माध्यमबाट स्थापित पाडा हुर्काउने कार्यक्रम (५०गोटा) सञ्चालन तथा सर्पोट																
११	सर्पोट प्याकेज कार्यक्रम संचालनका लागि सुचना प्रकाशन, फिल्ड भेरिफिकेशन, सहकार्य गरिने संस्था छनौट, ल्याट बैठक ,अनुगमन तथा प्रतिवेदन	पटक	३	७२७	४०	३	७२७	३	२।०२	४०	३	२।०२	३	७२७	४०	३	७२७
१।२	ट्रयाग, परजिबी नियन्त्रण, घास विकास कार्यक्रम	पटक	२	१८।१८	१००	२	१८।१८	२	२।५३	५०	२	२।५३	२	३।३४	५०	२	३।३४
१।३	कार्यक्रमको अनुगमन गरि केन्द्रीय गाई भैंसी प्रवर्द्धन कार्यालयमा प्रतिवेदन पेश गर्ने	पटक	३	१।८२	१०	३	१।८२	३	०।५१	१०	३	०।५१	३	०।६७	१०	३	०।६७
१।४	गोठ सुधार र बायोसेक्यूरिटी व्यवस्थापनमा एकमुष्ठ अनुदान	पटक	२	७२।७३	४००	२	७२।७३	२	१०।११	२००	२	१०।११	३	१३।४	२००	३	१३।४

क्र. सं.	कार्यक्रम/ क्रियाकलाप	इकाई	नवलपरासी					रुपन्देही					कपिलबस्तु				
			बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति	
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार
२	समुह/समिति/सहकारी तथा रजिष्टर्ड निजी फार्म को माध्यमबाट नमुना पाडा हुर्काउने कार्यक्रम (१००गोटा पाडा हुर्काउने) तेस्रो बर्ष फलोअप																
२।१	आन्तरिक तथा बाह्य परजिबी नियन्त्रण र खोप	पटक											२	१।३	२०	२	१।३
द्द।द्द	सञ्चालित पाडा हुर्काउने केन्द्रमा एकमुष्ठ अनुदान	पटक											२	१३	२००	२	१३
जम्मा :				१००।०	५५०।०		१००।०		१५।२	३००।०		१५।२		३९।३२	५२०		३९।३२

क्र. सं.	कार्यक्रम/ क्रियाकलाप	इकाई	पर्वत					तनहु					दाङ				
			बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति	
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार
चालु खच अन्तरगतका कार्यक्रमहरू (३१२१२६३)																	
१	समुह/समिति/सहकारी तथा रजिष्टर्ड निजी फार्म को माध्यमबाट स्थापित पाडा हुर्काउने कार्यक्रम (५०गोटा) सञ्चालन तथा सर्पोट																
१।१	सर्पोट प्याकेज कार्यक्रम संचालनका लागि सुचना प्रकाशन, फिल्ड भेरिफिकेशन, सहकार्य गरिने संस्था छनौट, ल्याट बैठक ,अनुगमन तथा प्रतिवेदन	पटक	३	७२७	४०	३	७२७	३	७२७	४०	३	७२७	३	२।९०	४०	३	२।९०
१।२	ट्रयाग, परजिबी नियन्त्रण, घास विकास कार्यक्रम	पटक	२	१८।१८	१००	२	१८।१८	२	१८।१८	१००	२	१८।१८	२	३।६३	५०	२	३।६३
१।३	कार्यक्रमको अनुगमन गरि केन्द्रीय गाई भैंसी प्रवर्द्धन कार्यालयमा प्रतिवेदन पेश गर्ने	पटक	३	१।८२	१०	३	१।८२	३	१।८२	१०	३	१।८२	३	०।७३	१०	३	०।७३
१।४	गोठ सुधार र बायोसेक्यूरिटी व्यवस्थापनमा एकमुष्ठ अनुदान	पटक	२	७२।७	४००	२	७२।७	२	७२।७	४००	२	७२।७	२	१४।५१	२००	२	१४।५१

क्र. सं.	कार्यक्रम/ क्रियाकलाप	इकाई	पर्वत					तनहु					दाङ				
			बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति	
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार
२	समुह/समिति/सहकारी तथा रजिष्टर्ड निजी फार्म को माध्यमबाट नमुना पाडा हुर्काउने कार्यक्रम (१००गोटा पाडा हुर्काउने) तेस्रो बर्ष फलोअप																
२।१	आन्तरिक तथा बाह्य परजिबी नियन्त्रण र खोप	पटक											२	१।४५	२०	२	१।४५
२।२	सञ्चालित पाडा हुर्काउने केन्द्रमा एकमुष्ठ अनुदान	पटक											२	१४।५	२००	२	१४।५
जम्मा :				१००।००	५५०		१००		१००।००	५५०		१००		३७।७३	५२०।०	१४।००	३७।७३

क्र. सं.	कार्यक्रम/ क्रियाकलाप	इकाई	बांके					बर्दिया					कैलाली				
			बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति	
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार
चालु खच अन्तरगतका कार्यक्रमहरू (३१२१२६३)																	
१	समुह/समिति/सहकारी तथा रजिष्टर्ड निजी फार्म को माध्यमबाट स्थापित पाडा हुर्काउने कार्यक्रम (५०गोटा) सञ्चालन तथा सर्पोट																
१।१	सर्पोट प्याकेज कार्यक्रम संचालनका लागि सुचना प्रकाशन, फिल्ड भेरिफिकेशन, सहकार्य गरिने संस्था छनौट, ल्याट बैठक ,अनुगमन तथा प्रतिवेदन	पटक	३	७२७	४०	३	७२७	३	३।६३	४०	३	३।६३	३	१३।३३	४०		
१।२	ट्रयाग, परजिबी नियन्त्रण, घास विकास कार्यक्रम	पटक	२	१८।१८	१००	२	१८।१८	२	४।२०	५०	२	४।२०	३	१६।६७	५०		
१।३	कार्यक्रमको अनुगमन गरि केन्द्रीय गाई भैंसी प्रवर्द्धन कार्यालयमा प्रतिवेदन पेश गर्ने	पटक	३	१।८२	१०	३	१।८२	३	०।८४	१०	३	०।८४	३	३।३३	१०		
१।४	गोठ सुधार र बायोसेक्यूरिटी व्यवस्थापनमा एकमुष्ठ अनुदान	पटक	२	७२।७	४००	२	७२।७	२	१६।८१	२००	२	१६।८१	२	६६।६७	२००		

क्र. सं.	कार्यक्रम/ क्रियाकलाप	इकाई	बांके					बर्दिया					कैलाली				
			बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति	
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार
२	समुह/समिति/सहकारी तथा रजिष्टर्ड निजी फार्म को माध्यमबाट नमुना पाडा हुर्काउने कार्यक्रम (१००गोटा पाडा हुर्काउने) तेस्रो बर्ष फलोअप																
२।१	आन्तरिक तथा बाह्य परजिबी नियन्त्रण र खोप	पटक						२	१।६८	२०	२	१।६८					
२।२	सञ्चालित पाडा हुर्काउने केन्द्रमा एकमुष्ठ अनुदान	पटक						२	१६।८	२००	२	१६।८					
जम्मा :				१००।००	५५०		१००		४४।०	५२०	१४	४४।०		१००।०	३००।०		

क्र. सं.	कार्यक्रम/ क्रियाकलाप	इकाई	कञ्चनपुर					डडेल्धुरा					जम्मा				
			बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति	
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार
चालु खच अन्तरगतका कार्यक्रमहरू (३१२१२६३)																	
१	समुह/समिति/सहकारी तथा रजिष्टर्ड निजी फार्म को माध्यमबाट स्थापित पाडा हुर्काउने कार्यक्रम (५०गोटा) सञ्चालन तथा सर्पोट																
१।१	सर्पोट प्याकेज कार्यक्रम संचालनका लागि सुचना प्रकाशन, फिल्ड भेरिफिकेशन, सहकार्य गरिने संस्था छनौट, ल्याट बैठक ,अनुगमन तथा प्रतिवेदन		३	२।०२	४०	३	२।०२	३	१३।३३	४०	३	१३।३३	७८	२२७।४९	१०४०	७२	१८८।६२
१।२	ढयाग, परजिबी नियन्त्रण, घास विकास कार्यक्रम	पटक	२	२।५३	५०	२	२।५३	२	१६।६७	५०	२	१६।६७	५३	३३६।२८	१६५०	४८	२७८।५८
१।३	कार्यक्रमको अनुगमन गरि केन्द्रीय गाई भैंसी प्रवर्द्धन कार्यालयमा प्रतिवेदन पेश गर्ने		३	०।५१	१०	३	०।५१	३	३।३३	१०	३	३।३३	७८	५४।५२	२६०	७२	४४।८०
१।४	गोठ सुधार र बायोसेक्यूरिटी व्यवस्थापनमा एकमुष्ठ अनुदान	पटक	२	१०।११	२००	२	१०।११	२	६६।६७	२००	२	६६।६७	५४	१३४५।०१	६६००	५०	१११४।२५

क्र. सं.	कार्यक्रम/ क्रियाकलाप	इकाई	कञ्चनपुर					डडेल्धुरा					जम्मा				
			बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति		बार्षिक लक्ष			बार्षिक प्रगति	
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार
२	समुह/समिति/सहकारी तथा रजिष्टर्ड निजी फार्म को माध्यमबाट नमुना पाडा हुर्काउने कार्यक्रम (१००गोटा पाडा हुर्काउने) तेस्रो बर्ष फलोअप																
२।१	आन्तरिक तथा बाह्य परजिबी नियन्त्रण र खोप												१४।०	२१।२३	१८०	१६	२१।२३
२।२	सञ्चालित पाडा हुर्काउने केन्द्रमा एकमुष्ठ अनुदान	जवान											१४।०	२१२।१५	१८००	१६	२१२।१५
													३।०	४।३५	१०	३	४।३५
जम्मा :				१५।२	३००।०		१५।२		१००।००	३००।००		१००।००	२९४	२२०१।०३	११५४०	२७७	१८६३।९९

द्रष्टव्य : निर्देशिका बमोजिम प्रस्ताव नपरेकोले जिल्ला पशु सेवा कार्यालय कैलाली र पर्साले कार्यक्रम संचालन गर्न नसकेको ।

२।१५ आ.व.२०७२/०७३ मा जिल्लास्तरमा संचालित कार्यक्रमहरुको बार्षिक बिनियोजित बजेट,खर्च तथा भारित र वित्तिय प्रगति प्रतिशत

कार्यक्रमको नाम : उन्नत गाईभैंसी श्रोत केन्द्र विकास कार्यक्रम

सि. नं.	जिल्ला	अनुदान रु. (हजार)	वार्षिक वजेट	वार्षिक खर्च	वार्षिक भारित प्रगति %	वार्षिक वित्तय प्रगति %	कैफियत
१	मोरङ्ग	१५००।०	१५५८।०	१५३२।९	९८।४	९८।४	गाई
२	सप्तरी	८००।०	८५८।०	८५८।०	१००।०	१००।०	गाई
३	चितवन	८००।०	८५८।०	८५८।०	१००।०	१००।०	गाई
४	नवलपरासी	८००।०	८५८।०	८५८।०	१००।०	१००।०	गाई
५	रूपन्देही	१५००।०	१५५८।०	१५५८।०	१००।०	१००।०	गाई
६	दाङ्ग	८००।०	८५८।०	८५८।०	१००।०	१००।०	गाई
७	कञ्चनपुर	८००।०	८५८।०	८५८।०	१००।०	१००।०	गाई
८	धनुषा	१५००।०	१५५८।०	१५५८।०	१००।०	१००।०	भैंसी
९	सर्लाही	१५००।०	१५५८।०	१०।०	०।५	०।६	भैंसी
१०	कपिलवस्तु	१५००।०	१५५८।०	१५५८।०	१००।०	१००।०	भैंसी
जम्मा :		११५००।०	१२२८०।०	१०४९६।९	८९।९	८९।९	गाई-७, भैंसी- ३

दुधालु गाईभैसी नश्ल सुधार कार्यक्रम

सि. नं.	जिल्ला	बार्षिक बजेट	बार्षिक खर्च	वार्षिक भारित प्रगति %	वार्षिक वित्तय प्रगति %	कैफियत
१	मोरङ	१२०	११०	९१।८	९१।८	गाई
२	सप्तरी	१२०	१२०	१००।०	१००।०	गाई
३	चितवन	१२०	१२०	१००।०	१००।०	गाई
४	नवलपरासी	१२०	१२०	१००।०	१००।०	गाई
५	रूपन्देही	१२०	१२०	१००।०	१००।०	गाई
६	तनहु	१२०	७०	१००।०	५८।३	गाई
७	गोरखा	१२०	१२०	१००।०	१००।०	गाई
८	कास्की	१२०	११०	१००।०	९१।७	गाई
९	पशु विकास फार्म जिरी, दोलखा	१२०	१२०	१००।०	१००।०	गाई
१०	पशु विकास फार्म पोखरा, कास्की	१२०	९०	१००।०	७५।०	भैंसी
जम्मा :		१२००	११००।१	९९।२	९१।७	

कार्यक्रमको नाम : उत्पादनशील बकेर्नो भैंसी संरक्षण कार्यक्रम

सि. नं.	जिल्ला	प्याकेज संख्या	अनुदान	बार्षिक बजेट	बार्षिक खर्च	वार्षिक भारित प्रगति %	वार्षिक वित्तय प्रगति %	कैफियत
१	सुनसरी	१	६००।०	६७०	६७०	१००।०	१००।०	
२	सिराहा	१	६००।०	६७०	६७०	१००।०	१००।०	
३	काभ्रे	१	८००।०	८१०	८१०	१००।०	१००।०	
४	नवलपरासी	१	६००।०	६७०	६७०	१००।०	१००।०	
५	बर्दिया	१	६००।०	६७०	६७०	१००।०	१००।०	
६	धनकुटा	१	६००।०	६७०	६७०	१००।०	१००।०	
७	उदयपुर	१	६००।०	६७०	६७०	१००।०	१००।०	
८	पाल्पा	१	६००।०	६७०	६७०	१००।०	१००।०	
९	स्यांजा	१	६००।०	६७०	६७०	१००।०	१००।०	
१०	सिन्धुली	१	६००।०	६७०	०	०।०	०।०	
११	कास्की	१	६००।०	६७०	६४०	१००।०	९५।५	
जम्मा :		११	६८००।०	७५१०	६८१०	९०।०	९०.४९	

कार्यक्रमको नाम : नमूना /स्थापित पाडा हुर्काउने कार्यक्रम

सि. नं.	जिल्ला	प्याकेज संख्या	अनुदान	बार्षिक बजेट	बार्षिक खर्च	वार्षिक भारित प्रगति %	वार्षिक वित्तय प्रगति %	कैफियत
१	झापा	१	२००।०	३००।०	३००।०	१००।०	१००।०	प्याकेज-१ नयाँ
२	मोरङ्ग	१	२००।०	३००।०	३००।०	१००।०	१००।०	प्याकेज-१ नयाँ
३	सुनसरी	३	६००।०	७४०।०	७४०।०	१००।०	१००।०	प्याकेज -२ पुरानो र प्याकेज-१ नयाँ
४	सप्तरी	२	४००।०	५२०।०	५२०।०	१००।०	१००।०	प्याकेज- १ पुरानो र प्याकेज-१ नयाँ
५	सिराहा	१	२००।०	३००।०	३००।०	१००।०	१००।०	प्याकेज-१ नयाँ
६	धनुषा	१	२००।०	३००।०	३००।०	१००।०	१००।०	,,
७	महोत्तरी	१	२००।०	३००।०	३००।०	१००।०	१००।०	,,
८	सर्लाही	१	२००।०	३००।०	३००।०	१००।०	१००।०	,,
९	रौतहट	१	२००।०	३००।०	१८३।३	३५।७	३३।३	,,
१०	बारा	१	२००।०	३००।०	१७५।०	३५।३	३३।३	,,
११	पर्सा	२	४००।०	५५०।०	०।०	०।०	०।०	प्याकेज -२ नयाँ
१२	मकवानपुर	१	२००।०	३००।०	१५०।०	४७।०	५०।०	प्याकेज- १ नयां
१३	चितवन	१	२००।०	२२०।०	२२०।०	१००।०	१००।०	,,
१४	काभ्रे	१	२००।०	२२०।०	२२०।०	१००।०	१००।०	,,

सि. नं.	जिल्ला	प्याकेज संख्या	अनुदान	बार्षिक बजेट	बार्षिक खर्च	वार्षिक भारित प्रगति %	वार्षिक वित्तय प्रगति %	कैफियत
१५	ललितपुर	१	२००।०	२३०।०	२३०।०	१००।०	१००।०	,,
१६	नवलपरासी	२	४००।०	५५०।०	५५०।०	१००।०	१००।०	प्याकेज -२ नयाँ
१७	रूपन्देही	१	२००।०	३००।०	३००।०	१००।०	१००।०	प्याकेज-१ नयाँ
१८	कपिलवस्तु	२	४००।०	५२०।०	५२०।०	१००।०	१००।०	प्याकेज- १ पुरानो र प्याकेज-१ नयाँ
१९	गुल्मी	२	४००।०	५५०।०	५२२।५	१००।०	९५।०	प्याकेज-१ नयाँ
२०	अर्घाखाँची	२	४००।०	५५०।०	५५०।०	१००।०	१००।०	प्याकेज -२ नयाँ
२१	बाग्लुंग	१	२००।०	३००।०	३००।०	१००।०	१००।०	प्याकेज-१ नयाँ
२२	पर्वत	२	४००।०	५५०।०	५५०।०	१००।०	१००।०	प्याकेज -२ नयाँ
२३	तनहुँ	२	४००।०	५५०।०	५५०।०	१००।०	१००।०	प्याकेज -२ नयाँ
२४	दाङ्ग	२	४००।०	५२०।०	५१०।५	९८।२	९८।२	प्याकेज- १ पुरानो र प्याकेज-१ नयाँ
२५	बाँके	२	४००।०	५५०।०	५५०।०	१००।०	१००।०	प्याकेज-२ नयाँ
२६	बर्दिया	२	४००।०	५५०।०	५५०।०	१००।०	१००।०	प्याकेज- १ पुरानो र प्याकेज-१ नयाँ
२७	कैलाली	१	२००।०	३००।०	०।०	०।०	०।०	प्याकेज-१ नयाँ
२८	कञ्चनपुर	१	२००।०	३००।०	३००।०	१००।०	१००।०	प्याकेज-१ नयाँ
२९	डडेल्धुरा	१	२००।०	३००।०	३००।०	१००।०	१००।०	प्याकेज -१ नयाँ
जम्मा :		४२	८४००।०	११५७०।०	१०२९१।४	८६।८	८६।६	प्याकेज- ९ पुरानो र प्याकेज-३३ नयाँ

२.१६ कार्यक्रम संचालनमा आइपरेका मुख्य मुख्य समस्याहरु र समाधानका लागी सुझावहरु

व्यवस्थापन सम्बन्धी समस्या :

कार्यालय संचालन गर्नको लागि आवश्यक पर्ने कोठाहरूको कमी हुनु तथा कार्यालय संचालनमा रहेको कोठाहरू २०७२ वैशाख १२ र २९ गते गएको विनाशकारी भुकम्पबाट ठूला चिरा परेकोले वस्न उपयुक्त नभई कामकाज गर्न असहज भएकोले आवश्यक कोठाहरूको व्यवस्था मिलाउनु पर्ने ।

कार्यक्रम सम्बन्धी समस्याहरु :

दुधालु गाई भैंसी नश्ल सुधार कार्यक्रम : यस कार्यक्रम संचालनमा साना हर्डहरू भएकोले आवश्यक सँख्यामा नमुना संकलन गर्न नसकिएको ।

मासुका लागी पाडा हुर्काउने कार्यक्रम : यस कार्यक्रम संचालनमा पहाड र तराईमा प्याकेजमा आवश्यक पर्ने पशु सँख्या समान भएको र पचास भन्दा बढी सँख्यामा पालन गरेका कृषकहरूलाई थप सुविधा उप्लब्ध गराउन नसकिएको र कृषकहरू समुहमा मिलेर पाडा पालन गर्न इच्छुक नरहेकोले कार्यक्रम संचालनमा कठिनाई भएको ।

उन्नत गाईभैंसी श्रोत केन्द्र विकास कार्यक्रम : उन्नत गाई श्रोत केन्द्रहरूमा उत्पादित बाच्छा तथा बाच्छी (२०७२ वैशाख १२ र २९ गते गएको विनाशकारी भूकम्प पश्चात) बिक्री हुन नसकेकोले श्रोतकेन्द्र संचालकहरूको उत्साह क्रमिकरूपमा घटदै गएको ।

अनुत्पादक गाई पुनरउत्पादन तथा बाच्छा संरक्षण : अनुत्पादक बुढी गाई तथा बाच्छा बाच्छीको संरक्षण हुन नसकी छाडा छोड्ने भई सडक दुर्घटना वृद्धि को साथै कृषकले लगाएको अन्न बाली समेत नोक्सान भइरहेकोले पशु कल्याण प्रवर्द्धन कार्यक्रमलाई संचालनमा ल्याउन आवश्यक रहेको ।

खण्ड (ग)

३) विविध

३.१ राष्ट्रिय कृषि नीति, २०६१

पृष्ठभूमि

देशको भौगोलिक परिवेशले उपलब्ध गराएको अवसर र कृषकहरूको अनुभव तथा आधुनिक कृषि प्रविधिहरूको सदुपयोगबाट दीगो आर्थिक वृद्धि तथा खाद्य सुरक्षा सुनिश्चित गर्न सकिने सम्भावना विद्यमान रहेको छ । कृषि भूमिको अनुपयुक्त प्रयोग एवं विभिन्न प्रकोपहरूका कारण उर्वरा कृषि भूमिको ह्रास हुँदै जानु, कृषिमा श्रम र सीप हुनेहरूमा कृषि भूमिको पहुँच नपुग्नु र पहुँच पुग्नेहरूले पनि आधुनिक प्रविधिहरूको प्रयोग गरी पर्याप्त मात्रामा व्यावसायिक रूपमा उपयोग गर्न नसक्नु र गैर कृषि क्षेत्रको विकासको आधारको रूपमा रहेको कृषि क्षेत्रको विकासका पूर्वाधार (सिंचाई, सडक, बिजुली, संचार, उद्योग र बजार व्यवसाय तथा उन्नत प्रविधिहरु) मा पर्याप्त लगानी आकृष्ट हुन नसक्नु कृषि क्षेत्रको विकासको मूल समस्याका रूपमा रहेका छन् ।

कृषि क्षेत्रको समग्र विकासका लागि ल्याइएका कृषि विकासको नीतिगत रूपरेखा २०४८ तथा दीर्घकालीन कृषि योजनाले यस क्षेत्रको विकासलाई केही हदसम्म दिशाबोध गराएको छ । तथापि आर्थिक उदारीकरण, विश्व व्यापार संगठन तथा क्षेत्रीय संगठनहरूमा नेपालको विद्यमान प्रतिबद्धता, नेपालको लागि दिगो विकासको एजेण्डा एवं सहस्राब्दी विकासका लक्ष्यहरु समेतको पृष्ठभूमिमा दीर्घकालीन कृषि योजनाका मूलभूत पक्षलाई कायम राखी नयां राष्ट्रिय कृषि नीति तर्जुमा गरी लागु गर्न आवश्यक देखिएकोले श्री ५ को सरकारले यो राष्ट्रिय कृषि नीति २०६१ जारी गरेको छ । यस क्षेत्रमा तर्जुमा भएका र नयाँ तर्जुमा हुने वस्तुगत तथा विषयगत नीतिहरु यसै नीतिबाट निर्देशित हुने छन् ।

दृष्टिकोण

निर्वाहमुखी कृषि प्रणालीलाई व्यावसायिक एवं प्रतिस्पर्धात्मक कृषि प्रणालीमा रूपान्तरण गरी दीगो कृषि विकासको माध्यमबाट जीवनस्तरमा सुधार ल्याउनु कृषि क्षेत्रको दीर्घकालीन दृष्टिकोण रहने छ ।

उद्देश्यहरू

व्यावसायिक एवं प्रतिस्पर्धात्मक कृषि प्रणालीद्वारा उच्च एवं दिगो आर्थिक वृद्धि हासिल गरी खाद्य सुरक्षा तथा गरीबी निवारणमा योगदान गर्नः

१. कृषि उत्पादन एवं उत्पादकत्व बढाउने ।
२. व्यावसायिक तथा प्रतिस्पर्धात्मक कृषि प्रणालीका आधारहरूको विकास गरी क्षेत्रीय र विश्व बजारसँग प्रतिस्पर्धात्मक बनाउने ।
३. प्राकृतिक श्रोत, वातावरण र जैविक विविधताको संरक्षण, सम्वर्द्धन एवं सदुपयोग गर्ने ।

द्रष्टब्यः कृषि शब्दले बाली, वागवानी, पशु पन्छी, माछा आदि कृषिका सबै उप-क्षेत्रसँग सम्बद्ध उत्पादन, उद्योग एवं व्यवसायहरू समेत जनाउँछ ।

नीतिहरू

प्रस्तुत उद्देश्य प्राप्तिका लागि श्रोत साधनमा पहुँच भएका र साधन र अवसरमा तुलनात्मक रूपमा न्यून पहुँच भएका दुवै समूहका कृषकहरूको आवश्यकतालाई समेटने गरी निम्न नीतिहरु अवलम्बन गरिने छन् ।

क) कृषि उत्पादन एवं उत्पादकत्व अभिवृद्धि

१. स्थानीय सम्भाव्यता, तुलनात्मक लाभ तथा विशिष्ट अवसरको उपयोग गरी उपयुक्त कृषि प्रविधिहरूको विकास, प्रसार तथा उपयोगबाट कृषि उत्पादन एवं उत्पादकत्व बढाइनेछ । साथै कृषिको व्यवसायीकरण तथा विविधीकरणमा जोड दिई आय आर्जन तथा रोजगारका थप अवसरहरु सृजना गरिने छन् ।

२. वैज्ञानिक भू-उपयोग प्रणालीको उपयोग गरी उर्वरा कृषि भूमिलाई गैर कृषि प्रयोगमा ल्याउन निरूत्साहितगरिने छ । पहाडमा भिरालो जमीन व्यवस्थापनको उपयुक्त प्रविधि र तराई तथा समथर उपत्यकामा कृषि भूमि विकासको उपयुक्त प्रविधि प्रयोग गरी जमीनको वैज्ञानिक प्रयोगलाई बढावा दिइनेछ ।

३. सिंचाई सुविधा, कृषि सडक, ग्रामीण विद्युतीकरण र उपयुक्त कृषि प्रविधिको विकास तथा विस्तार गरिने छ । सिंचाई, सडक तथा विद्युतीकरण सुविधा भएका क्षेत्रमा उपलब्ध प्रविधिको सघन र व्यापक उपयोग गराइने छ ।

४. उत्तर-दक्षिण राजमार्ग तथा सहायक मार्गहरूको आसपासका संभाव्य क्षेत्रहरूमा बढी मोल जाने कृषिवस्तुको पकेट विकासमा विशेष प्राथमिकता दिइनेछ । विशेष गरी दुर्गम क्षेत्रहरूमा कम तौल तथा बढी मूल्य जाने कृषि वस्तुहरूको उत्पादनमा प्राथमिकता दिइने छ ।

५. स्थानीय आवश्यकता र प्राथमिकता अनुरूपको कृषिका योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमनको कार्य स्थानीय निकायहरूमा निक्षेपण गरी स्थानीय निकायहरूलाई जिम्मेवार र सक्षम बनाइनेछ । यसका लागि सशर्त अनुदान उपलब्ध गराउने व्यवस्थाबाट टेवा पुऱ्याइने छ ।

६. एकभन्दा बढी जिल्ला समेटेर सम्भाव्य कृषि उत्पादन एवं कृषि व्यावसाय प्रवर्द्धन गरी व्यावसायीकरणका आधार खडा गर्ने तुलनात्मक रूपमा ठूला आयोजनाहरु स्थानीय निकायको सहभागितामा केन्द्रिय आयोजनाका रूपमा संचालन गरी टेवा पुऱ्याइने छ । यसको कार्यान्वयनका लागि केन्द्रमा रहेका विभाग एवं निर्देशनालयहरूलाई जिम्मेवार र सक्षम बनाइने छ ।

७. खाद्य पोषण लगायतका कृषि प्रविधिको स्थलगत प्रसार सेवामा कृषक समूहको माध्यम अपनाइनेछ । कृषि/वन कलेजहरूबाट पनि आफ्नो प्रभाव क्षेत्रमा समन्वयात्मकरूपमा कृषि प्रविधि प्रसार प्याकेजहरु संचालन गरिनेछ । साथै कृषि प्रसारमा सूचना प्रविधि तथा आम संचार माध्यमको पनि उपयोग गरिनेछ ।

८. विकास क्षेत्र र भौगोलिक उपक्षेत्रहरूको आधारमा स्थानीय बीउ, बेर्ना, बिरूवा, नश्लहरूको उत्पादन गर्नेहरूको लागि गुणस्तरीय स्रोत सामाग्रीहरूको केन्द्र र कृषिवस्तु संकलन, प्रशोधन, संचय र ढुवानी आदि कार्य गर्ने उद्यमी तथा व्यवसायीहरूको लागि विशेष प्रविधि सेवाको स्रोत केन्द्रका रूपमा राष्ट्रिय कृषि स्रोत केन्द्रहरूको विकास गरी सुदृढ गरिनेछन् । यस्ता स्रोत केन्द्रहरूलाई माटो विश्लेषण, बीउ प्रमाणीकरण, बाली संरक्षण तथा पशुरोग निदान लगायतका क्षेत्रमा सर्भे सर्भिलेन्स सेवा संचालन, प्रयोगशाला सेवा

संचालन एवं उद्यमी, व्यवसायी, सहकारीकर्मी एवं कृषि कार्यकर्ताहरूको क्षमताविकास तालीम समेत दिन सक्ने एकीकृत केन्द्रको रूपमा विकास गर्दै लगिनेछ ।

९. भौगोलिक सम्भाव्यता र तुलनात्मक तथा स्थान विशेषको विशिष्ट लाभ समेतका दृष्टिबाट आवश्यक पर्ने कृषि अनुसन्धान कार्यहरु (खाद्य तथा पोषण प्रविधि लगायतका कृषि उत्पादन, संकलन, ग्रेडिङ, भण्डारण, प्रशोधन, प्याकिङ् आदि) का लागि निजी क्षेत्र र गैर सरकारी क्षेत्र समेतको सहभागितात्मक तथा प्रतिस्पर्धात्मक कृषि अनुसन्धान तथा विकास प्रणालीको प्रवर्द्धन गरिनेछ । यस्तो प्रणाली सुहाउँदो लगानी व्यवस्था गर्न कृषि अनुसन्धान तथा विकास कोषको अवधारणा अनुरूप अनुसन्धानको संस्थागत उच्च निकायको संरचनालाई सुधार गरी व्यवस्थित गरिनेछ । कृषि अनुसन्धान तथा विकास सम्बद्ध अन्तर्राष्ट्रिय संगठनहरूसँगको सहकार्य र प्रविधि तथा विशेषज्ञ आदान-प्रदानलाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।

१०. निजी तथा गैरसरकारी क्षेत्रबाट कृषि अनुसन्धान तथा विकासमा गरिने खर्चमा कर प्रयोजनका लागि खर्च लेख्न पाउने सुविधाका साथै अन्य उपयुक्त प्रोत्साहन सम्बन्धी व्यवस्थाहरु गरी निजी तथा वैदेशिक क्षेत्रको लगानी आकृष्ट गरिने छ ।

११. प्रमुख उत्पादन सामग्रीहरू (उन्नत पशु, पन्छी, माछा भूरा, रासायनिक मल एवं बीउ बिजन आदि) को आयात, उत्पादन तथा मौज्दात स्थितिको नियमित अनुगमन गरी आपूर्ति सुनिश्चित गरिनेछ ।

१२. कृषि उत्पादन तथा व्यवसाय प्रवर्द्धनमा आवश्यक कृषि ऋण प्रवाहलाई उत्पादन तथा व्यवसायको प्रतिफलसँग आबद्ध गरी सुनिश्चित गरिनेछ ।

१३. अतिवृष्टि, अनावृष्टि, रोग, किरा एवं अन्य दैवी प्रकोपहरूको आँकलन र कृषि राहत परिचालनका लागि सर्भे सर्भिलेन्स प्रणाली स्थापित गरी क्रियाशील राखिनेछ ।

१४. स्थानीय तहमा कृषकहरूको क्षमता सुधारका लागि कृषक तालिम कार्यक्रममा विशेष जोड दिइनेछ ।

१५. कृषि जनशक्ति उत्पादनका लागि कृषि तथा वन विश्वविद्यालय स्थापना र कृषि वन कलेजहरूको प्रवर्द्धन गरिनेछ । विश्वविद्यालय/कलेजहरु र कृषि अनुसन्धान केन्द्र तथा राष्ट्रिय कृषि श्रोत केन्द्रहरूसँग प्राविधिक र विशेषज्ञ आदान प्रदान गरी सहकार्य गराउने व्यवस्थाबाट कृषि जनशक्तिको गुणस्तर विकास गरिनेछ । कृषि व्यवसायीकरणका लागि कृषि बजार तथा व्यवसाय प्रवर्द्धन सम्बद्ध जनशक्ति उत्पादनमा पनि जोड दिइने छ ।

१६. कृषि क्षेत्रको योजना तर्जुमा, नीति निर्धारण तथा अनुगमन मूल्याङ्कनका लागि आवश्यक तथ्याङ्क संकलन, विश्लेषण र प्रक्षेपण कार्यलाई सुदृढ गरिने छ । साथै कृषि क्षेत्रको लागि अनुकूल मूल्य तथा व्यापार पद्धति (Terms of Trade) स्थापित गराउन नियमित अनुगमन गरिने छ ।

१७. कृषिका कार्यक्रमहरूको संचालनमा सम्भव हुने सबै क्षेत्रमा महिला संलग्नता एवं सहभागितालाई ५० प्रतिशत पुऱ्याइनेछ । महिला कृषक तालीममा सकभर घुम्ती तालीमको प्रबन्ध मिलाई घर गाउँ नगिच पुऱ्याउने प्रबन्ध मिलाइने छ । कार्यक्रममा महिला संलग्नता सम्बद्ध सूचना तथा तथ्यांकहरूको प्रवाहलाई सुनिश्चित गरिनेछ ।

१८. चार हेक्टर भन्दा कम जमीन हुने कम स्रोत साधन भएका (Resource poor) कृषकहरूको पहिचान र वर्गीकरण गरी तोकिएका सुविधाहरु उपलब्ध गराइने छ । लक्षित वर्गहरूका लागि विशेष सुविधा आधा हेक्टरभन्दा कम जमीन भई सिञ्चाई सुविधा न्यून रहेका, दलित, उत्पीडित तथा अन्य सीमान्त कृषक एवं कृषि श्रमिकहरूलाई लक्षित समूहमा वर्गीकरण गरी विशेष सुविधा दिने दृष्टिकोणबाट निम्न नीतिहरु अवलम्बन गरिनेछन् ।

१९. सीप भएका भूमिहिन, सीमान्त एवं साना कृषकहरूलाई भूमिमा पहुँच पुऱ्याउन कायम रहेको कानूनी हदबन्दीको प्रभावकारी कार्यान्वयन, हदबन्दी छुटको प्रभावकारी अनुगमन, प्रगतिशील कर व्यवस्था, खेती भूमिको लागि करार सम्बन्धी कानूनी व्यवस्था जस्ता विभिन्न विकल्पहरूको पहिचान गरी भूमिमा पहुँचका अवसरहरूको सृजना गरिनेछ ।

२०. भूमि बैंकको स्थापना गरी स्थानीय निकायको सहभागितामा कृषि कार्यका लागि जग्गा किन्ने/बेच्नेहरूलाई खेतीयोग्य जग्गाको उपलब्धता बारे सूचना सेवा र आवश्यक पर्नेलाई ऋण सुविधा उपलब्ध गराइनेछ । यस बैंकबाट लक्षितवर्गहरूलाई कृषि उत्पादनका लागि सहुलियत दरमा भूमि खरिद गर्न विशेष ऋण सुविधा उपलबध गराइने छ ।

२१. करार वा कबुलियत व्यवस्थाबाट कृषि जग्गा वा पोखरी वा घोल वा जलाशय वा नदी नालाका क्षेत्रहरु प्राप्त गरी कृषि उत्पादन गर्ने समूहमा आबद्ध भई आउने उत्पीडित, दलित तथा अन्य सीमान्त तथा भूमिहिन कृषि श्रमिकहरूको लागि बीउ बिजन प्राविधिक सेवा निःशुल्क उपलब्ध गराइनेछ । साथै कृषि विकास बैंक लगायत अन्य वित्तीय संस्थाहरू परिचालन गरी सहुलियत दरमा समूहमा कृषिऋण उपलब्ध गराइने छ ।

२२. सीमान्त जमीन, चरन/खर्क, हैसियत बिग्रिएका वन तथा प्रयोगमा नआएका सार्वजनिक जमीनलाई लक्षित समुदायमा कबुलियतमा हस्तान्तरण गरी सम्भाव्यता अनुसार घाँस, डालेघाँस, कृषि वन, जडिबुटी तथा रेशम एवं अन्य स्थायी रूख बिरूवा हुने खालका नगदेबाली एवं फलफूल बगैंचा विकासमा उपयोग गराई वन तथा अन्य जमीनको हैसियत सुधारका साथै गरीबी निवारणमा टेवा पुऱ्याइनेछ ।

२३. साना सिंचाई पूर्वाधारहरु जस्तै ढीकी पम्प, रोअर पम्प, स्प्रिङ्कलर, ड्रीप, पानी संकलन पोखरी (Water Harvest) आदिको निर्माण तथा जडानमा लक्षित समूहलाई विशेष सुविधा दिइनेछ ।

२४. खाद्यान्न न्यून भएका क्षेत्रहरूमा खाद्यान्न उपलब्धता वृद्धि गर्न उत्पादन तथा आय वृद्धिका सम्भाव्यताको उपयोग गराइने छ । साथै अन्यत्रबाट खाद्यान्न आपूर्ति सुनिश्चित गर्नुपर्ने अवस्थामा खाद्यवस्तु ढुवानी, सञ्चय र वितरणमा स्थानीय निकायको सहभागितामा खाद्यान्न सञ्चय एवं परिचालन सन्जालको विकास गरिनेछ ।

२५. नेपाल सरकारले उपलब्ध गराउने खाद्यवस्तु, ढुवानी, सामाग्रीको मूल्य, व्याज आदि सुविधाहरु खाद्य सुरक्षाका दृष्टिबाट जोखिम क्षेत्र र लक्षित समूह पहिचान गरी प्राथमिकता साथ उपलब्ध गराइने छ ।

२६. मौसम तथा अन्य प्रकोपको उतार चढावको अवस्थामा आधा हेक्टरभन्दा कम जमीन भएका र वर्षभरि सिंचाई सुविधा नभएका कृषकहरूको लागि र भूमिहिन तथा अन्य वैकल्पिक आयश्रोत नभएका सीमान्त कृषकहरूको लागि खाद्य तथा पोषण सुरक्षा कवचको (Safety Nets) विकास गर्दै लगिने छ ।

ख. व्यावसायिक र प्रतिस्पर्धात्मक कृषि प्रणालीको विकास

२७. बजारको माग अनुसारको उपयुक्त परिमाण र गुणस्तरमा कृषि वस्तु उत्पादन गर्ने बृहत् उत्पादन क्षेत्र (Large Production Packets) विकास गरिनेछ । यस्ता पकेट क्षेत्रमा तुलनाम्तक लाभ भएका कृषि वस्तुहरूको उत्पादनमा प्राथमिकता दिइनेछ । यस्ता क्षेत्रमा प्रविधि एवं प्राविधिक सेवा तथा कृषि सडक, ग्रामीण विद्युतीकरण, सिंचाई, कृषि ऋण, बजार व्यवस्था जस्ता अन्य सुविधाहरु एकीकृत रूपमा परिचालन गरिनेछ ।

२८. खाद्यान्नको अभाव भएका क्षेत्रमा खाद्यान्न पुऱ्याउन आपूर्ति कार्यक्रम सञ्चालन गरिने पहाडी क्षेत्र आसपासमा त्यस्तो आपूर्ति कार्यक्रम मार्फत बजार मूल्यमा खाद्यान्न खरिद गरी स्थानीय उत्पादन बढाउन प्रोत्साहन गरिने छ ।

२९. सरकारी फार्म/केन्द्रहरुमा उपलब्ध स्रोत साधनलाई निर्धारित उद्देश्यमा असर नपर्ने गरी अधिकतम उपयोग गर्न व्यवसायमूलक कार्यक्रम समेतको दोहोरो मार्ग (Double Track System) व्यवस्थापन प्रणाली अवलम्बन गरिनेछ ।

३०. पशु बीमाको विस्तार गरिनुका साथै पन्छी एवं छानिएका बालीको बीउ र बढी मोल जाने कृषिवस्तुहरूको क्रमिक रूपमा बीमा गरिनेछ ।

३१. प्राङ्गारिक खेती (Organic Farming) लाई प्रोत्साहन गरिने छ । प्राङ्गारिक खेती गरी कृषिवस्तु निकासी गर्ने उत्पादन क्षेत्रमा उत्पादित कृषिवस्तुहरूको गुणस्तर प्रमाणीकरणको लागि टेवा पुऱ्याइनेछ ।

३२. हाईब्रिड बीउ, उन्नत नश्लको उत्पादन तथा प्रयोगलाई प्रोत्साहन गरिने छ र परिवर्तित आनुवंशकीय जीवहरू (Genetically Modified Organism)को प्रयोगलाई नियमन गरिनेछ ।

३३. परम्परागत स्थानीय मौलिक कृषिवस्तु एवं सम्बद्ध प्रविधिहरूको पञ्जीकरण तथा प्रवर्द्धन गरिने छ । स्वदेशी मूलको विशिष्ट उत्पादन एवं उत्पादन प्रंविधिहरूको पहिचान तथा अधिकार सुरक्षित गरिनेछ ।

३४. कृषि तालिमलाई क्षमता सुधार र व्यवसाय प्रवर्द्धनमुखी तालिममा वर्गीकरण गरिनेछ । क्षमता सुधार तालिमबाट कृषि कार्यकर्ताहरूको क्षमता सुधार तथा कृषकहरूको उत्पादन क्षमता अभिवृद्धि गरिने छ । व्यवसायमुखी तालिमलाई तालिमपछिको व्यवसाय प्याकेजमा आधारित गरी मागप्रधान गराइनेछ ।

३५. शिक्षित बेरोजगार युवाहरूलाई कृषि पेशामा आकृष्ट गर्न कृषि व्यवसाय स्थापना तथा सञ्चालन तालिमको व्यवस्था गरिनेछ ।

३६. उन्नत कृषि श्रोत सामाग्रीहरूको (बीउ, बिरूवा, बेर्ना, नश्ल, भुरा आदि) स्थानीय उत्पादन तथा बिक्री वितरण र मलखाद एवं रोग तथा कीटनाशक औषधीहरूको बिक्री वितरणलाई नियमन गरी आपूर्तिमा गुणस्तर कायम गराइनेछ । कृषिसँग सम्बन्धित निजी क्षेत्रका प्रयोगशाला सेवा तथा गुणस्तरीय उत्पादन प्रशोधन सेवालाई पनि नियमन गरी मान्यता (Accreditation) दिइनेछ ।

३७. गुणस्तरीय कृषि उत्पादन र स्थानीय तथा बाह्य बजारमा विश्वसनीयताको विकास गर्न कृषि र पशु क्वारेन्टाइन सेवालाई व्यवस्थित र सुदृढ गरिनेछ ।

३८. खाद्यवस्तुको गुणस्तर निर्धारण, गुणनियन्त्रण, गुणस्तर प्रमाणीकरण र नियमन गर्ने कार्यमा स्थानीय निकाय समेतको सहभागिता परिचालन गरिनेछ ।

३९. अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि, संझौता तथा राष्ट्रिय आवश्यकता अनुसार कृषिवस्तुको नियमन सेवालाई अद्यावधिक गर्दै लगिनेछ ।

४०. सहकारीमा आधारित कृषि उद्योग एवं व्यवसायको प्रवर्द्धनमा प्राथमिकता दिइने छ ।

४१. कृषि उद्यमी/व्यवसायी एवं प्रगतिशील कृषक तथा सम्बद्ध संघ संस्थाहरूको गुनासा एवं सुझावहरूको विश्लेषण गरी निकास दिन र विश्व व्यापार संगठन, क्षेत्रीय व्यापार संगठन जस्ता बाह्य निकासी बजार सम्बद्ध संगठनहरूसंगका प्रतिबद्धताहरु र आयात प्रतिस्थापन तथा निकासी प्रवर्द्धनमा क्रियाशील रहन कृषि उद्योग व्यवसाय प्रवर्द्धन समितिको प्रभावकारी परिचालन गरी कृषि व्यावसायीकरणलाई टेवा पुऱ्याइनेछ ।

४२. कृषि वस्तुहरूको व्यावसायिक उत्पादन, प्रशोधन र बजार क्षेत्रमा सहकारी एवं निजी क्षेत्रको लगानी आकृष्ट गर्न प्रोत्साहनयुक्त वस्तुगत तथा विषयगत नीतिहरूको विकास गरिनेछ ।

४३. कृषि क्षेत्रमा दिइनुपर्ने प्राथमिकता अनुरूप कृषि अनुसन्धान, कृषि उत्पादन, कृषि प्रशोधन, उद्योगहरु र आन्तरिक तथा बाह्य निकासी बजारको अन्तर्सम्बन्ध स्थापित गर्न र बाह्य लगानी समेत आकृष्ट गर्नका लागि छुट्टै कृषि उद्योग विकास नीति ल्याई कार्यान्वयन गरिनेछ ।

४४. व्यावसायिक कृषि उत्पादनका सम्भाव्य क्षेत्रहरूमा कृषि प्रविधि प्रसार सेवा सशुल्क उपलब्ध गराई निजीक्षेत्र, सहकारी क्षेत्र तथा गैरसरकारी क्षेत्रलाई आकर्षित गरिनेछ ।

४५. उपयुक्त फार्म केन्द्रहरूलाई करारमा/कबुलियतमा निजी क्षेत्रबाट सञ्चालन गराउन प्रोत्साहन गरिनेछ ।

४६. बजार सूचना प्रणालीको विकास, विस्तार र प्रवाह गर्ने कार्य निजी एवं सहकारी क्षेत्र तथा स्थानीय निकायहरूसँग साझेदारीमा समेत सञ्चालन गरिनेछ ।

४७. कृषिवस्तुहरूको व्यवसायिक उत्पादनलाई बजार अवसरको सुनिश्चितता दिन सम्भाव्य उत्पादन थलो नजिक संकलन केन्द्र र सम्भाव्य घना उपभोक्ता नजिक संगठित बजारको सुनिश्चितता दिनको लागि निजी तथा सहकारी क्षेत्रको लागत सहभागिता र व्यवस्थापनमा रहने गरी सुविधायुक्त कृषि थोकबजार तथा हाट बजारहरूको विकास तथा विस्तारमा टेवा पुऱ्याइनेछ ।

४८. आन्तरिक कृषि उत्पादकहरूलाई समेटेर करार उत्पादन प्रणालीमा आबद्ध गरी बजार अवसर दिने र आयात प्रतिस्थापन गर्ने वा निकासी गर्ने उद्योग व्यवसायीहरूलाई पूँजीगत तथा अन्य प्रोत्साहन/सुविधाहरु कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन समितिको सिफारिशमा उपलब्ध गराइनेछ ।

४९. स्थानीय स–सानो पूँजी र अन्य श्रोतको परिचालन तथा प्रवर्द्धन गरी सहकारीको संस्थागत विकास गर्न संभाव्य कृषक तथा उद्यमीहरूको समूहलाई सहकारीकरण गर्दै लगिनेछ । साथै गाउँ घरका यस्ता सहकारी संस्थाहरूलाई कृषक समूहको उत्पादन सामग्री तथा सेवाहरु उपलब्ध गराउने र उनीहरूका उत्पादनहरूको बजार प्रणालीमा पठाउने स्थानीय केन्द्र (Delivery Point) को रूपमा विकास गरिनेछ ।

ग. प्राकृतिक स्रोत तथा वातावरणको संरक्षण, सम्वर्द्धन एवं सदुपयोग

५०. कृषिरसायनहरूको प्रयोगबाट माटो तथा जलाशयको अवस्थामा पर्ने नकारात्मक प्रभाव र अन्य वातावरणीय समस्यालाई न्यून गरिनेछ । साथै पशुपन्छीमा प्रयोग हुने औषधी तथा हर्मोनहरूको प्रयोगमा कमी ल्याइनेछ ।

५१. प्राङ्गारिक मलको उत्पादन तथा प्रयोग प्रवर्द्धनलाई प्रोत्साहन गरिनेछ ।

५२. जैविक विविधता संरक्षणका लागि जीन बैङ्कको व्यवस्था र स्थानीय संरक्षण (In Situ Conservation) लाई प्रोत्साहित गरिनेछ । सम्भावित क्षेत्रमा सहभागितात्मक जैविक विविधता संरक्षण क्षेत्र (Participatory Biodiversity Park) स्थापित गरिने छ ।

५३. हैसियत बिग्रेका वन तथा प्राकृतिक जलाशयको हैसियत सुधार गर्ने गरी जैविक विविधता संरक्षण, सम्वर्द्धन र सदुपयोग तथा कृषि वन प्रणालीको विकास गरिनेछ ।

५४. स्थानीय सहभागिताका आधारमा जलाधार व्यवस्थापन र नदी कटान नियन्त्रण गरी संरक्षणप्रधान कृषि प्रणाली विकास गर्दै लगिनेछ ।

५५. खेती योग्य जग्गाको खण्डीकरण नियन्त्रण र वैज्ञानिक भू-व्यवस्थापन (चक्लाबन्दी) लाई स्थानीय निकायको सहयोग समेतमा व्यवस्थित गरिनेछ ।

५६. आवश्यक कानूनी व्यवस्था समेत गरी भूमिको सहकारी/साझेदारी/समूह व्यवस्थापन प्रणालीको विकास गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ । यस्तो भूमि व्यवस्थापनमा तत्परता देखाउनेलाई प्राथमिकता दिने गरी सम्बद्ध केन्द्रीय तथा स्थानीय विकास आयोजना तथा कार्यक्रमहरूको छनौट तथा कार्यान्वयनको आधार बनाई उत्प्रेरित गरिनेछ ।

कार्यान्वयन तथा अनुगमन व्यवस्था:

क. स्थानीय तहदेखि केन्द्रिय तहसम्मको कृषि क्षेत्रको योजना तर्जुमा, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनमा सम्बन्धित तहमा (गाउँ, जिल्ला, क्षेत्र, केन्द्र) सरोकारवालाहरूको संलग्नतालाई सुनिश्चित गरी सहभागितात्मक पद्धतिलाई बढावा दिइनेछ । महिला, दलित एवं पिछडिएको वर्ग सम्बन्धी सूचना तथा तथ्याङ्कहरूलाई पनि सूचना प्रणालीमा ल्याइने छ ।

ख. कृषि सम्बद्ध निकायहरूबीच सहभागितात्मक एवं समन्वयात्मक रूपमा योजना तर्जुमा, कार्यक्रम कार्यान्वयन तथा अनुगमन गराई यो नीति कार्यान्वयन गराउन राष्ट्रियस्तरमा राष्ट्रिय कृषि विकास समिति रहने छ । राष्ट्रिय कृषि विकास समितिलाई सघाउन केन्द्रमा केन्द्रीय कृषि विकास कार्यान्वयन समिति र क्षेत्रीयस्तरमा क्षेत्रीय कृषि विकास समिति रहने छन् । स्थानीय तहमा गाउँ विकास समिति र जिल्ला विकास समितिहरूलाई स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन अनुरूप योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनमा जिम्मेवार बनाइने छ । जिल्ला तहमा जिल्ला कृषि विकास समिति र गाउँ विकास समिति तहमा कृषि समिति रहनेछन् । यिनले स्थानीय निकायहरूलाई यो नीतिको कार्यान्वयन र अनुगमन गर्नमा सघाउने छन् । राष्ट्रिय कृषि विकास समिति र स्थानीय निकायहरूलाई राष्ट्रिय कृषि स्रोत केन्द्रहरूले प्राविधिक पृष्ठपोषणको सुनिश्चितता दिने छन् ।

ग. यस राष्ट्रिय नीतिको कार्यान्वयनको क्रममा सम्बद्ध मन्त्रालयहरूले आ-आफ्नो कार्यक्षेत्रमा परेका विषयहरूको कार्यान्वयन गर्ने छन् । यस राष्ट्रिय कृषि नीतिको कार्यान्वयनको अनुगमन राष्ट्रिय कृषि विकास समितिले गर्नेछ । यस नीतिको कार्यान्वयन रणनीतिहरू र कार्यक्रमहरु तथा जिम्मेवार निकायहरु सम्बन्धी विषयमा सम्बन्धित मन्त्रालयहरूले स्वीकृति गराई लागू गर्नेछन् । साथै, वस्तुगत तथा विषयगत नीतिहरु निर्माण गर्दा यस राष्ट्रिय नीतिसँग नबाझिने गरी गर्नु पर्नेछ ।

३.२ दूग्ध विकास नीति, २०६४

१. **पृष्ठभुमि :**

नेपालमा गाई तथा भैंसीपालन व्यवसाय परम्परागत रूपमा सञ्चालन हुँदै आएको छ । देशको भौगोलिक परिवेश, पशुपालनमा आधरित कृषि प्रणली, पशुपालन व्यवसायमा कृषकहरूको परम्परागत संलग्नता एवं अनुभव, गाईभैंसीको वर्तमान उत्पादकत्व बढाउन सकिने उच्च सम्भाव्यता, दूग्ध प्रशोधन उद्योगहरूको विकास आदि कारणले दूग्ध क्षेत्रको दीगो विकास मार्फत गरिवी निवारणमा सघाउ पुऱ्याउन सकिने प्रचुर सम्भावना रहेको छ ।

परम्परागत निर्वाहमुखी पशुपालन पेशालाई मर्यादित, आयमुलक, प्रतिस्पर्धी र व्यावसायमुलक पद्धतिमा रूपान्तरण गर्न स्वच्छ एवं गुणस्तरीय दूध उत्पादनको महत्ववारे कृषकहरूमा चेतनाको साथै आवश्यक पशु सेवाको कमी, दूध उत्पादनमा चेतनाको साथै आवश्यक पशु सेवाको कमी, दूध उत्पादनमा मौसमी कारणले दूध विदा लगायतका समस्या, भौगोलिक विकटताका कारण बजारसम्म दूध ढुवानीको समस्य, दूध उत्पादन तथा संकलनमा संलग्न दूध उत्पादन सहकारी संस्थाहरूको कमजोर आर्थिक एवं व्यवस्थापकिय क्षमता, आधुनिक दूग्ध पदार्थ उत्पादन गर्न भौतिक पूर्वाधार, प्रविधि एवं दक्ष जनशक्तिको कमी, उपभोक्ताहरूमा गुणस्तरीय दूध एवं दूग्ध पदार्थहरूको उपभोगबारे जनचेतनाको कमी आदि समस्याहरू दूग्ध क्षेत्रको समुचित विकासमा अवरोधको रूपमा रहेका छन् ।

आय तथा रोजगारीमूलक दूग्ध व्यवसायको विकास गरी गरिवी निवरण गर्ने कार्यमा सहयोग पुऱ्याउन उन्नत जातका पशुपालनमा लगानी गरी उत्पादन र प्रशोधन स्वदेशमै गरी विदेशबाट आयातित दूध तथा दूग्ध पदार्थहरू प्रतिस्थापन गर्दै दूग्ध विकासलाई सफल एवं उपलब्धमूलक बनाउन यसको स्पष्ट लक्ष्य किटानका साथ कार्यहरू अघि वढाउन दूग्ध विकास नीति २०६४ तर्जुमा गरी लागु गर्न आवश्यक देखिएको छ ।

अतः दूग्ध क्षेत्रको समग्र विकासको लागि बीस वर्षे दीर्घकालिन कृषि योजना, राष्ट्रिय कृषि नीति २०६१, राष्ट्रिय दूध बजार व्यवसाय एवं रणनीति २००१, कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन नीति २०६३ को भावना अनुरूप नेपाल सरकारले दूग्ध विकास नीति २०६४ स्वीकृत गरेको छ ।

२. **दृष्टिकोण :**

सरकारी, सहकारी तथा निजी क्षेत्रको सहभागितामा दूग्ध उत्पादन क्षेत्रलाई व्यवसायिक गुणस्तरीय एवं प्रतिस्पर्धात्मक व्यवसायको रूपमा विकास गरी रोजगारी अभिवृद्धि एवं गरिवी निवारणमा योगदान पुऱ्याउनका साथै उच्चगुणस्तरका दूध तथा दूग्ध पदार्थ उपभोक्ताहरूलाई सर्वसुलभरूपमा उपलब्ध गराउने प्रयास एवं कार्यक्रमलाई एक अर्काको परिपुरकको रूपमा विस्तार गरी राष्ट्रिय आर्थिक विकासमा गुणत्मक योगदान गर्ने यस नीतिको दीर्घकालिन दुष्टीकोण रहेको छ ।

३. **उद्देश्य :**

यस नीतिको उद्देश्यहरू देहाय बमोजिम रहेका छन् :

क) ग्रामीण क्षेत्रमा दूधको उत्पादन तथा उत्पादकत्व बढाउने ।

ख) दूध तथा दूग्ध पदार्थको उत्पादनलाई व्यवसायिक र प्रतिस्पर्धी बनाउदै दूध संकलन, ढुवानी व्यवस्था एवं प्रशोधन उद्योगहरूको विस्तार गर्ने ।

ग) आन्तरिक बजारको सम्भावनाको आधारमा दूग्ध पदार्थको विविधिकरण गरी आयात प्रतिस्थापन गर्ने र दूध तथा दूग्ध पदार्थलाई निकासीयोग्य वस्तुको रूपमा विकास गर्ने ।

घ) दूध तथा दूग्ध पदार्थको गुणस्तर सुधार एवं नियमन गरी सर्वसुलभरूपमा उपभोक्तालाई उपलब्ध गराउने ।

४. **नीति :**

प्रस्तुत उद्देश्य प्राप्तिका लागि निम्न नीतिहरु अवलम्बन गरिने छन्:

४.१ ग्रामिण क्षेत्रमा दूधको उत्पादन तथा उत्पादकत्व बढाउनका लागि अवलम्बन गरिने मार्गदर्शक नीतिहरु :

क) ग्रामिण क्षेत्रमा उत्पादित दूधलाई शहरी क्षेत्रमा पुऱ्याई दूग्ध व्यवसायलाई ग्रामिण क्षेत्रमा गरिवी निवारण गर्ने प्रमुख आधारको रूपमा विकसित गर्दै लैजाने ।

ख) उन्नत नश्लका पशुहरूको उत्पादनमा वृद्धि गर्न उपर्यूक्त पकेटहरूमा नश्ल सुधार, उन्नत तथा उत्पादक स्थानीय नश्लका पशुहरूको संरक्षण, संवर्द्धन र प्रवर्द्धनका लागि सहकारी, समुहगत तथा निजी व्यवसायिलाई परिचालन गरी श्रोतहरू विकास गरिनेछ ।

ग) पशु स्वास्थ्य संरक्षण एवं रोग नियन्त्रण सेवालाई विस्तार एवं प्रभावकारी बनाईनेछ ।

घ) पशुपालनको लागि वर्षभरी चरन तथा आहाराको व्यवस्था गरिनेछ ।

ङ) पशुधनको विमा सेवा उपलब्ध तथा विस्तार गर्न सहकारी संस्था वा समुहलाई परिचालन गर्ने र यस्ता संस्था वा समुह मार्फत कृषकले गराएको विमाको प्रिमियममा नेपाल सरकारले छुट दिन सक्नेछ ।

च) दूधालू पशुहरू खरिद गर्न कृषकहरूलाई सरलरूपमा सहुलियत ऋण उपलब्ध गराउन वैंकहरूलाई उत्प्रेरित गरिनेछ ।

छ) सुख्खायाममा पनि दूधको उत्पादन बढाउन उपयुक्त पशु आहारा, प्रजनन् तथा घाँसेवाली प्रविधिको विकास गरिनेछ ।

ज) पशुपालन मार्फत आयआर्जनका लागि विशेषतः महिला एवं दलित तथा पिछडिएका वर्गलाई विना धितो सहुलियत व्याजदरमा समुहगतरूपमा ऋण र प्राविधिक सेवा उपलब्ध गराउन प्रोत्साहन गरिनेछ ।

झ) दूध उत्पादनका दृष्टिले बढि सम्भाव्यता भएका जिल्लहरूलाई प्राथमिकता दिई त्यस्ता जिल्लाका किसानलाई बढी दूध उत्पादन गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ ।

ञ) ग्रामिण क्षेत्रमा उत्पादित दूधको संकलन क्षेत्र अझ प्रभावकारीले विस्तार गर्न मोटरबाटो पुगेको ठाउँहरूमा दूध चिस्यान केन्द्रहरूको समेत विस्तार गरिनेछ ।

४.२ दूध तथ दूग्ध पदार्थको उत्पादनलाई व्यवसायिक र प्रतिस्पर्धी बनाउदै दूध संकलन, ढुवानी व्यवस्था एवं प्रशोधन, उद्योगहरुको विस्तार गर्न अवलम्बन गरिने मार्गदर्शक नीतिहरु :

क) सहकारी क्षेत्रमा स्थापना भएका दूध चिस्यान केन्द्र तथा दूग्ध उद्योगलाई उपयोग हुने विद्युत सहुलियतको व्यवस्था गरिनेछ ।

ख) सरकारी, सहकारी तथा निजी क्षेत्रबाट दूध तथा दूग्ध पदार्थ उत्पादन, संकलन, प्रशोधन र विक्री वितरण गर्ने कार्यमा उपयोग हुने राष्ट्रिय दूग्ध विकास बोर्डले तोकेका मेशिन तथा उपकरणहरूको पैठारी भन्सार सहुलियत व्यवस्था गर्नेछ ।

ग) दूध तथा दूग्ध पदार्थ ढुवानी एवं वितरणमा प्रयोग हुने सवारी साधनहरूको आवागमनलाई अत्यावश्यक सेवा सरह प्राथमिकता दिइनेछ ।

घ) दूग्ध उद्योगलाई आन्तरिक/बाह्य संयुक्त लगानीमा धुलो दूध उत्पादन लगायतका मुल्य अभिवृद्धि हुने अन्य दूग्ध उद्योग स्थापना एवं संचालन गरी यस्ता वस्तुको आयात प्रतिस्थापन तथ निर्यात प्रोत्साहित गर्नुका अतिरिक्त वेवी फुड आदि बनाउने उद्योगहरूलाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।

ङ) दूध उद्योगलाई गुणस्तरयुक्त आधुनिक एवं परम्परागत दूग्ध पदार्थ उत्पादनको विविधकरण गर्न क्षमता विकासका लागि सहुलियतपूर्ण ऋण तथा प्राविधिक सहयोग पुऱ्याईनेछ ।

च) हिमाली क्षेत्रमा बसोबास गर्ने कृषकहरूको मुख्य पेशा पहिचान रहेको याक चिजलाई विशिष्ट उत्पादनको रूपमा विकास गर्न सहुलियतपुर्ण ऋण एवं प्राविधिक सहयोग पुऱ्याउनुको साथै गाईको दूधबाट चिज उत्पादन गर्न सहकारी वा निजी क्षेत्रलाई क्षमता विकासको लागि सहयोग पुऱ्याईनेछ ।

छ) दूग्ध उद्योगहरूको लागि आवश्यक प्राविधिक जनशक्तिको विकास गर्न दूग्ध अध्ययन वा तालिम सघंसंस्थाको स्थापन गरी यस सम्वन्धि अध्ययन तथा तालिमको व्यवस्था गरिनेछ ।

ज) दूग्ध क्षेत्रमा संलग्न प्राविधिक तथा व्यवस्थापन तर्फका कर्मचारीको दक्षता अभिवृद्धि गरिनेछ ।

झ) दूध उत्पादन, प्रशोधन तथा दूग्ध पदार्थ विविधिकरणका लागि उपयुत्तः प्राविधिको अनुसन्धान तथा विकास गरिनेछ ।

ञ) सहकारी तथा निजी क्षेत्रमा दूग्ध प्रविधिको अनुसन्धान तथा विकासमा गरिने खर्चमा कर प्रयोजनको लागि खर्च लेख्न पाउने सुविधका साथै अन्य उपयुक्त प्रविधिको अनुसन्धान तथा विकास गरिनेछ ।

ट) बाख्राको दूध उत्पादन गरी सो बाटचिज तथा अन्य दूग्ध पदार्थ उत्पादन गर्न आवश्यक कार्यक्रम संचालन गर्ने व्यवस्था गरिनेछ ।

४.३ आन्तरिक तथा बाह्य बजारको सम्भाव्यताको आधारमा दूग्ध पदार्थको विविधिकरण गरी आयात प्रतिस्थापन गर्न र दूध तथा दूग्ध पदार्थलाई निकासीयोग्य वस्तुको रुपमा विकास गर्न अवलम्वन गरिने मार्गदर्शक नीतिहरु :

क) दूध तथा दूग्ध पदार्थको मूल्य निर्धारणमा खुला बजार नीति अवलम्वन गरिनेछ ।

ख) दूध तथा दूग्ध पदार्थहरूको बजारको नियमित अनुगमन एवं अध्ययन गरी मूल्य, माग र आपुर्तिको सूचना संकलन, विश्लेषण एवं प्रवाह गरिनेछ ।

ग) पूर्णतः स्थानीय दूधको उपयोग गरी दूध तथा दूग्ध पदार्थहरू उत्पादन गर्न तोकिएका क्षेत्रका दूग्ध उद्योगहरूलाई निश्चित अवधिको लागि आयकर छुटको व्यवस्था गरिनेछ ।

घ) दूध तथा दूग्ध पदार्थ प्याकेजिङको लागि स्वदेशमा उत्पादन नहुने प्रिन्टेड प्याकेजिङ सामानहरु पैठारीमा भन्सार सहुलियतको व्यवस्थागर्न सकिनेछ ।

ङ) दूधको गुणस्तर सुधारको लागि गुणस्तरिय दूग्ध पदार्थ उत्पादनको महत्व, गुणस्तरीय दूग्ध पदार्थ उत्पादनको महत्व, आवश्यकता र प्रविधि बारे कृषक एवं उद्यमीहरुमा जनचेतना अभिवृद्धि गरिनेछ ।

च) दूधको निर्यातलाई सहज तुल्याउन द्विपक्षीय र क्षेत्रीय तहमा बजार पहुँचको लागि भन्सार र गैर भन्सार अवरोध हटाउन प्रयास गरिनेछ ।

४.४ दूध तथा दूग्ध पदार्थको गुणस्तर सुधार एवं नियमन गरी उपभोक्ताहरुलाई सर्वसुलभ रुपमा उपलब्ध गराउन अवलम्बन गरिने मार्गदशक नीतिहरु :

क) दूध तथा दूग्ध पदार्थहरू बढी उपभोग गर्ने बानी वसाल्न (Food habit promotion) उपभोक्ताहरूमा जनचेतनामुलक प्रचार प्रसार गरिनेछ ।

ख) उपभोक्तहरूको हितलाई ध्यानमा राखी बजारमा बिक्री वितरणको लागि आपूर्ति भएका दूध तथा दूग्ध पदार्थहरूको नियमित गुणस्तरअनुगमन गर्ने । यी वस्तुहरूको भण्डारण गर्ने विधि, उपभोग गर्ने अवधि, आदि बारे समेत उपभोक्ताहरूलई जनचेतना दिइनेछ ।

ग) दूध तथा दूग्ध पदार्थहरूको गुणस्तर निर्धारण पुनरावलोकन गरी अद्यावधिक गरिनेछ ।

ङ) दूध चिस्यान केन्द्र, दूग्ध प्रशोधन कारखानाहरूमा दूध संकलन एवं प्रशोधन आधार संहित (Code of practice) लागु गरिनेछ ।

च) दूध तथा दूग्ध पदार्थको गुणस्तर सुनिश्चितताको लागि विभिन्न तहमा प्रयोगशालाहरूको व्यवस्था र सुदृढिकरण गरिनेछ ।

५. संस्थागत व्यवस्था

क) राष्ट्रिय दूग्ध विकास बोर्डलाई दूग्ध क्षेत्रको विकासको लागि नीति निर्माण र तत्सम्वन्धि विकास योजना तर्जुमा, अनुगमन तथा नियमन गर्न कृषक एवं उद्यमीहरूको संस्थागत प्रतिनिधित्व हुने गरी एक सवल संस्थाको रूपम विकास गरिनेछ ।

ख) दूग्ध विकासको क्षेत्रमा योजना तर्जुमा, लगानी, अनुगमन, नियमन, अध्ययन र विकासका लागि राष्ट्रिय दूग्ध विकास बोर्डको क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ ।

ग) सरकारी, सहकारी र निजी दूग्ध उद्योगलाई राष्ट्रिय दूग्ध विकास बोर्डमा सूचिकृत गर्नुका साथै उद्योगले विक्री गरेका प्रति लिटर दूधमा सेवा शुल्क लिई दूग्ध कोष स्थापन गर्ने । उक्त कोषको रकम दूग्ध क्षेत्रको समग्र विकास एवं विस्तरमा खर्च गरिनेछ ।

घ) राष्ट्रिय दूग्ध सूचनाको लागि तथ्यांक एवं सूचना प्रणालीको विकास गरी दूध उत्पादन, संकलन, प्रशोधन, मूल्य, माग, आपूर्ति तथा गुणस्तर आदि सम्वन्धि राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय अद्यावधिक तथ्यांक तथा सूचनाहरू संकलन तथा प्रवाह गरिनेछ ।

ङ) दूध उत्पादक सहकारी संघ/संस्थाको प्राविधिक एवं व्यवस्थापकिय क्षमता अभिवृद्धि गर्न सहयोग पुऱ्याइनेछ ।

६. कार्यान्वयन तथा अनुगमन व्यवस्था

क) यस नीतिको कार्यान्वयन एवं अनुगमनको व्यवस्था राष्ट्रिय दूग्ध विकास बोर्डले स्वयं वा संलग्न सम्वन्धित निकायहरूको सहयोगमा गर्ने वा गरउनेछ ।

ख) यस नीतिमा व्यवस्था गरिएका प्रावधानहरूको कार्यान्वयन गर्न राष्ट्रिय दूग्ध विकास बोर्डले आवश्यकता अनुसार कार्यविधि अपनाई लागु गरिनेछ ।

ग) यस नीतिमा उल्लेखित व्यवस्थाहरू कार्यान्वयनको लागि वर्तमान कानूनी प्रावधानहरूलाई आवश्यक परिमार्जन गर्न राष्ट्रिय दूग्ध विकास बोर्डले पहल गर्नेछ ।

दूग्ध विकास नीति कार्यान्वयनसाग सम्बन्धित विभिन्न निकायहरु

मन्त्रालय/संघ/संस्था/विभाग/संस्थान	जिम्मेवारी
कृषि विकास मन्त्रालय	नीति निर्माण, अनुगमन तथा मुल्यांकन एवं सहजीकरण
अर्थ मन्त्रालय	कर, भन्सार तथा अन्य छुटको व्यवस्था ।
उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	दूग्ध उद्योगहरूको स्थापनामा सहजीकरण गर्ने र दूध तथा दूग्ध पदार्थहरूको साथै मेशिन एवं उपकरणहरूको आयात निर्यातमा सहजीकरण ।
राष्ट्रिय दूग्ध विकास बोर्ड	अध्ययन, नीति निर्माण तथा परिमार्जन तथा मूल्यांकन ।
नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद	दूग्धपदार्थ विविधिकरण, कम लागतमा दूध उत्पादन प्रविधिको अनुसन्धान तथा विस्तार, सुख्खा र दूध बढी उत्पादन हुने मौसममा उत्पादन हुने दूधको भिन्नतालाई कम गर्न अध्ययन तथा अनुसन्धान ।
पशु सेवा विभाग	गुणस्तरयुक्त दूध उत्पादनको लागि आवश्यक प्राविधिक सेवाका साथै पशु चिकित्सा तालिम एवं व्यवस्थापन तथा लागत मूल्य घटाउने कार्यक्रम ।
खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण विभाग	गुणस्तर परिमार्जन, निर्धारण, गुणस्तर अनुगमन एवं निर्देशन ।
सहकारी विभाग	दूग्ध सहकारीको विकास, विस्तार, अनुगमन तथा मूल्यांकन ।
कृषि विकास वैंक	दूग्ध उत्पादक कृषकहरूका साथै दूग्ध उद्यमीहरूलाई ऋणको व्यवस्था ।
दूग्ध विकास संस्थान	दूग्ध व्यवसाय विस्तार तथा गुणस्तरयुक्त दूग्ध पदार्थ उत्पादन विविधिकरण
केन्द्रीय दूग्ध सहकारी संघ	दूग्ध सहकारीहरूको विकास विस्तार तथा सुदृढिकरण, तालिम, सहकारी स्वरूपमा दूग्ध प्रशोधन कारखानाहरूको स्थापना तथा संचालन ।
नेपाल डेरी एशोसियसन	समस्या पहिचान, दूग्ध व्यवसाय विस्तार तथा गुणस्तरयुक्त दूग्ध पदार्थ उत्पादन विविधिकरण, दूग्ध उद्योगहरूमा व्यवहारिक संहिता लुगु तथा अनुमनग ।
राष्ट्रिय सहकारी विकास बोर्ड	सरकारी नीति समयानुसार परिमार्जन, दूग्ध सहकारीहरूको सुदृढिकरण, दूग्ध प्रशोधन कारखानाहरूको स्थापना तथा सञ्चालन, सहकारी स्वरूपमा ।

३.३ केन्द्रीय गाईभैसी प्रवर्द्धन कार्यालय हरिहरभवन खर्चभएर नजाने जिन्सी सामानहरु आ.व २०७२/०७३ को जिन्सी निरीक्षण फारम

क्र. सं	खा. पा. नं	जि.व.	जिन्सी सामानको नाम	जिन्सी खाता बमोजिम मौजाद		चालु हालतमा		कैफियत
		संकेत नं		इकाई	परिमाण	रहेको	नरहेको	मर्मत वा लिलाम गर्नु पर्ने
१	१	४७	हिटर-केरोसिन, ईलेक्ट्रिक	थान	६	२	४	४
२	२	"	ईलेक्ट्रिक किल्टी	थान	१	-	१	१
३	३	"	यूपियस	थान	४	२	२	२
४	४	"	क्याल्कुलेटर	थान	२३	३	२०	२०
५	१५	"	टेलिफोन सेट	थान	६	४	२	२
६	१६	"	नेम प्लेट	थान	१	१	-	-
७	१९	"	भित्तेघडी	थान	१	१	-	-
८	२०	"	बोर्ड	थान	५	५	-	-
९	२२	"	स्टिल दराज	थान	७	६	१	१
१०	२३	"	स्टिल र्‍याक	थान	३	३	-	-
११	२४	"	चेक राइटर	थान	१		१	१
१२	२५	"	मेच साधारण, हात भएको रिभलबिङ	थान	२२	१७	५	५
१३	२७	"	ग्यास सिलिण्डर	थान	५	५	-	-
१४	२८	"	टेबुल	थान	११	८	३	३
१५	२८	"	कम्प्यूटर टेबुल	थान	६	६	-	-
१६	२९	"	टि टेबुल	थान	२	२	-	-
१७	३०	"	स्टुल	थान	१	१	-	-
१८	३१	"	हेल्मेट	थान	८		८	८
१९	३२	"	मोटरसाइकल	थान	४	४	-	-
२०	३३	"	उजुरी पेटिका	थान	१	१	-	-
२१	३४	"	भ्याकुम क्लिनर	थान	१		१	१
२२	३५	"	काठको र्‍याक	थान	५	५	-	-
२३	३६	"	सोफा सेट	थान	२	२	-	-
२४	३८	"	क्यामेरा	थान	५	५	-	-
२५	३९	"	पंखा	थान	२	२	-	-
२६	४०	४७	ट्यागिन मेसिन	थान	२	२	-	-
२७	४१	"	साईकल	थान	१	१	-	-

क्र. सं	खा. पा. नं	जि.व.	जिन्सी सामानको नाम	जिन्सी खाता बमोजिम मौजाद		चालु हालतमा		कैफियत
		संकेत नं		इकाई	परिमाण	रहेको	नरहेको	मर्मत वा लिलाम गर्नु पर्ने
२८	४२	"	कम्प्युटर	थान	९	७	२	२
२९	४४	"	प्रिन्टर १	थान	१	१	-	-
३०	४४	"	प्रिन्टर Cannon LBP	थान	५	५	-	-
३१	४४	"	प्रिन्टर Brothers	थान	१	१	-	-
३२	४४	"	प्रिन्टर Cannon Multifunction	थान	१	१	-	-
३३	४६	"	ल्याप्टप	थान	५	३	२	२
३४	४७	"	फोटोकपी मेसिन	थान	२	२	-	-
३५	४८	"	FAX मेसिन	थान	२	१	१	१
३६	४९	"	स्टिल फाईल क्याविनेट	थान	३	३	-	-
३७	५०	"	ग्यास चूलो	थान	१	१	-	-
३८	५१	"	नागरिक वडापत्र	थान	१	१	-	-
३९	५२	"	कार्यालय साईन बोर्ड	थान	१	१	-	-
४०	५५	"	LCD Monitor	थान	१	१	-	-
४१	५६	"	Panasonic Operatoer Set	थान	१	१	-	-
४२	५९	"	Milk Buccekt	थान	४	१	-	-
४३	६०	"	अफिसर कूर्सी	थान	१	१	-	-
४४	६१	"	Battery Invertor	सेद	१	१	-	-
४५	६२	"	प्लाष्टिक कूर्सी	थान	१०	५	-	-
४६	६३	"	Multimedi Projective NS	थान	१	१	-	-
४७	६५	"	Milk PgnfO{h/	थान	१		१	१
४८	६७	"	ग्यास हिटर	थान	४	४	-	-
४९	६८	"	भिडियो क्यामेरा	थान	१	१	-	-
५०	७०	"	ब्म्की राउटर	थान	१	१	-	-
५१	७१	"	निसान पिक अप गाडी	थान	१	१	-	-
५२	७२	"	ईन्भटर LUMINOUS-1 टियलर ब्याट्री २	सेट	१	१	-	-
५३	७३	"	हेम्बर	थान	१	१	-	-
५४	७४	"	अल्टिमिटर	थान	१	१	-	-

३.४ नेपालमा गाईभैंसीको दूध उत्पादन, उत्पादकत्व र उपलब्धताको अवस्था

✍ बासुदेव नाथ
पशु विकास अधिकृत

(१) **परिचय :**

गाई भैंसी पालनको मुख्य उद्देश्य दूध उत्पादन नै हो । दूध उत्पादनको दृष्टिकोणले स्थानीय जातका गाईभैंसी भन्दा उन्नत जातका गाईभैंसी पालनमा जोड दिनु पर्दछ । गाई भैंसीको दूध उत्पादन क्षमताको गुण २० देखि ३५ प्रतिशत मात्र वंशाणुगत सर्ने र बाकी ६५ देखि ८० प्रतिशत व्यवस्थापनमा निर्भर रहन्छ । गाईभैंसीपालनको व्यवसायिकरणमा दिन प्रति दिन बृद्धि भईरहेको छ । जुन सुकै पनि व्यवसाय नाफामुखी हुनु पर्दछ । बढी उत्पादन हुनको लागि बढी उत्पादन क्षमता भएका गाईभैंसी नै पाल्नु पर्दछ । भैसी भन्दा गाईले बढी दूध दिने भएकोले दूध उत्पादनको लागि गाईपालन नै रोज्ने गरिन्छ । सामान्यतया दिनमा गाईलाई तीन पटक र भैसीलाई दुई पटक दुहुने गरिन्छ । दिनमा तीन पटक दुहुदा १५ देखि २० प्रतिशत बढी दूध उत्पादन भएको पाईएको छ । दुधालु गाई भैसी दिनमा दुई पटक दुहेर दूधउत्पादनबाट दिनमा दुई पटक आम्दानी हुन्छ । अन्य कुनै पनि व्यवसाय यस्ता छैनन् । आम्दानी लिनको लागि समय पर्खनु पर्दछ यसकारण पनि गाईभैंसी पालन व्यवसायको महत्व दिन प्रति दिन बढीरहेको छ । हाम्रो देशमा स्थानीय जातका गाई भैंसीको बाहुल्यता बढी छ । यिनको उत्पादन तथा उत्पादकत्व कम छ । स्थानीय जातको उत्पादन तथा उत्पादकत्व बढाउनको लागि आयातित जातबाट प्रजनन् गराई नश्ल सुधार गर्नु नै उत्तम बिकल्प रहेको छ ।

(२) **जिल्लागत गाई संख्या,दुधालु गाई संख्या, दूध उत्पादन, दूधको उत्पादकत्व र दुधालु गाई प्रतिशत :**

सि. नं.	जिल्ला	गाई संख्या	दुधालु गाई संख्या	दूध उत्पादन (मे.टन)	उत्पादकत्व प्रति गाई प्रति वेत (दूध लिटर)	दुधालु गाईको प्रतिशत
१	ताप्लेजुङ	७२११३	९६२५	३९१३	४०६।५	१३।३५
२	संखुवासभा	१२७२९७	१५३८८	६३२६	४११।१	१२।०९
३	सोलुखुम्बु	४६११७	७५६७	३१०९	४१०।९	१६।४१
४	पाँचथर	११०१०८	१७५५८	८८९४	५०६।५	१५।९५
५	इलाम	८७२६२	२५६७८	१८५४३	७२२।१	२९।४३
६	तेह्रथुम	८१९२५	१६८२६	९४९१	५६४।१	२०।५४
७	धनकुटा	८००५२	१३८५७	७६८२	५५४।४	१७।३१
८	भोजपुर	९८०४७	१५८०४	७४९२	४७४।१	१६।१२

सि. नं.	जिल्ला	गाई संख्या	दुधालु गाई संख्या	दूध उत्पादन (मे.टन)	उत्पादकत्व प्रति गाई प्रति वेत (दूध लिटर)	दुधालु गाईको प्रतिशत
९	खोटाङ	९४३५६	१९५१७	९२८२	४७५।६	२०।६८
१०	ओखलढुंगा	६१०६७	१११४२	५४६४	४९०।४	१८।२५
११	उदयपुर	१२९६०३	२२९०२	११८९३	५१९।३	१७।६७
१२	झापा	३२९१४७	४८२३५	२८२९७	५८६।६	१४।६५
१३	मोरङ	२७२६९७	३७४३१	२१८६५	५८४।१	१३।७३
१४	सुनसरी	२२६३१९	२४२३५	१४१५७	५८४।२	१०।७१
१५	सप्तरी	१६४८९६	१७७९८	१०३५२	५८१।६	१०।७९
१६	सिरहा	१०९३६१	१५९०८	९३९८	५९०।८	१४।५५
१७	दोलखा	७९८४०	१२१२८	६६८६	५५१।३	१५।१९
१८	सिन्धुपाल्चोक	७८५५२	१४७६६	७१२०	४८२।२	१८।८
१९	रसुवा	२४५७१	३८९९	१८५४	४७५।५	१५।८७
२०	रामेछाप	८९७१२	१०८९६	५६२९	५१६।६	१२।१५
२१	सिन्धुली	१२११००	१३१७४	६५७३	४९८।९	१०।८८
२२	काभ्रे	१३९७३६	२४१९२	१५७६३	६५१।६	१७।३१
२३	भक्तपुर	२१०८५	८०३४	५३५७	६६६।८	३८।१
२४	ललितपुर	२३१३१	३२२३	२८८३	८९४।५	१३।९३
२५	काठमाण्डौ	४२५३५	५६७४	४४९३	७९१।९	१३।३४
२६	नुवाकोट	१५३२३७	२११४३	१११८८	५२९।२	१३।८
२७	धादिङ	१३१९७६	१८४६७	१०३५६	५६०।८	१३।९९
२८	मकवानपुर	१०९०१६	२०३९३	१२०९४	५९३	१८।७१
२९	धनुषा	९१८१३	१३५५६	७६९१	५६७।४	१४।७६
३०	महोत्तरी	८७६२७	१११९३	६८५८	६१२।७	१२।७७
३१	सर्लाही	११४६५३	११८७५	६७८१	५७१	१०।३६
३२	रौतहट	११९८२४	१०८९८	५८६८	५३८।४	९।०९५
३३	बारा	१११४७४	१३८७०	७४८४	५३९।६	१२।४४
३४	पर्सा	७९७१४	१४४१८	७९१३	५४८।८	१८।०९
३५	चितवन	९१४९६	२१९३०	१३९७१	६३७।१	२३।९७
३६	मनाङ	४३१८	९१२	२८०	३०७	२१।१२
३७	मुस्ताङ	७५२५	१८०२	५३०	२९४।१	२३।९५
३८	गोरखा	१०१०४८	१०७३६	५२६७	४९०।६	१०।६२
३९	लमजुङ	३२२४७	८४०४	४६१२	५४८।८	२६।०६
४०	तनहुँ	९००८०	१४७२७	७८४५	५३२।७	१६।३५
४१	कास्की	६९७७०	१६०२१	९७७३	६१०	२२।९६

सि. नं.	जिल्ला	गाई संख्या	दुधालु गाई संख्या	दूध उत्पादन (मे.टन)	उत्पादकत्व प्रति गाई प्रति वेत (दूध लिटर)	दुधालु गाईको प्रतिशत
४२	पर्वत	५७९८५	५१७९	३२२१	६२१।९	८।९३२
४३	स्याङजा	९०९९१	१४३६९	८३८४	५८३।५	१५।७९
४४	पाल्पा	९२४३५	१२८९७	७१९२	५५७।६	१३।९५
४५	म्याग्दी	७७३६३	७७९६	३३१४	४२५।१	१०।०८
४६	बाग्लुङ्ग	५७९८६	८२४१	३५२९	४२८।२	१४।२१
४७	गुल्मी	४६१३५	८६३५	३७१७	४३०।५	१८।७२
४८	अर्घाखाँची	४९४४०	७४६५	३५१२	४७०।५	१५।१
४९	नवलपरासी	१८३२८२	२११४८	१२७३४	६०२।१	११।५४
५०	रूपन्देही	१०८२१०	१७५८७	१०४५७	५९४।६	१६।२५
५१	कपिलवस्तु	१३३१०१	१४८१२	७७८९	५२५।९	११।१३
५२	डोल्पा	२२४१६	१९३९	७७८	४०१।२	८।६५
५३	मुगु	३४६३१	५७१५	१७७९	३११।३	१६।५
५४	हुम्ला	३२९४५	३०४०	९१४	३००।७	९।२२८
५५	जुम्ला	६९९५३	५३९८	१४७२	२७२।७	७।७१७
५६	कालिकोट	३६३०३	२९७७	९२६	३११।१	८।२
५७	रूकुम	५८२३९	८६८१	३११३	३५८।६	१४।९१
५८	रोल्पा	१०३०५६	११५०६	३७६१	३२६।९	११।१६
५९	प्यूठान	९६९८१	१३१२३	४२६८	३२५।२	१३।५३
६०	सल्यान	१४२४८५	१२३४२	४००२	३२४।३	८।६६२
६१	जाजरकोट	६९९७८	७८२०	२५१६	३२१।७	११।१७
६२	दैलेख	१२५९७९	१४५०९	४७५९	३२८	११।५२
६३	सुर्खेत	१४१८९८	१९१२८	७८६१	४११	१३।४८
६४	दाङ	१२८६११	१५७८७	८८४८	५६०।५	१२।२७
६५	बाँके	१२०९२८	१२५६२	७०३२	५५९।८	१०।३९
६६	बर्दिया	११८६९०	१५५९५	८८९२	५७०।२	१३।१४
६७	बाजुरा	७७९५८	११३८४	३६१०	३१७।१	१४।६
६८	बझाङ	८९४१७	११५६९	३१७२	२७४।२	१२।९४
६९	दार्चुला	५५५०१	९०५०	२७८७	३०८	१६।३१
७०	अछाम	१०१७७४	१२५१६	४०१९	३२१।१	१२।३
७१	डोटी	१२२३२४	१४०७६	५३६९	३८१।४	११।५१
७२	बैतडी	१०२४३०	१६०१८	६००५	३७४।९	१५।६४
७३	डडेल्धुरा	६६०५१	१०४४९	४२५९	४०७।६	१५।८२
७४	कैलाली	१६८३७८	२५४७९	१४४५४	५६७।३	१५।१३

सि. नं.	जिल्ला	गाई संख्या	दुधालु गाई संख्या	दूध उत्पादन (मे.टन)	उत्पादकत्व प्रति गाई प्रति वेत (दूध लिटर)	दुधालु गाईको प्रतिशत
७५	कञ्चनपुर	१५३६१५	२०९०१	११८९२	५६९	१३।६१
	जम्मा	७२४३९१६	१०२५४९५	५३१३६४	५१८।२	१४।१६

प्रस्तुत तालिकामा गाई संख्या ७२४३९१६ मध्ये दुधालु गाई संख्या १०२५४९५ (१४.१६%) रहेको छ । सामान्यतया गाईको बथानमा (Herd) ७५% दुधालु गाई हुनु पर्ने मान्यता राखिन्छ । गाईको औसत उत्पादकत्व ५१८.२ लिटर रहेको पाईयो । अझैपनि स्थानीय गाईको संख्याको हिस्सा ८८% रहेको छ । स्थानीय गाईको दूध उत्पादन क्षमता प्रति वेत प्रति गाई ४३७ लिटर रहेको भएपनि उत्पादन भने ३५० लिटर रहेको छ ।माथि तालिकामा स्थानीय जातका गाईको मात्र बाहुल्यता भएका जिल्लाहरू दूधको उत्पादकत्व ३०० लिटरको लाईन भन्दा माथि उठन सकेको देखिएन । जर्सी गाईको उत्पादन क्षमता प्रति वेत ३००० लिटर र होलिष्टीन फ्रिजनको ४८०० लिटर रहेको छ, यसकारण उन्नत जातको गाईले स्थानीय जातको गाई भन्दा ५ देखि ८ गुना बढी दूध दिन्छ ।

(३)जिल्लागत भैंसी संख्या,दुधालु भैंसी संख्या, दूध उत्पादन, दूधको उत्पादकत्व र दुधालु भैंसी प्रतिशत :

सि. नं.	जिल्ला	भैंसी संख्या	दुधालु भैंसी संख्या	दूध उत्पादन (मे.टन)	उत्पादकत्व प्रति भैंसी प्रति वेत (दूध लिटर)	दुधालु भैसी प्रतिशत
१	ताप्लेजुङ	४६५०१	११५२३	७५०९	६५१।६५	२४।७८
२	संखुवासभा	५४९६१	१४९०८	१००३३	६७२।९९	२७।१२
३	सोलुखुम्बु	५००२२	९९८९	६५८६	६५९।३३	१९।९७
४	पाँचथर	५१०१३	१६८९४	१०८९०	६४४।६१	३३।१२
५	इलाम	३१२८१	१७६९८	१५६९९	८८७।०५	५६।५८
६	तेह्रथुम	७१२३६	१७७३०	१२१६५	६८६।१३	२४।८९
७	धनकुटा	२७८५७	७३९६	५४३८	७३५।२६	२६।५५
८	भोजपुर	४०२५७	१२४१८	८७२७	७०२।७७	३०।८५
९	खोटाङ	६०२११	१९१९७	१२२०५	६३५।७८	३१।८८
१०	ओखलढुंगा	६१३०४	१४३११	१००८०	७०४।३५	२३।३४
११	उदयपुर	१०१६८०	२६३१९	१९०६७	७२४।४६	२५।८८
१२	झापा	१३६९६८	३०१६७	३२०१७	१०६१।३	२२।०२
१३	मोरङ	१५३१८३	३७०२५	३५६१४	९६१।८९	२४।१७
१४	सुनसरी	११३०८७	२४६९७	२३१६०	९३७।७७	२१।८४
१५	सप्तरी	१०९०९९	२८२१९	२५११४	८८९।९७	२५।८७
१६	सिरहा	१०५२९७	२८६१३	२६६४४	९३१।१९	२७।१७

सि. नं.	जिल्ला	भैंसी संख्या	दुधालु भैंसी संख्या	दूध उत्पादन (मे.टन)	उत्पादकत्व प्रति भैंसी प्रति वेत (दूध लिटर)	दुधालु भैसी प्रतिशत
१७	दोलखा	५२२०७	१२५६४	१०२००	८११।८४	२४।०७
१८	सिन्धुपाल्चोक	८१७९०	१९६१२	१७८३४	९०९।३४	२३।९८
१९	रसुवा	१६८३९	४०४१	२६९०	६६५।६८	२४
२०	रामेछाप	७६३६३	१६६११	१५८३२	९५३।१	२१।७५
२१	सिन्धुली	६१३२१	१५६०८	१२६७५	८१२।०८	२५।४५
२२	काभ्रे	१५६४६१	६३९७८	६५००४	१०१६	४०।८९
२३	भक्तपुर	७७६०	५९३८	६११७	१०३०।१	७६।५२
२४	ललितपुर	३०६८४	१४१५३	१५०८४	१०६५।८	४६।१३
२५	काठमाण्डौ	२९७१६	१००१४	१०२१२	१०१९।८	३३।७
२६	नुवाकोट	११९०६६	२३२०४	२२३९८	९६५।२६	१९।४९
२७	धादिङ	१११११३६	२५८६६	२५९२४	१००२।२	२३।२७
२८	मकवानपुर	१०३६१४	२४४०२	२४०९५	९८७।४२	२३।५५
२९	धनुषा	७०५७७	१८८७७	१७०७३	९०४।४३	२६।७५
३०	महोत्तरी	६६७०२	१७५१८	२२१०१	१२६१।६	२६।२६
३१	सर्लाही	७१५७५	१९२०२	२३४३५	१२२०।४	२६।८३
३२	रौतहट	७४९४९	१८२१४	१७०७९	९३७।६९	२४।३
३३	बारा	८०६९१	२०६६३	२१८८९	१०५९।३	२५।६१
३४	पर्सा	४५९३४	१२४१६	१२२५४	९८६।९५	२७।०३
३५	चितवन	११८८६५	३२४७३	२९६५८	९१३।३१	२७।३२
३६	मनाङ	८	२	१	५००	२५
३७	मुस्ताङ	९६	३२	२५	७८१।२५	३३।३३
३८	गोरखा	८५१६५	१३६९७	११८९९	८६८।७३	१६।०८
३९	लमजुङ	५८००६	१२६४२	१११८०	८८४।३५	२१।७९
४०	तनहुँ	११२६४५	३४४८९	३१२०८	९०४।८७	३०।६२
४१	कास्की	१२०४५३	३१५६६	२९७०४	९४१।०१	२६।२१
४२	पर्वत	५२५६८	१२८१८	१०२६९	८०१।१४	२४।३८
४३	स्याङजा	१४४५१७	६२६८९	४९०८९	७८३।०६	४३।३८
४४	पाल्पा	१००२४४	२८४१९	२१८५९	७६९।१७	२८।३५
४५	म्याग्दी	४८५४२	१२०२७	९०६६	७५३।८	२४।७८
४६	बाग्लुङ्ग	९२१४४	३००८३	२२३२९	७४२।२५	३२।६५
४७	गुल्मी	६६०५२	२२७२९	१६४३८	७२३।२२	३४।४१

सि. नं.	जिल्ला	भैंसी संख्या	दुधालु भैंसी संख्या	दूध उत्पादन (मे.टन)	उत्पादकत्व प्रति भैंसी प्रति वेत (दूध लिटर)	दुधालु भैंसी प्रतिशत
४८	अर्घाखाँची	९८६९७	३२१९१	२१८५३	६७८।८५	३२।६२
४९	नवलपरासी	१२१२५४	३०५७९	२७१२९	८८७।१८	२५।२२
५०	रूपन्देही	११६५९२	२५०८२	२१९२०	८७३।९३	२१।५१
५१	कपिलवस्तु	९८४८१	२०५०७	१९५९६	९५५।५८	२०।८२
५२	डोल्पा	२२५९	३७१	१५५	४१७।७९	१६।४२
५३	मुगु	७०६५	१३८९	७०६	५०८।२८	१९।६६
५४	हुम्ला	१६८२	६६३	३३५	५०५।२८	३९।४२
५५	जुम्ला	३६१९	२६३	१३०	४९४।३	७।२६७
५६	कालिकोट	१७९३९	३२२७	२३०७	७१४।९१	१७।९९
५७	रूकुम	४८२३२	९०९८	६१३७	६७४।५४	१८।८६
५८	रोल्पा	४५३४५	१०६०४	६९०९	६५१।५५	२३।३९
५९	प्यूठान	६६४८०	१०५८४	९१४०	८६३।५७	१५।९२
६०	सल्यान	७५३७०	१२११३	९००९	७४३।७५	१६।०७
६१	जाजरकोट	३५२०३	७६१२	६८२४	८९६।४८	२१।६२
६२	दैलेख	६६५१९	१२५३६	९५९२	७६५।१६	१८।८५
६३	सुर्खेत	५५७०४	१२१५४	१०७३३	८८३।०८	२१।८२
६४	दाङ	१०३५६०	२२१५०	२४२१९	१०९३।४	२१।३९
६५	बाँके	११५८०२	१७७६६	१६५४९	९३१।५	१५।३४
६६	बर्दिया	१०९८०५	२७५६६	२३४८७	८५२।०३	२५।१
६७	बाजुरा	२७३८१	७७३८	५३५७	६९२।३	२८।२६
६८	बझाङ	४१४३७	६५१३	४४९६	६९०।३१	१५।७२
६९	दार्चुला	२४२२१	६१०२	४३६०	७१४।५२	२५।१९
७०	अछाम	५९५६७	१६९२९	९०५७	५३५	२८।४२
७१	डोटी	४५०६७	१२७२७	११९०८	९३५।६५	२८।२४
७२	बैतडी	५६९६४	२१२९६	१२०२८	५६४।८	३७।३९
७३	डडेल्धुरा	३५८९०	१३१८८	९२०१	६९७।६८	३६।७५
७४	कैलाली	१२८७७८	२४४६२	२७०२१	११०४।६	१९
७५	कञ्चनपुर	९९०५२	२६७७६	२२०४८	८२३।४२	२७।०३
	जम्मा	५१७८६१२	१३४५८३७	११६७७७५	८६७।६९	२५।९९

प्रस्तुत तालिकामा भैंसी संख्या ५१७८६१२ मध्ये दुधालु भैंसी संख्या १३४५८३७ (२६%) रहेको छ । सामान्यतया भैंसीको बथानमा (ज्भचम) ६०% दुधालु भैंसी हुनु पर्ने मान्यता राखिन्छ । भैंसीको औसत उत्पादकत्व ८६७.६९ लिटर रहेको पाईयो । अझैपनि स्थानीय भैंसीको संख्याको हिस्सा ७०% रहेको छ । स्थानीय भैंसीको दूध उत्पादन क्षमता प्रति वेत प्रति भैंसी ९०० लिटर रहेको भएपनि उत्पादन भने ५०० लिटर रहेको छ । माथि तालिकामा स्थानीय जातका भैंसीको बाहुल्यता भएका जिल्लाहरूमा दूधको उत्पादकत्व ७०० लिटरको लाईन भन्दा माथि उठन सकेको देखिएन । मुर्रा क्रस भैंसीको उत्पादन क्षमता प्रति वेत १५०० लिटर र शुद्ध मुर्रा

भैंसीको उत्पादन क्षमता प्रति वेत २३०० लिटर रहेको छ, यसकारण उन्नत जातको भैंसीले स्थानीय जातको भैंसी भन्दा ३ देखि ४ गुना बढी दूध दिन्छ ।

(४) **दूधको उपलब्धताको अवस्था**

क्र. सं.	जिल्ला	जनसंख्या (२०६८)	आ.व.०७०/७१ दूध उत्पादन (मे.टन)	दूध आबश्यकता (मे.टन)	प्रति व्यक्ति दूध उपलब्धता लिटर	प्रति व्यक्तिदूध उपलब्धता लिटर घटी(-) बढी(+)
१	ताप्लेजुङ	१२७४६१	११४२२	११५९८।९५	८९।६१	-१।६४
२	संखुवासभा	१५८७४२	१६३५९	१४४४५।५२	१०३।१	११।८
३	सोलुखुम्बु	१०५८८६	९६९५	९६३५।६२६	९१।५६	०।३११
४	पाँचथर	१९१८१७	१९७८४	१७४५५।३५	१०३।१	११।८९
५	इलाम	२९०२५४	३४२४२	२६४१३।११	११८	२६।७२
६	तेह्रथुम	१०१५७७	२१६५६	९२४३।५०७	२१३।२	१२१।९
७	धनकुटा	१६३४१२	१३१२०	१४८७०।४९	८०।२९	-११
८	भोजपुर	१८२४५९	१६२१९	१६६०३।७७	८८।८९	-२।३६
९	खोटाङ	२०६३१२	२१४८७	१८७७४।३९	१०४।१	१२।९
१०	ओखलढुंगा	१४७९८४	१५५४४	१३४६६।५५	१०५	१३।७९
११	उदयपुर	३१७५३२	३०९६०	२८८९५।४१	९७।५	६।२५२
१२	झापा	८१२६५०	६०३१४	७३९५१।१५	७४।२२	-१७
१३	मोरङ	९६५३७०	५७४७९	८७८४८।६७	५९।५४	-३१।७
१४	सुनसरी	७६३४८७	३७३१७	६९४७७।३२	४८।८८	-४२।४
१५	सप्तरी	६३९२८४	३५४६६	५८१७४।८४	५५।४८	-३५।८
१६	सिरहा	६३७३२८	३६०४२	५७९९६।८५	५६।५५	-३४।७
१७	दोलखा	१८६५५७	१६८८६	१६९७६।६९	९०।५१	-०।७४
१८	सिन्धुपाल्चोक	२८७७९८	२४९५४	२६१८९।६२	८६।७१	-४।५४
१९	रसुवा	४३३००	४५४४	३९४०।३	१०४।९	१३।६९
२०	रामेछाप	२०२६४६	२१४६१	१८४४०।७९	१०५।९	१४।६५
२१	सिन्धुली	२९६१९२	१९२४८	२६९५३।४७	६४।९८	-२६।३
२२	काभ्रे	३८१९३७	८०७६७	३४७५६।२७	२११।५	१२०।२
२३	भक्तपुर	३०४६५१	११४७४	२७७२३।२४	३७।६६	-५३।६
२४	ललितपुर	४६८१३२	१७९६७	४२६००।०१	३८।३८	-५२।९
२५	काठमाण्डौ	१७४४२४०	१४७०५	१५८७२५।८	८।४३१	-८२।८
२६	नुवाकोट	२७७४७१	३३५८६	२५२४९।८६	१२१	२९।७९
२७	धादिङ	३३६०६७	३६२८०	३०५८२।१	१०८	१६।७
२८	मकवानपुर	४२०४७७	३६१८९	३८२६३।४१	८६।०७	-५।१८
२९	धनुषा	७५४७७७	२४७६४	६८६८४।७१	३२।८१	-५८।४

क्र. सं.	जिल्ला	जनसंख्या (२०६८)	आ.व.०७०/७१ दूध उत्पादन (मे.टन)	दूध आबश्यकता (मे.टन)	प्रति व्यक्ति दूध उपलब्धता लिटर	प्रति व्यक्तिदूध उपलब्धता लिटर घटी(-) बढी(+)
३०	महोत्तरी	६२७५८०	२८९५९	५७१०९।७८	४६।१४	-४५।१
३१	सर्लाही	७६९७२९	३०२१६	७००४५।३४	३९।२६	-५२
३२	रौतहट	६८६७२२	२२९४७	६२४९१।७	३३।४२	-५७।८
३३	बारा	६८७७०८	२९३७३	६२५८१।४३	४२।७१	-४८।५
३४	पर्सा	६०१०१७	२०१६७	५४६९२।५५	३३।५५	-५७।७
३५	चितवन	५७९९८४	४३६२९	५२७७८।५४	७५।२२	-१६
३६	मनाङ	६५३८	२८१	५९४।९५८	४२।९८	-४८।३
३७	मुस्ताङ	१३४५२	५५५	१२२४।१३२	४१।२६	-५०
३८	गोरखा	२७१०६१	१७१६६	२४६६६।५५	६३।३३	-२७।९
३९	लमजुङ	१६७७२४	१५७९२	१५२६२।८८	९४।१५	२।९०५
४०	तनहुँ	३२३२८८	३९९५३	२९४१९।२१	१२३।६	३२।३३
४१	कास्की	४९२०९८	३९४७७	४४७८०।९२	८०।२२	-११
४२	पर्वत	१४६५९०	१३४९०	१३३३९।६९	९२।०३	०।७७५
४३	स्याङजा	२८९१४८	५७४७३	२६३१२।४७	१९८।८	१०७।५
४४	पाल्पा	२६११८०	२९०५१	२३७६७।३८	१११।२	१९।९८
४५	म्याग्दी	११३६४१	१२३८०	१०३४१।३३	१०८।९	१७।६९
४६	बाग्लुङ्ग	२६८६१३	२५८५८	२४४४३।७८	९६।२६	५।०१५
४७	गुल्मी	२८०१६०	२०१५५	२५४९४।५६	७१।९४	-१९।३
४८	अर्घाखाँची	१९७६३२	२५३६५	१७९८४।५१	१२८।३	३७।०९
४९	नवलपरासी	६४३५०८	३९८६३	५८५५९।२३	६१।९५	-२९।३
५०	रूपन्देही	८८०१९६	३२३७७	८००९७८४	३६।७८	-५४।५
५१	कपिलवस्तु	५७१९३६	२७३८५	५२०४६।१८	४७८८	-४३।४
५२	डोल्पा	३६७००	९३३	३३३९।७	२५।४२	-६५।८
५३	मुगु	५५२८६	२४८५	५०३१।०२६	४४।९५	-४६।३
५४	हुम्ला	५०८५८	१२४९	४६२८।०७८	२४।५६	-६६।७
५५	जुम्ला	१०८९२१	१६०२	९९११।८११	१४।७१	-७६।५
५६	कालिकोट	१३६९४८	३२३३	१२४६२।२७	२३।६१	-६७।६
५७	रूकुम	२०८५६७	९२५०	१८९७९।६	४४।३५	-४६।९
५८	रोल्पा	२२४५०६	१०६७०	२०४३०।०५	४७।५३	-४३।७
५९	प्यूठान	२२८१०२	१३४०८	२०७५७।२८	५८।७८	-३२।५
६०	सल्यान	२४२४४४	१३०११	२२०६२।४	५३।६७	-३७।६
६१	जाजरकोट	१७१३०४	९३४०	१५५८८।६६	५४।५२	-३६।७
६२	दैलेख	२६१७७०	१४३५१	२३८२१।०७	५४।८२	-३६।४

क्र. सं.	जिल्ला	जनसंख्या (२०६८)	आ.व.०७०/७१ दूध उत्पादन (मे.टन)	दूध आबश्यकता (मे.टन)	प्रति व्यक्ति दूध उपलब्धता लिटर	प्रति व्यक्तिदूध उपलब्धता लिटर घटी(-) बढी(+)
६३	सुर्खेत	३५०८०४	१८५९४	३१९२३।१६	५३	-३८।२
६४	दाङ	५५२५८३	३३०६७	५०२८५।०५	५९।८४	-३१।४
६५	बाँके	४९१३१३	२३५८१	४४७०९।४८	४८	-४३।३
६६	बर्दिया	४२६५७६	३२३७९	३८८१८।४२	७५।९	-१५।३
६७	बाजुरा	१३४९१२	८९६७	१२२७६।९९	६६।४७	-२४।८
६८	बझाङ	१९५१५९	७६६८	१७७५९।४७	३९।२९	-५२
६९	दार्चुला	१३३२७४	७१४७	१२१२७।९३	५३।६३	-३७।६
७०	अछाम	२५७४७७	१३०७६	२३४३०।४१	५०।७९	-४०।५
७१	डोटी	२११७४६	१७२७७	१९२६८।८९	८१।५९	-९।६६
७२	बैतडी	२५०८९८	१८०३३	२२८३१।७२	७१।८७	-१९।४
७३	डडेल्धुरा	१४२०९४	१३४९६	१२९३०।५५	९४।९८	३।७२९
७४	कैलाली	७७५७०९	४१४७५	७०५८९।५२	५३।४७	-३७।८
७५	कञ्चनपुर	४५१२४८	३३९४०	४१०६३।५७	७५।२१	-१६
	जम्मा	२६४९४५०४	१७०००७५	२४११०००	६४।१७	-२७।१

प्रस्तुत तालिकाको तथ्यांक अनुसार प्रति व्यक्ति दूधको उपलब्धता ६४ लिटर पुगेको देखिएको छ । संयुक्त राष्ट्रको खाद्य तथा कृषि संगठनले सिफारिस गरे अनुसार प्रति व्यक्ति प्रति दिन करिव २५० मिलि लिटर दूध उपभोग हुनु पर्नेमा प्रति व्यक्ति प्रति वर्ष ९१ लिटर दूध उपभोग गर्नु आवश्यक पर्दछ । यसबाट दूधमा आत्मनिर्भर हुन अझै प्रति व्यक्ति २७ लिटर दूध अपुग देखिएको छ । नेपाल सरकारले लिएको लक्ष पुरा गर्नको लागि तराईका सबै लिल्लाहरू दूधमा आत्मनिर्भर हुने गरी कार्य प्रारम्भ गर्नु पर्दछ किन भने तराईमा जनसंख्या बढी हुनु तथा बजारको संभावना पनि राम्रो छ यसको लागि स्थानीय जातका गाईभैंसीको नश्ल सुधार तथा व्यवसायीक उन्नत गाई भैंसी फार्मका बृद्धि गर्नमा बिशेष जोड दिनु आवश्यक छ ।

(५) **गाईभैंसीको उत्पादकत्व कम हुनुका कारणहरु :**

१) स्थानीय जातका गाईभैंसीको संख्या बढी हुनु :

- हाल नेपालमा उन्नत गाई करिब १२ प्रतिशत र ८८ प्रतिशत स्थानीय जातका गाई ८८ प्रतिशत हुनु (स्थानीय जातका गाई उन्नत जातका गाई भन्दा निकै कम उत्पादकत्व क्षमता भएका हुनु) उन्नत भैंसी करिब ३० प्रतिशत र स्थानीय जातका भैंसी करिब ७० प्रतिशत हुनु (स्थानीय जातका भैंसी उन्नत जातका भैंसी भन्दा निकै कम उत्पादकत्व क्षमता भएका हुनु)
- अनुत्पादक रांगो साढे प्रजनन्को लागि प्रयोग हुनु (प्रजननकोलागि प्रयोग गरिने रांगो सांढे प्रजनन योग्य हुनु पर्दछ)
- धेरै जसो हाडनातामा प्रजनन (Inbreeding) हुनु (प्रजनन गराउदा हाडनाता लाई ख्यालनै गरिदैन उपलब्ध भएको रांगो साढेबाट प्रजनन गराईन्छ)
- कृत्रिम गर्भाधान सिमित मात्रामा मात्र हुनु (कृत्रिम गर्भाधान स्थानीय गाईमा १८% र उन्नत जातका

गाईमा ८२% तथा स्थानीय भैंसीमा ४२% र उन्नत जातका भैंसीमा ५८% गरेको पाईन्छ । (NLBC REPORT, 2068/069)

२) प्रयाप्त मात्रामा आहाराको कमी हुनु :

- घांस तथा डालेघांसको लागि जमिन कम हुनु (अन्नबाली मात्र जमिनमा खेती गर्ने गरे को घांस खेतीको लागि जमिन उपलब्ध नहुनु ,
- दानाको मूल्य बढी हुनु वा दाना खास गरी दुहुना गाईभैंसीलाई मात्र खुवाउने गरेको
- पशु आहारामा उप पदाथको प्रयोगको कमी (कृषि तथा पशु जन्य उप पदार्थको बारेमा प्रयाप्त ज्ञान नहुनु)
- पोषण युक्त आहाराको कमी (प्राकृतिक रूपमा उम्रेका घांसमा आधारित हुनु, आहारा सम्बन्धी ज्ञानको कमी हुनु, घांस संरक्षणको प्रयोग नहुनु (हे, साईलेज, परालमा युरिया उपचार (Urea Treatment), युरिया मोलासेस मिनरल Ans-UMMB) आदि को प्रयोगमा कमी)

३) डेरी व्यवस्थापन शीपको कमी हुनु :

- डेरी फार्म बारे प्रयाप्त जानकारी नहुनु (बिभिन्न रेकर्डहरू राम्ररी नराख्नु जस्तैः आहारा, दाना, उत्पादन आदि रेकर्ड को महत्व बारे जानकारीको कमी,
- सरूवा रोगहरू बढी हुनु (रोग नियन्त्रण नहुनु, पशु स्वास्थ्य व्यवस्थापन प्रयाप्त हुन नसक्नु)
- गोठ व्यवस्थापनमा कमी (पशुको जात तथा नश्ल, उमेर, अवस्था, हावापानी अनुसार आधुनिक गोठको व्यास्थापनको अभ्यास नहुनु)
- कुसल पशुपालन अभ्यास (Good Husbandary Practice-GHP) वा कुसल व्यवस्थापन अभ्यास (Good Management Practice-GMP) सम्बन्धी ज्ञानको कमी

(६) गाईभैंसीको उत्पादकत्वमा बृद्धि गर्न ध्यान दिनु पर्ने कुराहरू :

१) उन्नत जातका गाईभैंसीको सं ख्यामा बृद्धि गर्नु पर्ने :

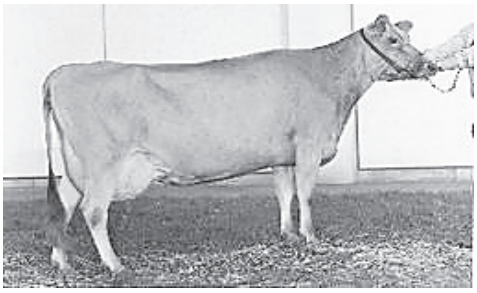

- कृत्रिम गर्भाधान गर्दा स्थानीय जातका गाईभैंसीलाई बढी महत्व दिनु पर्ने ।
- अनुत्पादक रांगो साढे प्रजनन्को लागि प्रयोग हुन नदिने (प्रजननकोलागि प्रयोग गरिने रांगो सांढे प्रजनन योग्य हुनु पर्दछ)
- हाडनातामा प्रजनन (Inbreeding) हुन नदिने व्यवस्था मिलाउने (बंशावली रेकर्ड राम्ररी राखे र त्यसको उपयोग गर्ने)

२) पोषिलो आहाराको प्रयाप्त मात्रामा व्यास्था मिलाउने :

- बर्षभरी पोषिलो हरीयो घासं उपलब्ध गराउनको लागि घांस खेती गर्ने व्यवस्था मिलाउने यसको लागि एक गाई वा भैंसीको लागि वर्षभरी आवश्यक घांसको व्यवस्था मिलाउन २ देखि ३ रोपनी वा ३ देखि ४.५ कठ्ठा जमिनमा घांस खेती गर्नु पर्दछ ।
- सिफारिस मात्रा अनुसरको सन्तुलित दाना खुवाउनु पर्दछ ।
- पशु आहारामा उप पदाथको प्रयोगको बढाउने (कृषि तथा पशु जन्य उप पदार्थको बारेमा प्रयाप्त

ज्ञान हासिल गरी प्रयोग गर्ने)

- पोषण युक्त आहाराको कमी हुन नदिने व्यवस्था मिलाउनु पर्दछ (प्राकृतिक रूपमा उम्रेका घांसमा आधारित नभई घांस खेतीमा आधारित गाईभैंसी पालनमा जोड दिनु पर्दछ ,पशु आहारा सम्बन्धी प्रयाप्त ज्ञानको हासिल गर्नु पर्दछ , घांस संरक्षणको प्रयोगमा जोड दिनु पर्दछ (हे, साईलेज, परालमा युरिया उपचार (Urea Treatment), युरिया मोलासेस मिनरल ब्लक (UMMB) आदिको प्रयोग बढाउनु पर्दछ)

३) डेरी व्यवस्थापन शीपमा बृद्धि गर्नु पर्ने :

- डेरी फार्म बारे प्रयाप्त जानकारी हुनु पर्दछ (बिभिन्न अभिलेखहरू राम्ररी राख्नु पर्दछ जस्तैः आहारा, दाना, उत्पादन आदि रेकर्ड को महत्व बारे राम्रो जानकारी हुनु पर्दछ, अभिलेख नै डेरी फार्मको ऐना हो ।
- सरूवा रोगहरू लाग्नै नदिने व्यवस्था मिलाउनु पर्दछ (सरूवा रोग विरूद्ध नियमित खोप लगाउने, नियमित आन्तरिक तथा बाह्य परजीवि नियन्त्रण गर्ने, जैविक सुरक्ष विधि अपनाउने,पशु स्वास्थ्य व्यवस्थापन बारे प्रयाप्त जानकारी हुनु पर्दछ)
- गोठ व्यवस्थापनमा कमी हुन दिनु हुदैन (पशुको जात तथा नश्ल, उमेर, अवस्था, हावापानी अनुसार आधुनिक गोठको व्यास्थापन गर्नु पर्दछ ।
- कुसल पशुपालन अभ्यास (Good Husbandary Practice (GHP) वा कुसल व्यवस्थापन अभ्यास (Good Management Practice (GMP) कडाईका साथ अपनाउनु पर्दछ ।

(७) **निष्कर्ष** :

नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद)को मिति २०७२ पौष ९ गतेको निर्णयद्वारा पशु पन्छी विकास मन्त्रालयको गठन भई मिति २०७२ पौष १३ गते देखि कार्य प्रारम्भ भयो । पशु पन्छी विकास मन्त्रालयले ४० बुंदे प्रतिबद्धता पत्र मार्फत र नेपाल सरकारको आ.व. ०७३/ ०७४ को बजेट बक्तव्य मार्फत एक बर्षमा अण्डामा, दुई बर्षमा मासुमा र तीन बर्षमा दूधमा आत्मनिर्भर बनाउने लक्ष लिएको छ । मासु तथा दूधमा आत्मनिर्भर हुनको लागि गाईभैंसी पालनमा प्राकृतिक तथा कृत्रिम गर्भाधानको माध्यमबाट हाल गाईमा १२% र भैंसीमा ३०% रहेको उन्नत जातलाई बृद्धि गरी ५०% पुऱ्याउनु अपरिहार्य छ । हाल कृत्रिम गर्भाधान स्थानीयमा भन्दा उन्नत तथा बर्णशंकरमा बढी हुने गरेकोले अब स्थानीय जातका गाईभैंसीमा बढी जोड दिनुपर्ने देखिएको छ । स्थानीय जातका गाईभैंसीको उत्पादकत्व बृद्धि नगरी तोकिएको समय सिमा भित्र तोकिएको लक्ष पुरा गर्न गाह्रो छ । हाल करिब ३५०० व्यवसायिक गाईभैंसी फार्म रहेका छन् । व्यवसायिक गाईभैंसी फार्म नभएका जिल्ला अछाम, हुम्ला, डोल्पा, जाजरकोट र मनाङ रहेका छन् तर जाजरकोट र अछाममा गाईभैंसी फार्म स्थापना गर्न संभावना रहेको छ । साथै पोसिलो हरियो घांसमा आधारित गाईभैंसी पालनमा जोड दिनु पर्ने र कुसल पशुपालन अभ्यास (Good Husbandary Practice(GHP) वा कुसल व्यवस्थापन अभ्यास (Good Management Practice(GMP) अवलम्बन गर्नु पर्ने अपरिहार्य देखिएको छ ।

सन्दर्भग्रन्थ :

(१) नेपालका रैथाने घरपालुवा जनावरहरू : एक परिचय,नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद,राष्ट्रिय पशु विज्ञान अनुसन्धान प्रतिष्ठान, पशु प्रजनन महाशाखा, खुमलटार ललितपुर,२०१२

(२) पौडेल,श्री रूद्र प्रसाद-सफा दूध उत्पादन प्रविधि, सामुदायिक पशु विकास आयोजना हरिहरभवन, ललितपुर

(३) पौडेल, श्री रूद्र प्रसाद-व्यवसायिक गाईभैंसी पालन प्रविधि, सामुदायिक पशु विकास आयोजना , हरिहरभवन, ललितपुर

(४) नेपालमा भैंसीपालन व्यवसाय, नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद, FFIL CR M ALSCC INPB Nepal Research Project खुमलटार ललितपुर,२०७१,मंसीर

(५) पौडेल, डा. लोकनाथ - पशुहरूको नश्ल सुधारमा छनौटको आधारभूत अवधारणा र महत्व, केन्द्रीय गाईभैंसी प्रवद्धन कार्यालय, हरिहरभवन, ललितपुर आ.व. २०६७/०६८

(६) दुधालु गाईभैंसीको नश्ल सुधार कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि-२०६८, केन्द्रीय गाईभैंसी प्रवद्धन कार्यालय, हरिहरभवन, ललितपुर

(७) पौडेल, डा. लोकनाथ / पाण्डे,डा. किरण, गाईभैंसीव्यवसाय सम्बन्धित प्राविधिक लेख रचनाहरूको संक्षिप्त संगालो, केन्द्रीय गाईभैंसी प्रवद्धन कार्यालय, हरिहरभवन, ललितपुर, २०६९

(८) निर्मल, डा.विमल कुमार/महतो,शिवनाथ/सापकोटा, डा.खगेन्द्रराज–पशु प्रजनन् विकृति : उपचार तथा निवारण पशु सेवा तालिम तथा प्रसार निर्देशनालय हरिहरभवन ललितपुर २०७१

(९) नाथ, बासुदेव -नेपालमा पाईने गाईभैंसीका जातहरू, डेरी समाचार चौमासिक वर्ष २३ अंक ३ पूर्णाङ्क ९४,२०७२ चैत्र-२०७३ असार केन्द्रीय गाईभैंसी प्रवर्द्धन कार्यालय हरिहरभवन, ललितपुर

(१०) बार्षिक प्रगति तथा प्राविधिक पुस्तिका आ.व.०६९/०७० र आ.व.०७१/०७२ केन्द्रीय गाईभैंसी प्रवद्धन कार्यालय, हरिहरभवन, ललितपुर

(११) Livestock Statistics Of Nepal,2070/071,DLS Statistics Section, Hariharbhawan, Lalitpur

(१२) ANNUAL TECHNICAL REPORT 2068/069, 070/071, 071/072 National Livestock Breeding Center (NLBC) Lampatan,Pokhara

(१३) NSR Sastry÷ CK Thomas, Farm Animal Management, VIKAS PUBLICATION HOUSE PVT LTD New Delhi, 1981

केन्द्रीय गाई भैंसी प्रवर्द्धन कार्यालय बाट आ.व. २०७२/०७३ मा प्रकाशित सामाग्रीहरु

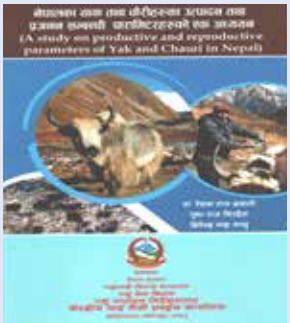

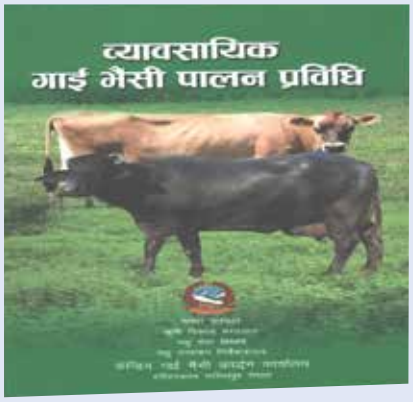

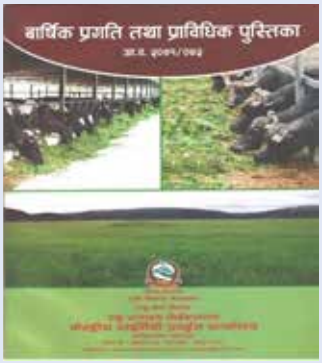

मानिनीय पशुपन्छी विकास राज्य मन्त्री ज्यू बाट डेरी पसल अनुगमन

चौरीको पारामिटर रेकर्ड